AUSTRIA, FRANCE, GERMANY, GREECE, LUXEMBOURG 3.00 EUR; SWEDEN 32 SEK; SWITZERLAND 4.80 CHF; BIH 5.00 BAM; CRNA GORA 2.50 EUR; HRVATSKA 19 HRK; MAKEDONIJA 150 DEN; SLOVENIJA 2.50 EUR

VREME

150 DIN
8 600102 660014
22. APRIL 2010.
BROJ 1007

RAZGOVOR S VETERANOM

OBAMIN DEDA O OSLOBAĐANJU LOGORA BUHENVALD

RANE KERUŠE MILE

PAS KOJI JE VOLEO LJUDE

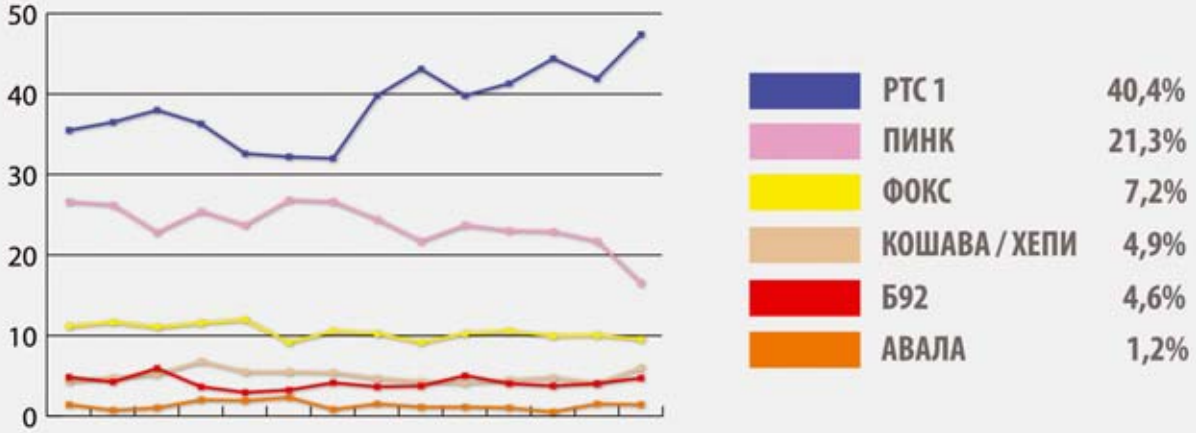
OBEZBEĐENJE DRŽAVNIH FUNKCIONERA >> OZBILJNO SHVAĆENE PRETNJE

СРБИЈА УСТАЈЕ УЗ РТС

Гледаност јутарњих програма на националним телевизијама радним данима од 29. марта до 15. априла*

Гледаност националних телевизија од 06 до10 часова радним данима од 29. марта до 15. априла*

Радио Телевизија Србије

www.rts.rs

*званични подаци агенције за пиплметарско мереље гледаности *AGB Nielsen Media Research*

VREME
22. APRIL 2010.
BROJ 1007

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Mišarska 12–14, Beograd

DIREKTOR
Stevan Ristić

POMOĆNIK DIREKTORA
Vojislav Milošević

FINANSIJSKI DIREKTOR
Daniela Vesić

GLAVNI UREDNIK
Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK
Filip Švarm

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA
Aleksandar Ćirić

SEKRETARIJAT
Mirjana Kalezić

REDAKCIJA
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto@vreme.com), Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Vera Didanović, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura@vreme.com), Andrej Ivanji (svet@vreme.com), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov (biznis), Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić (medjuvreme@vreme.com), Zoran Majdin, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić, Saša Rakezić (strip@vreme.com), Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA
Dragoslav Grujić (arhiva@vreme.com), Jelena Mrđa (foto@vreme.com)

TEHNIČKA REDAKCIJA
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
KOREKTORI:
Stanica Milošević, Marija Halupka;
LEKTORI: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić

INTERNET IZDANJE
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

PRODAJA I PRETPLATA
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO
Slavica Spasojević

MARKETING
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)
Aleksandar Aleksić

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

ŠTAMPA:
Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA:
Data Press

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

4 MEĐUVREME

7 LIK I DELO: Dana Krljar

8 SRPSKO HRVATSKI ODNOSI: Matica i virovi

12 OBEZBEĐENJE POLITIČARA I DRUGIH: Ozbiljno shvaćene pretnje

14 STRANAČKI ŽIVOT: Sezona prebega

16 IZBORI U ARANĐELOVCU: Raja i beogradski centralizam

18 PRIVATIZACIJE: To je nama naša borba dala

19 USTAVNI SUD SRBIJE: Borba između prava i politike

20 RANE KERUŠE MILE: Pas koji je voleo ljude

23 NASILJE U SRBIJI: Zahuktala mašina mržnje

26 MEDIJI U 2009. GODINI: Sedi, jedva dvojka

28 INTERVJU: Slobodan Petrović, direktor Imleka

30 JATOM DO SLOVENAČKE ISTRE: Najbliže evropsko more

31 SIEMENS: Green city

37 VREME BEOGRADA

45 NUSPOJAVE: Kočija i bundeva

46 LJUDI I VREME

49 LISICA I ŽDRAL: San i java

KULTURA

50 NAUČNO POPULARNO IZDAVAŠTVO: Slučaj kvantnog samoubistva

53 POVODOM 80. ROĐENDANA DRAGOSLAVA MIHAILOVIĆA: Surovo srce

54 REČ O DELU

55 TV MANIJAK: Moja najbolja desna ruka

SVET

56 VULKANSKA KRIZA: Pepeo tuđeg neba

59 IZBORI U BRITANIJI: Zvezda je rođena

60 EVROPSKA UNIJA: Osedlavanje nacionalnog konja

MOZAIK

62 GODIŠNJICA OSLOBOĐENJA BUHENVALDA: Nemačka klasika i smrt u Nemačkoj

66 ISTRAŽIVANJE SVEMIRA: Put na Mars i privatni biznis

68 FELJTON: Kulturno mapiranje Dunava (III)

76 FORMULA 1: Mozak i mišići

77 POŠTA

78 VREME UŽIVANJA: Hajdučka česma

Da li prelazak levičara na desnicu govori o gubitku orijentacije, ili smo svi u istom sosu?
PIŠE: VERA DIDANOVIĆ

U opštinu stig'o izborni beričet, nema ministra koji službeno nije posetio Aranđelovac i obeć'o lepši i bezbrižniji život. Jedni dele šporete, drugi obećavaju ovce i mlade za ženidbu, a sa sve rukovode i koordiniraju stranački specijalci na državnoj plati.
PIŠE: DRAGAN TODOROVIĆ

Obamin plan: Većina kritičara smatra da preskakanje Meseca i direktan skok do asteroida i Marsa liči na pokušaj dementnog atletičara da se vrati na maratonsku stazu iako je poslednji put trčao na sto metara pre više od 40 godina.
PIŠE: DR SAŠA MARKOVIĆ

NA NASLOVNOJ STRANI: Pas Mila
FOTOGRAFIJA: A. Anđić

Avalski toranj, jedan od simbola Beograda i najviša građevina na Balkanu (204,5 metara), ponovo je "otvoren". Kao i njegov prethodnik, srušen tokom NATO bombardovanja 1999. godine, prenosiće sve signale u Srbiji, a putnicima će pre svih želeti dobrodošlicu u glavni grad.
Foto: Sava Radovanović

22/04/10 - 28/04/10

prognoza vremena

21/04/10
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	9 15	9 20	11 17	8 20	9 22	10 20	9 19
Vojvodina	8 14	6 19	10 16	5 19	7 21	8 20	7 19
centralna i južna Srbija	9 19	7 21	10 19	7 20	7 22	8 21	8 20

Nepovoljne biometeorološke prilike biće izražene prva tri dana, a zatim će od nedelje biti povoljnija situacija, uz sve manje tegoba kod meteoropata i hroničnih bolesnika uzrokovanih meteorološkim prilikama. Hroničnim bolesnicima savetuje se pridržavanje saveta lekara.

politička prognoza

Oblak vulkanskog dima zaobilazi Srbiju. Drugi oblaci nisu tako uviđavni. Malo sunca, malo kiše. Vreme nije pogodno za one s poremećenim krvnim pritiskom. Takvi smo u većini. Epicentar političkih prilika seli se u Šumadiju. Barometar su izbori u Aranđelovcu. Tumači će se dvoumiti da li je rezultat tamošnjih izbora povetarac ili oluja.

IN MEMORIAM

Biljana Kovačević-Vučo (1952–2010)

Biljana Kovačević-Vučo, predsednica Komiteta pravnika za ljudska prava, preminula je u 58. godini života, posle duge i teške bolesti. Važila je za istaknutu braniteljku ljudskih prava u Srbiji i regionu.

Rođena je 1952. godine u Beogradu, gde je i završila Pravni fakultet. Nakon diplomiranja zaposlila se u Privrednom sudu u Beogradu, kao pravni savetnik, a potom je radila kao viši saradnik u krivičnom i građanskom odeljenju Vrhovnog suda Srbije. Od 1996. godine bavila se advokaturom, otvorivši svoju kancelariju koja se specijalizovala za slučajeve kršenja ljudskih prava.

Uporedo sa pravničkom karijerom, Kovačević-Vučo je osnivala brojne nevladine organizacije i bila aktivistkinja raznih mirovnih pokreta. Između ostalog, bila je osnivač Saveta za ljudska prava Centra za antiratnu akciju u Beogradu, gde je bila šef SOS linije za pravnu pomoć žrtvama političke, etničke i diskriminacije na radu (1992–1995). Uz Sonju Biserko, Borku Pavićević, Sešku Stanojlović i Nikolu Barovića osnivač je i Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, a jedno vreme je obavljala posao generalnog sekretara i šefa kancelarije za pravnu pomoć u ovoj organizaciji.

Bila je predsednica izvršnog odbora Centra za tranziciju ka demokratiji.

U njenoj biografiji, na spisku organizacija čije je stvaranje inicirala nalaze se i Jugoslovenska akcija NVO, nezavisni sindikat "Nezavisnost" i Komitet za ljudska prava, čija je bila predsednica (YUCOM, nekadašnji Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava). Kako je objasnila u jednom intervjuu, prvobitno ime je bila samo maska. "Komitet pravnika smo u to vreme iz marketinških razloga nazvali jugoslovenski, kako bi zvučalo jače. Pre svega smo imali nameru da koristimo pravnu metodologiju i da ustanovimo jedan centar koji bi se bavio pružanjem *pro bono* pravne pomoći za sve žrtve kršenja ljudskih prava u Srbiji. A nazvali smo ga 'jugoslovenski' da bismo zbunili vlast, jer je to baš zvučalo! A dok se vlast doseti da je u pitanju NVO, mi već imamo efekat u javnosti. Kasnije smo skinuli odrednicu 'jugoslovenski' iz naziva, ali je ostala skraćenica YUCOM koju i danas koristimo."

Zajedno sa timom advokata YUCOM-a dobila je dva slučaja pred Evropskim sudom za ljudska prava. Takođe, zastupala je novinara Želja Bodrožića pred Komitetom Ujedinjenih nacija za ljudska prava i dobila spor protiv države Srbije. Iz Nezavisnog udruženja novinara Srbije, povodom smrti Biljane Kovačević-Vučo, saopštili su da joj duguju veliku zahvalnost jer je "uspela da pomeri granice pravde i prava za novinare Srbije".

Aktivna i na ovdašnjoj političkoj sceni, Kovačević-Vučo bila je članica reformista Ante Markovića, potom Građanskog saveza Srbije, koji je napustila kada je došlo do rascepa u stranci (1996). Od 2007. godine članica je političkog saveta Liberalno-demokratske partije.

Ima sinove Novaka i Srđana.

Biljana Kovačević-Vučo preminula je usled komplikacija nakon transplantacije bubrega.

M.G.

Kosmos

Mnogo pre no što je smišljen najstariji astronomski instrument, naši preci su ostavili svedočanstva da su nebo posmatrali i da su nebeske pojave na njih ostavljale dubok utisak. Crteži, hijeroglifi i nerastumačene pećinske beleške prapredaka, mitovi i legende govore o zastrašujućim nebeskim pojavama i katastrofalnim promenama nebeskog poretka...

Izvorna grčka reč "kosmos" ima mnoštvo značenja, ali u jednom od najstarijih je ukras na konjskom oglavu tj. kopča koja povezuje kaiševe a ukrašena je pločicom od slonovače, često rezbarenom i obojenom purpurom. Ta kosmička povezanost s lepotom do danas je ostala u reči "kozmetika". Kosmos kao oznaka za red, poredak, svet – i kao kosmos, svemir, i kao reč za ljudski svet, i kao sinonim za ukras, nakit, lep izgled – već je poznata Homeru.

Neki istraživači uvereni su da sličnost mitova i legendi o nebeskim pojavama kod većine poznatih naroda svedoči o tome da su oni zasnovani na posmatranju neba, a ne na čistoj mašti, bez obzira što danas malo ko na noćnom nebu ume da pronađe bilo koji mit.

Kosmička era zvezda okončaće se za nekih 100 triliona godina. Od tog trenutka pa do 1037 (deset triliona triliona triliona) godina u budućnost sva postojeća masa kosmosa preći će u degenerisane oblike zvezda, pretvorenih posle eksplozija u crne rupe, neutronske zvezde ili bele patuljke. Slediće – u rasponu od 1038 do 10100 godina u budućnosti – era crnih rupa. Kad posle toga nestane protona za održavanje energije crnih rupa, nestaće i one. U kosmosu koji preostane dominiraće fotoni ogromnih talasnih dužina, neutrini, elektroni i pozitroni.

Uredni i dosadni nemački filozof Imanuel Kant rekao je da nema ništa veličanstvenije od zvezdanog neba nad nama. I moralnog zakona u nama, dodao je, ali taj deo rečenice nekako manje vidimo.

Niko neće videti lepotu.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

Erupcija interneta

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Ajped (iPad) je tek počeo da se prodaje i to isključivo u Americi, a već može da upravlja jednom bogatom evropskom državom. Koliko god ovo zvučalo kao duhovita američka reklama, zapravo je istina, ili barem delimična istina. Jer, norveški premijer Jens Stoltenberg upravo to je radio prošle nedelje kada se sa hiljadama drugih ljudi neplanirano duže zadržao u Njujorku, sve zbog erupcije vulkana na Islandu.

Stoltenberg je bio u Vašingtonu na samitu o nuklearnoj bezbednosti i planirao je da se vrati u četvrtak. Ispostavilo se da je to nemoguće, jer su svi letovi za sever Evrope, dakle i za Oslo, bili otkazani. No, posao premijera ne može da čeka i Stoltenberg je vreme provodio u VIP salonu na svojoj novoj spravi, komunicirajući sa saradnicima u Norveškoj. Nije trebalo mnogo vremena pa da se ta slika pojavi u novinama, na radost menadžmenta Epla (Apple). Jer, koliko treba platiti premijeru jedne od najbogatijih evropskih zemalja da reklamira vaš proizvod?

Sudeći po reakcijama iz norveške vlade, čini se da je njihov premijer više testirao šta sve ajped može nego što mu je zaista prepustio sudbinu zemlje. Za početak, komunikacija ajpedom je nesigurna, koristi se lokalna bežična mreža, a i sprava je nova, neispitana od strane norveške službe bezbednosti, pa se ne zna da li se u nju lako ili malo teže upada. Nije naivno pitanje, ajped je zabranjen u Izraelu jer radi na frekvencijama koje su u ovoj zemlji rezervisane za državne službe. I to je tamo ozbiljan problem jer onemogućuje izraelske programere da prave aplikacije za trenutno najinteresantniji novi hardver.

No, vratimo se norveškom premijeru. Njegovi saradnici kažu da je on, u tom vulkanskom izgnanstvu, koristio i laptop i mobilni telefon, praktično sve što mu je bilo na raspolaganju ne bi li razrešio pitanja koja su mu postavljali saradnici iz vlade. Potom se ukrcao u avion za Madrid odakle je do Osla stigao kolima, verovatno testirajući vajerlese i mobilne mreže svih zemalja kroz koje je prolazio.

Stoltenberg je bio tek najzanimljiviji primer ove saobraćajne krize, ali važnije je to što se pokazalo koliko je današnji internet moćan i nezamenljiv. Milioni onih kojima je vulkan pokvario neke planove bacili su se na mrežu. Bilo da pronađu alternativni prevoz do željene destinacije, obarajući usput sajtove nekih rentakar agencija i železnica, bilo da su umesto sastanaka uživo organizovali internet konferencije. Tvitovanje i fejsbukovanje, kao način da se stupi u kontakt sa nepoznatim ljudima koji bi mogli da vam pomognu u gradu u kojem ste se nevoljno zatekli, posebna su tema.

Srbija nije bila posebno pogođena vulkanskom prašinom, te nismo mogli iz ove situacije da izvučemo korist niti da naučimo neku dobru lekciju. Recimo, oglašavanjem na socijalnim mrežama neko je mogao da popuni svoj hotel ili organizuje prevoz nekome ko ne bi pitao za cenu da se domogne kuće i posla na koji mora da stigne.

Nemojte se plašiti da neki domaći političar krene stopama, to jest prstima Jensa Stoltenberga. Budući da ajped može da obavlja samo jednu funkciju u jednom trenutku, verujem da im je potpuno neinteresantan.

CPU ICT Consulting • Services • Education
Milentija Popovića 9, Sava Centar, tel: 3111-527, 3111-824: www.cpu.co.yu

PRIZNANJA

Heroji Beograda

U ponedeljak 19. aprila u Skupštini grada dodeljene su godišnje nagrade Grada Beograda. Specijalna priznanja gradonačelnika za izuzetne rezultate u školovanju dobile su Aleksandara Zarić i Delfina Ferizović, učenice specijalnih škola za decu oštećenog sluha i vida. Aleksandra Zarić, učenica osmog razreda OŠ "Stefan Dečanski", devojka je sa oštećenim sluhom i privremeno raseljena sa Kosova. Ona danas živi u izbegličkom kampu "Ada", zajedno sa šestoro braće i sestara. Nakon osnovne planira da upiše i srednju školu, a kasnije i fakultet. Druga heroina Beograda je Delfina Ferizović, maturant na tekstilno-kožarskom smeru Srednje specijalne škole, koja je živela u romskom naselju ispod Gazele (o Delfini je "Vreme" pisalo u broju 857 od 7. juna 2007). Tokom osnovne škole osvojila je prvo mesto na republičkom takmičenju iz hemije, a pre dve godine je izdata knjiga *Pišem ti pismo po istinu* sastavljenu od njenih pisama. "Teško je biti gluv. Teško je biti siromašan. Teško je biti Rom. Teško je biti pisac. Sve je to Delfina!", napisali su u podnaslovu knjige defektolozi Stevan i Violeta Nestorov. Kao posledica meningitisa, od koga je obolela kada je imala osam godina, Delfinin sluh je oštećen 90 odsto, a i veoma teško govori. U vreme kada je živela ispod Gazele bila jedna od malobrojnih pismenih u tom naselju.

"Kad sam bila prvi razred nisam znala kako se kaže hleb ili izvini. Nisam znala ništa, a sad sve razumem. Ne čujem ptice kako mi pevaju. Ne čujem poljubac. Tačno je, mi gluvonemi, ne čujemo poljubac ali znamo da poljubimo koga volimo. Ja ne čujem ali znam da pišem. Kad napunim 20 godina biću pravi pisac, ali treba prvo da dobro da razmislim jer sam još balavac", napisala je Delfina u svojoj prvoj knjizi.

Nagrade grada Beograda dodeljuju se onima koji su svojim radom, trudom, hrabrošću i znanjem zaslužili da budu proglašeni najboljima u 2009. godini.

Među nagrađenima u 13 kategorija su ansambl Renesans, naučni tim "Vinča", Radio-televizija Studio B, plivač Milorad Čavić, Vatrosagno-spasilačka jedinica Zemun i drugi. Specijalna priznanja za izuzetan rad i trajan doprinos razvoju grada Beograda između ostalih su dobili Radio-televizija Srbije, Udruženje novinara Srbije, tim za organizaciju svečanog otvaranja i zatvaranja Univerzijade 2009.

M. R.

TRIBINA

"Javni servisi u regionu"

Nedeljnik "Vreme" i Fondacija "Fridrih Ebert" u sredu 28. aprila organizuju zajedničku tribinu pod nazivom "Javni servisi u regionu", sa početkom u 14 časova. Na tribini će se razgovarati o finansiranju, uređivačkoj politici, izboru uređivačkog kadra i aktuelnom položaju javnih servisa u regionu. Akcenat će biti na njihovom razvoju i društveno odgovornom radu. Učesnici su Aleksandar Tijanić, generalni direktor Radio-televizije Srbije Branko Vojičić, generalni direktor Radio-televizije Crne Gore Eftim Gaštov, izvršni direktor Radio-televizije Makedonije Dragutin Lučić, savetnik Ravnatelja Hrvatske televizije za medije i bivši predsednik Hrvatskog novinarskog društva, i Nermin Durmo, v.d. generalnog direktora Radio-televizije Bosne i Hercegovine.

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

VREME

Tribina se održava u Centru za kulturnu dekontaminaciju, u Birčaninovoj ulici 21, a moderator i voditeljka je Vera Didanović, novinarka nedeljnika "Vreme".

broj nedelje

15.000

Prema podacima koje je izneo predsednik Administrativnog odbora Skupštine Srbije Nenad Konstantinović, štampanje amandmana za jednu sednicu Skupštine košta 15.000 evra.

lgbt SOS
(011)
3290 846
utorkom i četvrtkom 19-22h

lik i delo

Danica Dana Krljar

Glumica sa trostrukim prelomom

OPŠTI PODACI: Rođena je 5. septembra 1952. godine u Kraljevu. Glumom je počela da se bavi sa 17 godina, kada je, kao učenica srednje Medicinske škole, zaigrala u predstavi *Tuđe dete* kraljevačkog pozorišta. "Kako sam tada bila uplašena. A onda se odjednom, ni sama ne znam kako, dešavalo pet-šest premijera godišnje u raznim pozorištima. U polovini sam igrala noseće uloge i začas se tokom 40 godina u mnogim teatrima nakupilo 140 premijernih izvođenja, hiljade predstava, mnogo više proba."

KARIJERA: Prvi stalni angažman dobija 1978. godine u Narodnom pozorištu u Leskovcu. Šest godina kasnije prelazi u Narodno pozorište u Užicu. Od 1993. stalno je angažovana u Knjaževsko-srpskom teatru u Kragujevcu, gde je nedavno penzionisana kao prvakinja Drame. U pozorištima širom Srbije odigrala je više od 140 premijera, a dobitnica je više od 20 glumačkih nagrada. Bila je Jelena Sergejevna, *Kruna u Kamenu za pod glavu*, Hernija u *Snu letnje noći*, Desanka u *Ljubinku i Desanki*, Rozalinda u *Kako vam drago*... U svim gradovima gde je igrala publika ju je zapamtila i zavolela. Pre šest godina objavila je knjigu *Čuješ li tata, vidiš li mama*, nepretenciozni priručnik na temu vaspitanja dece, zasnovan na njenom ličnom iskustvu.

SUDBINA: Prepoznatljiva je po ogromnom osmehu, hrapavom glasu i bezgraničnoj volji da pomaže mladima. Svako ko je makar jednom video Danu u pozorišnom bifeu, može da potvrdi: uvek okružena mladim koleginicama i kolegama, uvek vesela, nikad ne "drži banku" i ne gnjavi savetima. Deli sudbinu mnogih glumaca iz unutrašnjosti: uprkos mnogim maestralno odigranim ulogama i nagradama, na naslovnim stranama se našla tek kad je tokom predstave zaradila trostruki prelom nožnog zgloba.

NOĆ HELVERA: Na premijeri duodrame *Noć Helvera* u 12. minutu predstave polomila je kosti skočnog zgloba na tri mesta. I pored povrede, izdržala je do kraja i sa mladim kolegom Petrom Lukićem igrala izuzetno zahtevnu rolu, koja uključuje ples, trčanje i tuču. Publika i kolege iza kulisa nisu znale kakva se drama na sceni zaista odvija. Tokom prve pauze glumica je svom partneru rekla šta se desilo i odlučila da nastavi da igra, a već u narednom činu Petar Lukić je uspeo da nađe trenutak tokom dijaloga i da jednom od krpa koje služe kao rekviziti imobilizuje Daninu nogu. "Na momente sam mislila da ću se onesvestiti od bola", kaže.

OBJAŠNJENJE: *Noć Helvera* komad o rađanju nacizma u Nemačkoj, diplomska je predstava kragujevačkog glumca Petra Lukića. Te večeri, u kraljevačkom pozorištu igrao je pred profesorima. "Dve godine me ubeđuje da odradimo predstavu. Preporučivala sam mu da negde drugde, u Beogradu možda, nađe neku partnerku koja to može dramski da iznese, ali on je želeo da to baš nas dvoje uradimo. Pa, zar je postojala šansa da ga posle svega ostavim na sceni samog?"

PORUKA PUBLICI: Nakon premijere *Helvera*, poklonila se sedeći na stolici. Kada je aplauz utihnuo, rekla je: "Hvala svima, vidimo se tek za mesec dana, pošto sam još na početku polomila nogu."

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

SRPSKO-HRVATSKI SUSRETI NA VRHU

MATICA I VIROVI

Tadić i Josipović: tužbe, izvinjenja i razgraničenja

Da li je to srpskohrvatska regionalna ofanziva? Za mesec dana, predsednik Srbije Boris Tadić i predsednik Hrvatske Ivo Josipović razgovarali su tri puta. Oni su se 16. aprila u Pečuju sreli s mađarskim predsednikom Laslom Šoljomom, a išli su i u Bački Monoštor, kod Bezdana, na razgovor s predstavnicima hrvatske zajednice u Vojvodini.

Pre toga, krajem marta, razgovarali su u Opatiji i, nekoliko dana kasnije, u Briselu. Obojica su u međuvremenu putovali u BIH.

U Pečuju i Monoštoru su ponovili poruku iz Opatije da će se založiti za povlačenje tužbi za genocid, uz preciziranje da je to zadatak vlada – pošto su (žešće u Hrvatskoj nego u Srbiji) od opozicionih partija dolazili prigovori da predsednici krše ustavna ovlašćenja.

Josipović je pre susreta s Tadićem tokom obilaska sela Ahmići odao poštu bošnjačkim civilima koje su hrvatske vojne snage ubile 1993. godine, a potom se poklonio i hrvatskim žrtvama bošnjačkih zločina u selu Križančevo, a u parlamentu BiH izrazio je žaljenje što je i Hrvatska svojom politikom 90-ih doprinela stradanjima ljudi.

Počasni predsednik Hrvatske stranke prava Anto Đapić je tvrdio da je hrvatski predsednik time poništio Deklaraciju o Domovinskom ratu, da sebi daje ovlašćenja koja nema po hrvatskom Ustavu, da je to opasan revizionizam kojim se nanosi šteta hrvatskim uznicima, zatočenicima u Hagu, i Hrvatima u BiH. Tvrdio je i da Josipovićeve najave mogućeg povlačenja tužbe protiv Srbije predstavljaju zadiranje u ustavna ovlašćenja vlade.

Josipović je pozvao da se pokrene postupak za njegov impičment, pa ako ne prođe, onda vlada mora podneti ostavku.

Nakon toga 13. aprila, otvarajući Međunarodni sajam privrede u Mostaru Tadić je pozvao na regionalnu privrednu saradnju, a nije komentarisao teške reči Harisa Silajdžića povodom poternice za Ejupom Ganićem ("ne mogu nas etnički očistiti ovde, pa >>

Istorijat susreta državnika dveju zemalja je izuzetno bogat, a tome su najviše doprineli Slobodan Milošević i Franjo Tuđman. Radeći na poslu razbijanja SFR Jugoslavije oni su se sreli čak 47 puta. (Podatak prema nalazu Željka Peratovića). Najpoznatiji i najznačajniji njihovi susreti bili su u Karađorđevu (25. mart 1991) i u Atini (7. avgust 1996), kada je dogovorena normalizacija odnosa.

Sporazumom o normalizaciji odnosa između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske koji je potpisan 23. avgusta 1996. godine uspostavljeni su puni diplomatski odnosi između dveju država.

2001.

29. januar – Susret predsednika Savezne Republike Jugoslavije Vojislava Koštunice i predsednika Hrvatske Stjepana Mesića tokom Svetskog ekonomskog foruma u Davosu. Ovaj susret hrvatskog predsednika i predsednika SRJ u Davosu bio je "susret upoznavanja", tokom kojeg su sve teme o kojima bi trebalo raz-

REUTERS

DRŽAVNIČKI SASTANCI: B. Tadić i I. Josipović; S. Milošević i F. Tuđman; V. Koštunica i S. Mesić; B. Tadić i S. Mesić; V. Koštunica i I. Sanader; B. Tadić i I. Sanader; I. Sanader i M. Cvetković

REUTERS

REUTERS

REUTERS

Susreti državnika 2000–2010.

govarati "stavljene na sto".

10. jun – Susret predsednika Koštunice i Mesića na Forumu predsednika srednjoevropskih zemalja u Verbaniji.

2002.

1. jun – Na susretu predsednika srednjoevropskih država na Brdu kod Kranja (Slovenija) predsednici SRJ i Hrvatske Vojislav Koštunica i Stjepan Mesić potpisali su zajedničku izjavu u kojoj su konstatovali napredak u odnosima dveju zemalja i izrazili želju da se taj proces i dalje unapređuje i ubrzava.

2003.

10. septembar – Stjepan Mesić, predsednik Hrvatske, i Svetozar Marović, predsednik državne zajednice Srbija i Crna Gora, uzajamno su se izvinili zbog svega što su građani Hrvatske i SCG jedni drugima uradili u prošlosti.

2004.

15. novembar – Predsednik Vlade Hrvatske Ivo Sanader posetio je Beograd.

2005.

18. februar – Predsednici S. Marović, B. Tadić i F. Vujanović prisustvovali su inauguraciji predsednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića.

6–8. jul – Predsednik R. Hrvatske S. Mesić u trodnevnoj poseti SCG.

23. novembar – Poseta predsednika Vlade Srbije Vojislava Koštunice Zagrebu. To je prva poseta jednog srpskog premijera Republici Hrvatskoj od uspostavljanja diplomatskih odnosa.

2006.

27. jun – Predsednik Srbije Boris Tadić zvanično je posetio Hrvatsku, a 10. jula prisustvovao je centralnoj proslavi 150 godina od rođenja Nikole Tesle, u Smiljanu.

21. jul – Predsednik Vlade Republike Hrvatske Ivo Sanader posetio je Republiku Srbiju.

2009.

20. mart – Premijer Hrvatske Ivo Sanader stigao je u jednodnevnu zvaničnu posetu Beogradu.

Posle susreta sa Ivom Sanaderom Boris Tadić, predsednik Srbije, rekao je da "između dve države ima i teških pitanja koja moraju biti rešena pre ulaska zemalja u EU.

15. oktobar – Premijer Srbije Mirko Cvetković, Crne Gore Milo Đukanović i hrvatska premijerka Jadranka Kosor presecanjem svečane vrpce u mestu Gornje Mrke, kod Podgorice, obeležili početak radova na autoputu Bar–Boljare.

2010.

24. mart – Održan je neformalni sastanak predsednika Srbije i Hrvatske, Borisa Tadića i Ive Josipovića u Opatiji. Dvojica predsednika su najavili novu etapu u odnosima dveju zemalja.

27. mart – Predsednici Boris Tadić i Ivo Josipović sreli su se u Briselu tokom konferencije "Brisel forum 2010".

16. april – Predsednici Srbije, Hrvatske i Mađarske, Boris Tadić, Ivo Josipović i Laslo Šoljom, razgovarali su u Pečuju o konkretnim oblicima saradnje tri zemlje.

Dokumentacioni centar "Vreme"

Odbrana bespuća hrvatske prošlosti

Kako god, Josipović je u Bosni i Hercegovini napravio veliki gest: on je otišao korak dalje od Stjepana Mesića, koji je otvoreno govorio sve godine svog desetogodišnjeg mandata o pogrešnoj politici Hrvatske prema susednoj Bosni i Hercegovini, on se poklonio i konkretnim žrtvama te pogrešne politike

Nije dugo trajalo primirje između Predsjedničkih i Banskih dvora, predsjednika Ive Josipovića i premijerke Jadranke Kosor. Pukotine nastale najprije zbog imenovanja ekonomskog savjetničkog tima predsjednika, a potom i objave registra branitelja – za što se predsjednik zalaže, a premijerka godinama protivi – produbljene su odlaskom Ive Josipovića u Bosnu i Hercegovinu, gdje se obratio parlamentu te države, te poklonio žrtvama u Ahmićima i Grabovici kod Mostara.

"Politike koje su devedesetih – bilo iz zloćudnosti, neznanja, arogancije ili ludosti – vjerovale da je rješenje u Bosni i Hercegovini – podjela, posijale su u toj državi, ali i u svojim zemljama zlosretno sjeme. Duboko žalim što je takva hrvatska politika doprinijela stradanjima ljudi i podjelama koje nas i danas muče. Došlo je novo doba, doba u kojem odlučno treba prepoznati pogreške prijašnjih vremena i hrabro kročiti novim putem, putem koji će trajno u regiji donijeti mir, stabilnost i prosperitet", kazao je Josipović u parlamentu susjedne države, ustvrdivši da nas "zla prošlost, poput olovnih kugli drži u mjestu i ne da nam u budućnost. Tu prošlost ne trebamo zaboraviti, ali u njoj ne smijemo živjeti."

NAPADI I OSTAVKE: Odmah se kuka i motika podigla u Hrvatskoj. Premijerka Kosor je najprije konstatirala da je predsjednik sukreator vanjske politike, a da njoj kao šefici Vlade nije bilo poznato što će on u Bosni i Hercegovini govoriti. Onda se uhvatila toga da je Josipović prekršio Ustav, pa da bi mogla inicirati postupak njegova opoziva. Josipović je uzvratio: neka ona i HDZ pokrenu postupak za njegov opoziv, ali nakon toga – jer bi sigurno dobio i neke buduće predsjedničke izbore – neka bude spremna i sama Jadranka Kosor podnijeti ostavku. Nakon njegovog odgovora, ostavke su najednom zaboravljene!

Potom je premijerka sazvala na sastanak bivše hrvatske premijere, od 90-

TANJUG

ih do danas, ali avaj!, zaboravila je pozvati bivšeg predsjednika i davnašnjeg premijera Stjepana Mesića, kao i Josipa Manolića, već su k njoj hodočastili samo HDZ-ovci, koji su svi redom ocijenili da je Josipović Hrvatsku proglasio agresorom u Bosni i Hercegovini. "Hrvatsku je Josipović uveo u red svjetskih agresora, što apsolutno nije istina", ustvrdio je šef zastupničkog kluba HDZ-a u Saboru, tvrdeći da je Josipović naštetio Hrvatskoj izrečenim u Sarajevu, a slično njemu misli još gomila onih koji su u vrijeme ono, a i danas, podupirali politiku HDZ-a prema susjednoj Bosni i Hercegovini, tvrdeći da je Hrvatska toj državi pomagala u ratu, a da pokojnici Franjo Tuđman i Slobodan Milošević nisu Bosnu dogovorno pokušali podijeliti

nas presreću po Londonu"). Tadić je zatim 18. aprila, u Donjoj Gradini, na godišnjici proboja logoraša u Jasenovcu, pozvao na pomirenje među narodima bivše Jugoslavije. Kompletan hrvatski državni vrh je toga dana prisustvovao komemoraciji žrtvama u Jasenovcu, gde je bez pominjanja nacionalnosti onih koji su stradali, izricana snažna osuda zločina protiv nevinih (Josipović), uz podsećanje da se zlo ne sme zaboraviti, a da nas mržnja ne sme zaraziti (Kosor) i da se jedan zločin ne može pravdati drugim (Josipović). Naglašavano je i da je nezavisna Hrvatska stvorena na temeljima antifašizma na čemu želi da gradi i evropsku budućnost (Kosor).

Na pragu EU Hrvatska je pod pritiscima da povlači simbolične poteze, kao što su pod pritiscima i drugi. Bivši kanadski ambasador u Beogradu Džejms Biset je u autorskom tekstu u bostonskom listu "Kriščen sajens monitor" napisao da bi Hrvatska pre ulaska u EU trebalo da potpuno i javno obznani svoju ulogu u Drugom svetskom ratu kao lojalnog saveznika nacista i usrdnu participaciju u genocidu protiv Srba, Jevreja i Roma. Bivši ambasador precizira da se rasuta neodređena negiranja, "preko srca" maskirana kao izvinjenja, ne računaju...

DUNAV: Što se spornog pitanja granice na Dunavu tiče, Erdutskim sporazumom (potpisanim 12. novembra 1995) privremeno je rešeno da će se nadzor granice na Dunavu obavljati sredinom plovnog puta radi izbegavanja incidenata.

Tadić optimistički izjavljuje da je dobio uveravanja da se Hrvatska u tom graničnom sporu neće ponašati kao Slovenija prema njoj zbog spora u Piranskom zalivu. Treba videti da li će tako i biti. To pitanje je povremeno dramatizovano s hrvatske strane. Osječko-baranjski župan Vladimir Šišljagić zatražio je prošle godine pokretanje pregovora o tom graničnom problemu, tvrdeći da je na pragu otimačina hrvatske teritorije koja se mora zaustaviti. Potpisivano je nekoliko peticija.

Godine 2001. formirana je Međudržavna komisija, a 2002. potpisan je Protokol o načelima za utvrđivanje granične crte i pripremu ugovora o državnoj granici između RH i SRJ. Rad komisije praktično je zamrznut 2003, bez rezultata. Sa srpske strane, sada je u toj radnoj grupi general Ponoš.

Hrvati kao argument vole da potežu katastarske knjige iz doba Marije Terezije i to da je pre dolaska Turaka to bila hrvatsko-ugarska granica, a da se Požarevačkim (1718) i Beogradskim (1739) mirom granica ustalila na Dunavu i Savi, do njenog ušća u Dunav. Po toj logici Hrvati su kada je formirana Hrvatska Banovina tražili i Srem, zaključno sa Zemunom, a tu je

(o čemu svjedoče i crteži po salvetama i stenogrami objelodanjeni nakon Tuđmanove smrti 1999. godine).

Sve te reakcije – dijela javnosti i nervozne vlasti – govore da se nadležni nisu daleko odmaknuli od vremena u kojem je, 2000. godine, donesena Deklaracija o Domovinskom ratu, u kojoj stoji da je Hrvatska "vodila pra-

vedan i legitiman obrambeni osloboditeljski, a ne agresivni i osvajački rat prema bilo kome u kojem je branila svoj teritorij od velikosrpske agresije unutar međunarodno priznatih granica", što je laž. Na tu laž je još tada, u saborskoj raspravi, upozoravala Vesna Pusić, koja je tada stavljena na zid srama i proglašena izdajnicom i još koječime. Isto se sada događa i Ivi Josipoviću, kojega su zasuli gotovo istovjetnim frazama i rječnikom.

SASVIM SUPROTNO: Da javnost ipak u Josipovićevim riječima i gestu ipak vidi svjetlo, pokazuje prošlotjedni skup u Jasenovcu, gdje se obilježavala godišnjica proboja logoraša iz tog ustaškog logora: dok su Ivo Josipović i Stjepan Mesić dočekani s odobravanjem i aplauzima, ostatak državne delegacije predvođene Jadrankom Kosor i potpredsjednikom parlamenta Vladimirom Šeksom i nekoliko ministara zaradio je zvižduke i uzvike neodobravanja. Poslije su u HDZ-u tvrdili da je za sve to kriv podmladak SDP-a; možda, ako u podmladak spadaju malobrojni preživjeli iz tog ustaškog logora i njihovi već postariji potomci, koji se pod kamenim Bogdanovićevim cvijetom okupljaju svake godine.

U svemu tome, u tom ratu HDZ-a za njihovu istinu o ulozi Hrvatske u ratu u BiH, opet su žrtve skrajnute: i one u Ahmićima, selu u središnjoj Bosni nedaleko Viteza, u kojem su pripadnici hrvatskih snaga 1993. godine pobili i spalili 116 bošnjačkih civila, među kojima 32 žene i 11-oro djece, i one u Grabovici kod Mostara, 32 okrutno ubijena hrvatska civila iste te godine, među kojima i jedno dijete. O žrtvama nitko od onih koji su ovih dana osuli paljbu po Ivi Josipoviću nije rekao niti riječ.

Zamjerki Josipoviću bilo je i s druge strane, doduše malobrojnih. Činjenica da je istoga dana posjetio i hrvatsko i bošnjačko stratište nužno navodi vodu na mlin onih koji su inače skloni izjednačavanju svih u ratnim sukobima; ipak, zborio je o pogrešnim politikama u tim vremenima. S druge strane, nije otišao niti na jedno srpsko stratište, kažu neki, a i takvih se da naći u Bosni u Hercegovini, pa i oko Mostara...

KORAK DALJE: Kako god, činjenica je da je Josipović napravio veliki gest: on je otišao korak dalje od Stjepana Mesića, koji je otvoreno govorio sve godine svog desetogodišnjeg mandata o pogrešnoj politici Hrvatske prema susjednoj Bosni i Hercegovini, zbog čega se i razišao sa Franjom Tuđmanom. Josipović se poklonio i konkretnim žrtvama te pogrešne politike i jasno rekao da je upravo ona kriva za to što se broj Hrvata u Bosni i Hercegovini prepolovio i da oni koji su još uvijek tamo moraju tu zemlju, a ne Hrvatsku, držati svojom domovinom.

Jest da je i sam kasnije reterirao, pa izjavio da se "nije ispričao, već je izrazio žaljenje" – nije šija, nego vrat! – što nas vodi pesimističnom zaključku da ćemo se mi, podanici država ovog dijela Evrope, još načekati da, usprkos povremenim žaljenjima i izvinjenjima (Mesić, Svetozar Marović, Milo Đukanović, Boris Tadić), dočekamo nekog balkanskog Vilija Branta.

TATJANA TAGIROV

bila i granica NDH...

Hrvatska se zapravo poziva na zaključke Badinterove komisije, koja je odredila da republičke granice u SFRJ budu državne, to jest od razgraničenja koje je izvršila takozvana Đilasova komisija iz 1945, s korekcijom za Ilok koji je izjašnjavanjem stanovnika pripao Hrvatskoj. Preko reke, 908 hektara teritorije na desnoj obali Dunava pripada Srbiji, najviše kod Kneževih vinograda.

Od 11.500 hektara na levoj obali Dunava koji katastarski pripadaju Hrvatskoj, najveća takva sporna enklava je kod Bezdana, gde Dunav dolazi iz Mađarske. Posebno je značajna ona koja zahvata i predgrađe Apatina i praktično ga zatvara za unutrašnji rečni saobraćaj. U Apatinu se planira izgradnja velike slobodne carinska zone, robno-transportnog centra i nove luke, koja zahvata i spornu teritoriju od nekih 160 hektara.

Najviše je pisano o Šarengradskoj adi, koja je formirana 1909. prokopavanjem kanala Mohovo–Šarengrad. Granica je obeležena na starom toku Dunava čija se matica preselila na tu prečicu. Šarengradsku adu je do 2002. kontrolisala vojska SRJ, a sada srpska policija. Bila je pod upravom obližnjeg Karađorđeva, a posle Vojvodina šuma. Koriste je lokalni ribari, pa i hrvatski, na vlastitu odgovornost.

PROJEKTI: Prošle godine predstavnici Iloka i opštine Bačka Palanka postigli su dogovor kojim je ta ada nešto dostupnija za građane hrvatskog Šarengrada, koji su tu nekada lovili ribu i ostavljali stoku na ispaši. Tri godine pre toga postignut je sličan dogovor predstavnika Vukovara i opštine Bač. Izgleda da je te dogovore pospešilo i saznanje da se opštine tako mogu kandidovati za korišćenje evropskih fondova radi uređenja obale Dunava i ekološke zaštite.

Srbija je na stanovištu da granica treba da ide sredinom reke, a da se vlasnička prava na zemlji rešavaju na drugi način. Važnu reč u tom sporu trebalo bi da ima i Dunavska komisija.

Sada se ta zamršena granična pitanja o adama i ritovima razmatraju u drugom kontekstu. Po Tadićevim rečima, razgovara se o izgradnji Koridora 10, Koridora 5, o Dunavu kao Koridoru 7, o tome da je Srbija zainteresovana da se i UNESCO pridruži projektu Mađarske i Hrvatske koji se tiče evropskog regiona Mura–Dunav–Drava.

Tadić i Josipović su saglasni da se kompleksno pitanje granice reši dijalogom. Ako komisije to ne reše, postoje druge pravne mogućnosti, kao što su arbitraža i sudovi, konstatovao je Josipović. Ne bi trebalo očekivati da će to pitanje brzo biti rešeno, ali je izvesno da će obe strane pokazivati dobru volju, što i traže Evropljani. ×

MILAN MILOŠEVIĆ

Ozbiljno shvaćene pretnje

U zemlji čiji je premijer onako ubijen pre sedam godina, pretnje predsedniku republike i drugim državnim funkcionerima ne uzimaju se olako i toga su svi svesni. Bolje bi, međutim, bilo da su mere povećanja obezbeđenja ostale tajna. Ovako se pravi atmosfera nesigurnosti i zabrinutosti, tim više što nema konkretnih kriminalističkih pokazatelja o čemu je tu zapravo reč

Legenda kaže da je zanat telohranitelja jedan od najstarijih, navodno peti najstariji (oko prva četiri i dalje se vode rasprave). U današnje vreme obezbeđenje ličnosti od zanata je postalo nauka. Prosečan pripadnik "Kobri" u odnosu na ćelavog, debelovratog i polupismenog teškaša kakve viđamo oko izvesnih političara i "kontroverznih biznismena", deluje kao Džejms Bond sa doktoratom. Kao i drugi zanati, tako i ovaj zahteva pamet, a ne snagu.

Najnovija panika i slatka jeza oko lične bezbednosti predsednika republike, ministara, tužilaca, političara, sudija i ostalih čudna je i neuobičajena. Naime, takve brige se u načelu ne dele sa širom javnošću: objavljivanje podataka o povećanoj ugroženosti važnih ličnosti nije dobro ni taktički ni politički. Taktički zato što se mogućem protivniku stavlja do znanja da su mu namere poznate; politički zato što se tako ostavlja utisak slabosti i straha, ali i zato što otvara prostor za zlobne komentare na temu marketinga, udvorištva i sličnih pojava. Setimo se samo kampanje koja je pokrenuta posle Bagzijevog manevra s kamionom, krajem februara 2003. Treba imati u vidu i da je Srbija društvo duboko traumatizovano atentatom na premijera Đinđića, tako da svaka aluzija na moguće ugrožavanje vrha države, pravosuđa i policije izaziva opravdanu i umesnu nervozu. Teško je i nezahvalno doneti sud o toj stvari, pogotovo s obzirom na nedostatak konkretnih informacija; ali, opet, konkretne informacije bile bi taktički štetne; zato je najbolje ne dizati galamu dok se posao nadležnih službi ne obavi, a možda čak ni tada, osim ako stvar završi na sudu. Te stvari treba držati u tajnosti – sve dok nadležne službe rade kako treba.

TAKTIKA I TEHNIKA: Ali, idemo redom: najbolja zaštita, kažu stručni ljudi, jeste dobar obaveštajni rad prema sredinama i grupacijama za koje postoje indicije da bi možda mogle da pribegnu političkom terorizmu, jer o tome je reč. Tajna služba SAD, deo Ministarstva finansija, osnovana da bi sprečavala falsifikovanje dolara, dobila je zadatak da osigurava predsednike posle atentata na Abrahama Linkolna; zato što je u tom trenutku bila jedina savezna agencija sa nadležnošću na celoj teritoriji SAD. Do danas je tako. Tajna služba godišnje obradi na hiljade pretećih pisama, telefonskih i imejl komunikacija i prijava građana, a na osnovu sumnje da neko predsedniku SAD radi o glavi. Niko izvan Tajne službe i Bele kuće ne zna koliko je taj naporni i zamorni posao zaista efikasan, ali izgleda da jeste, čim troše tolike pare i ljude na to. Zna se samo da tu i tamo neka budala ili ekstremista završi na sudu zbog pretnje predsedniku, što je kod njih teško krivično delo. Zna se takođe da i kod nas MUP, BIA i VBA vode računa o pretnjama i reaguju čim lociraju izvor. Te tri agencije dele između sebe odgovornost za zaštitu štićenih lica u Srbiji i – kako čujemo – sarađuju dobro. BIA i MUP bave se civilnim i službenim licima, dok se VBA bavi šefom države (jer je on vrhovni komandant) i visokim funkcionerima Vojske i Ministarstva odbrane. Dešava se, čujemo, da VBA po potrebi daje ispomoć kolegama iz civilstva.

Rezultat obaveštajnog rada ovih agencija su procene ugroženosti štićenih lica, dokumenti na osnovu kojih se određuju potrebne mere zaštite. Nekada se o tome javnost obavesti, ali češće ne – iz gore navedenih razloga. Ako pretnja bude locirana i identifikovana, službe će postupiti po zakonu. Ako ne, pojačava se obezbeđenje štićenog lica.

Sledeći stepen obezbeđenja je, dakle, fizičko obezbeđenje "principala", kako se u žargonu telohraniteljskog zanata zove štićeno lice. To zna da bude veoma složen, radno ekstenzivan (mnogo ljudstva i tehnike) i skup posao. Rutinsko obezbeđenje lica štićenih automatski, po funkciji, već je dovoljno složeno: to lice ima porodicu koja se smatra podjednako ugroženom; to lice negde živi i negde radi; to lice se kreće po gradu i izvan grada raznim svojim poslima, a putuje i u inostranstvo; njegovi ukućani takođe. Ponekad se dođe do zaključka da štićeno lice i njegovu ili njenu porodicu treba preseliti na novu, bezbedniju, lokaciju; to znači dopunske mere bezbednosti da se ta lokacija ne otkrije. Ukratko, to znači tri smene od osam sati za najmanje jednog telohranitelja i najmanje jedno službeno vozilo; tu treba uračunati i zamenu za slobodne dane i moguća bolovanja, kao i za održavanje vozila. U slučaju povišenog stepena obezbeđenja dodajte još tri čoveka i barem jedno vozilo. Tim ljudima potrebne su pouzdane i zaštićene telekomunikacije, obične i taktičke. Ponekad je potrebno i barem jedno oklopljeno vozilo; ta vozila skupa su do neba, malo ih je i zahtevaju posebno održavanje. Ono što mangupi zovu "blinda" posebno je prepravljen putnički ili terenski automobil, čija masa je znatno (čak duplo) povećana oklopom; to znači nove elemente vešanja, gume, kočioni sistem, klimatizaciju, stakla i uglavnom "frizirani" motor (novi su skupi i pitanje je mogu li se ugraditi), jer je sposobnost naglog ubrzavanja od vrhunske važnosti. Sve to skraćuje radni vek vozila i čini ih težim za upravljanje.

M. MILENKOVIĆ

POJAČANA ZAŠTITA: Predsednik Tadić i pripadnik obezbeđenja

Zatim dolaze na red sistemi nadzora na lokacijama: CCTV kamere sa pratećom opremom i osobljem; senzori i ostalo. Onda imamo pokretne sisteme za neutralizaciju mogućih sistema za daljinsko aktiviranje eksplozivnih naprava, ometače raznih vrsta. Sve to zahteva održavanje i nadzor. U slučaju povišenog stepena obezbeđenja treba koordinisati obaveštajni i terensko-operativni rad analizama telefonskog saobraćaja interesantnih brojeva sa interesantnih lokacija i baznih stanica. Najvažnije od svega je planiranje kretanja, sa ciljem izbegavanja rutine u vremenu i u prostoru. Ideja je da se izbegne predvidljivost vremena i pravaca kretanja principala. Takođe je potrebna i taktika "kontrapratnje": kada pripadnici službe obezbeđenja u neupadljivom civilnom vozilu prate na izvesnoj udaljenosti kolonu vozila štićenog lica i paze prati li je još neko vozilo ili – što je posebno opasno – motocikl.

Tu dolazimo na segment neposrednog fizičkog obezbeđenja, onog koje je javnosti najvidljivije, kao "prvi krug": kratko ošišani mladi ljudi sportskog izgleda u tamnim odelima i sa slušalicom u uhu. Oni se najviše vide i ne skrivaju se; često imaju i odgovarajuću malu značku u reveru. U dobro organizovanom obezbeđenju, međutim, ima barem još toliko ljudi u civilu, neupadljivo odevenih i raspoređenih kako treba. O unapred raspoređenim snajperistima na najzgodnijim pozicijama i da ne govorimo. Uniformisana lica se podrazumevaju. Ako je reč o bezbednosnoj uzbuni vrhunskog značaja, put kretanja kolone biće zasićen ljudima na krovovima, prozorima i drugim mogućim pozicijama za eventualni napad. Nekada, dok je Josip Broz Tito još hodao po zemlji, milicija u ABH zaštitnim gumenim odelima patrolirala je po kanalizaciji, a svih 6000 beogradskih milicionara bilo je na ulici i po stanovima i krovovima na pravcima kretanja, često i uz pomoć kolega dovedenih iz unutrašnjosti. MUP Srbije na poslovima zaštite objekata i lica zapošljava navodno preko hiljadu ljudi: od ministara do Brankice Stanković. MUP Hrvatske oko 700 ljudi, od Ive Josipovića do kolege Dušana Miljuša iz "Jutarnjeg lista". To nije dovoljno ni jednima ni drugima.

STEPEN OPASNOSTI: Vratimo se sada na trenutnu situaciju. Javnost je – uz određeno zagrevanje atmosfere – obaveštena da izvesne organizovane kriminalne grupe i pojedinci imaju nameru da ugroze život predsednika republike, nekih ministara, policajaca, pravosudnih i političkih ličnosti, a sve zbog velikih uspeha države u borbi protiv organizovanog kriminala. Te pretnje su implicite ili eksplicite bile tumačene i kao posledica primene zakona o oduzimanju imovine stečene vršenjem krivičnih dela. Slobodan Homen, državni sekretar u Ministarstvu pravde, precizirao je: Boris Tadić, kaže, posebno je ugrožen zbog svog odlučnog stava da organizovani kriminal treba suzbiti i istrebiti. Takođe su istaknuti i ministarka pravde Snežana Malović, tužilac za organizovani kriminal Miljko Radisavljević i još neki pravosudni i policijski funkcioneri, kojima je svima stepen zaštite podignut na viši nivo. Neko je čak izvestio da je u blizini stana tužioca Radisavljevića bila pronađena izvesna veća količina eksploziva, ali detalje nažalost nismo doznali. Pominju se i neimenovani "crnogorski atentatori" u Srbiji koji bi da ubiju po narudžbini i tako dalje.

U zemlji čiji je premijer onako ubijen pre sedam godina, te se stvari ne uzimaju olako i toga su svi svesni. Sećamo se i ko se podsmevao Bagzijevom manevru s kamionom onomad; teško da bi se neko sada usudio da dovede u sumnju ovu nervozu stvorenu oko ugroženosti predsednika i ostalih zbog učestalih pretnji. Darko Šarić i njegova organizacija nisu šala, uveravaju nas sa nadležnih mesta: mnogo para, mnogo saveznika, mnogo arogancije; zamisliva je i takva ludačka ambicija da pomisle kako bi ih politički atentati spasli i osvetili, pa makar i ne povratili zaplenjenu im imovinu. Ne bi, uostalom, bilo prvi put: setimo se Legije, Duće i Kuma...

Bolje bi, međutim, bilo da su sve te procenjene mere povećanja obezbeđenja ostale tajna; bilo bi lakše svima. Ovako se u javnosti pravi atmosfera nesigurnosti i zabrinutosti, tim više što nema konkretnih kriminalističkih pokazatelja o čemu je tu zapravo reč; samo difuzni opšti strah. Opšti difuzni strah zgodan je za određene političke poteze koji su daleko od toga da osiguraju bezbednost i mir u društvu; štaviše, osećanje neodređene zebnje zgodno je za spinovanje ovoga i onoga. Isti oni koji su se prvo podsmevali upozorenjima da je Bagzi možda imao nameru da ubije Đinđića, a zatim se radovali kada je Đinđić zaista ubijen, imaju sada priliku da vlast optuže kako, eto, naduvava opasnosti po najviše državne funkcionere i da od Borisa Tadića i drugih pravi heroje borbe protiv organizovanog kriminala. Ne treba im u tome pomagati. ×

MILOŠ VASIĆ

Sezona prebega

Da li prelazak levičara na desnicu govori o gubitku orijentacije, ili smo svi u istom sosu

ČAK I DA je potpuno prespavao poslednjih dvadesetak godina, iole politički obrazovan čovek morao bi se začuditi kad čuje predsednika opozicione (navodno desne) stranke kako hvali politiku vladajuće (navodno leve) stranke. Kao što bi se morao iznenaditi kada čuje bivšeg člana vladajuće stranke, koji, nakon prelaska u opozicionu stranku, kaže da se nijedne svoje ideje nije odrekao?!

Kabinetu predsednika Srbije Borisa Tadića, zvanično, nije bio član DS-a. Ipak, činjenica da je reč o čoveku koji je godinama službovao u predsednikovom kabinetu i imao pristup mnogim poverljivim informacijama, Cvijana logično svrstava na stranu demokrata – što predstavlja dovoljan razlog za upitanost o pravim razlozima i logičnosti njegovog prelaska u "suprotni tabor".

FOTOGRAFIJE: TANJUG

"Politika Demokratske stranke je dobra, ali se ne sprovodi", rekao je nedavno Tomislav Nikolić, bivši radikal i jasno profilisani desničar, sada predsednik Srpske napredne stranke.

"Moja politička opredeljenja dobro su poznata i nijedne ideje, niti cilja nisam se odrekao zbog članstva u SNS", to je tvrdnja Gorana Kneževića, nekadašnjeg gradonačelnika Zrenjanina, izrečena posle preseljenja. Bivši član predsedništva DS-a, nakon izlaska iz pritvora u kome je, zbog optužbi o navodnim malverzacijama s gradskim građevinskim zemljištem, boravio 13 meseci, pridružio se naprednjacima.

Prošlonedeljno, na sav glas promovisano pojačanje naprednjaka – Vladimir Cvijan, bivši generalni sekretar i savetnik u

JOJ, RAZLIKE...: A možda su, nakon političkog "resetovanja" Nikolića i Vučića ti "tabori" zaista prestali da budu suprotstavljeni u programskom smislu, kao što bi se moglo zaključiti iz izjava lidera SNS-a i prvog "velikog" prebega, Gorana Kneževića? Kakva je zaista razlika u politici DS-a i SNS-a, ako se posmatra samo aktuelni trenutak, i zaboravi minuli rad stranaka i njihovih lidera, naročito onaj iz devedesetih?

Sagovornici "Vremena", dr Slaviša Orlović, docent Fakulteta političkih nauka, i dr Milan Nikolić, sociolog, u osnovi se slažu da je o pravoj podeli na desnicu i levicu, u slučaju aktuelnih glavnih političkih konkurenata u Srbiji – teško govoriti.

"Navodno bi DS trebalo da bude levo od centra, a SNS desno od centra, ali nije baš jasno gde se nalaze", kaže Nikolić, koji ističe da je teško govoriti o razlici između DS-a i SNS-a zato što naprednjaci još imaju nedovoljno jasan politički profil. "Tradicionalni parametri, kao što su porodica i crkva, danas kod nas više ne važe, ali taj trend postoji i u svetu. Svi uzimaju one elemente koji im u datom trenutku odgovaraju", ističe Nikolić i podseća na britanski primer, odnosno elemente politike Margaret Tačer koji su jasno prepoznatljivi i kod Tonija Blera.

I Orlović govori o globalnom trendu.

"Osnovna razlika između ove dve stranke je u tome što DS i SNS u značajnoj meri predstavljaju partije levog i desnog centra. Deideologizacija stranaka polazi od pretpostavke da se stranke sve jače susreću na nekoj sred-

njoj poziciji. To se može zaključiti po politici, odnosno programskim orijentacijama i javnim nastupima. Ovakve pozicije su delimično rezultat globalnog trenda po kojem ideološka distanca između levice i desnice danas više nije ista. Završetkom velikog ideološkog takmičenja, razlike među partijama su se suzile i postale fluidnije. Danas, većina partija naginje ka centru u ekonomskim pitanjima nastojeći da potisne ekstreme ka krajevima oba pola, levo-desno", kaže Orlović.

On ukazuje i na unutrašnjo-političke razloge koji otežavaju pravljenje jasne razlike između najveće stranke na vlasti i stranke koja nastoji da to postane. "U okolnostima kada je velika podrška evropskim integracijama, partijama je od koristi da ne budu protiv struje, već u skladu sa preovlađujućom

klimom mišljenja. Građani Srbije su dvotrećinski opredeljeni za EU. Poznato je da političari uvek idu gde je većina. To je približilo SNS pozicijama DS-a po ovom pitanju, koje je bilo okosnica kampanje DS-a i na parlamentarnim izborima (Koalicija za evropsku Srbiju) i na predsedničkim izborima u kampanji Borisa Tadića. Tomislav Nikolić je u prepakivanju i presvlačenju SNS-a imao i unutarpartijski motiv distanciranja od Vojislava Šešelja i SRS-a", objašnjava Orlović. On ukazuje na još dva krupna pitanja u kojima razlika između političkih konkurenata nije baš najjasnija: "U nameri da zadrži birače SRS-a SNS se nije precizno odredio prema pitanju Kosova i Metohije, kao što se ne zna da li je za njih Skupština Srbije i dalje "sigurna kuća za Ratka Mladića", odnosno da li su za "potpunu saradnju sa Haškim tribunalom".

...DRASTIČNE: Milan Nikolić uočava nijanse: "Kada se gleda sa strane, po izjavama – kod SNS-a primetan je malo tvrđi patriotizam, ali ne kao kod Demokratske stranke Srbije (SNS ima veću otvorenost ka Evropi i integracijama od DSS-a)". Naprednjaci, dodaje on, više "zatežu" prema NATO-u nego DS, ali opet manje nego DSS. Nikolić uočava i da "kod SNS-a ima malo više priče o borbi protiv kriminala", ali i da je "sada i predsednik Tadić krenuo u, ako ništa drugo, a ono govorničku ofanzivu protiv korupcije". Još jednu razliku ovaj sociolog vidi i u tome što "kod SNS-a ima malo više populizma i socijalne demagogije – ali možda samo zato što su u opoziciji".

I Nikolić i Orlović ocenjuju da su od ideoloških, značajnije personalne razlike između dve stranke. "U ličnom istupu, Tadić je umereniji i uglađeniji od Nikolića", reći će prezimenjak ovog drugog, Milan Nikolić. Prema njegovom mišljenju, dve stranke bitno razlikuje i kvalitet kadrova kojim raspolažu: "Kadrovi su najveća slabost SNS-a", kaže.

Orlović naglašava: "Razlika između DS-a i SNS-a se u očima birača, dobrim delom, razume kao razlika između Tadića i Nikolića. Ona je ipak značajna. Tamo gde nije strukturiran stranački sistem, kao što je slučaj i sa Srbijom, preovlađujuća odrednica izbornog ponašanja je vezana za ugled i autoritet ličnosti i tu je reč o glasanju za ličnost. Deo objašnjenja leži u činjenici da birači više vole da se identifikuju sa moći i autoritetom političkih ličnosti nego sa apstraktnim institucijama ili političkim idealima, odnosno da će birači lakše proceniti ličnosti nego politike. U 'lovu na glasače' sam lider je simbol, poruka i program. Na primer, Tadić ne psuje političke protivnike kao Nikolić."

U koalicionom potencijalu, odnosno stepenu prihvatljivosti za druge stranke, Orlović vidi još jednu razliku između naprednjaka i demokrata: "DS je u značajnoj meri stožerna stranka, ne samo Koalicije za evropsku Srbiju, već je sve manje stranaka koje sa njom ne bi pravile postizborne koalicije, dok su naprednjaci neprihvatljivi za SRS, za LDP, a i DSS je dosta rezervisan prema njima, jer pretenduju na slično biračko telo".

KO JE SLEDEĆI: Jedna od razlika, prema rečima Orlovića, tiče se relacije vlast –opozicija. "Ako opozicija nudi alternativu vlasti, pitanje je kakva je alternativa, ako se nudi slična, iako neautentična, evropska orijentacija. To će najjasnije doći do izražaja u izbornoj kampanji, ali to ipak govori da se približavamo tački kada je gotovo moguća svaka postizborna koalicija", kaže Orlović.

O relaciji vlast–opozicija razmišlja i Nikolić, koji kaže da su naprednjaci "korpa za prikupljanje nezadovoljstva građana na socijalnom i ekonomskom planu". To bi se, dodaje, promenilo kada bi došli na vlast i postali odgovorni za ono što se dešava.

"Iako je kriza delom uvezena, građani su prirodno okrivili vladajuću stranku za sve nevolje. Ako dođe na vlast, SNS će proći isto", veruje Nikolić.

NAPREDNJAČKA POJAČANJA: Goran Knežević, Vladimir Cvjetan sa Aleksandrom Vučićem; Zorana Milanović sa Tomislavom Nikolićem

U međuvremenu, intenziviraju se napori ljudi sa političkim ambicijama da se nađu na pravom mestu u pravom trenutku, ma kako to nekome čudno moglo izgledati.

Ovonedeljne vesti iz te rubrike govore o prelasku Zorane Milanović, bivše članice G17 plus i bivše savetnice za energetiku Miroljuba Labusa, u vreme kad je bio premijer, u tabor Tomislava Nikolića. Istovremeno, njeni nekadašnji partijski saborci – G17 plus, u Vojvodini učvršćuju saradnju sa bivšom radikalkom Majom Gojković – nakon što su uspostavili odlične odnose sa Draganom Markovićem Palmom, nekadašnjim saborcem Željka Ražnatovića Arkana, danas uglednim i važnim članom proevropske vladajuće koalicije... ×

VERA DIDANOVIĆ

Raja i beogradski centralizam

U opštinu stig'o izborni beričet, nema ministra koji službeno nije posetio Aranđelovac i obeć'o lepši i bezbrižniji život. Jedni dele šporete, drugi obećavaju ovce i mlade za ženidbu, a sa sve rukovode i koordiniraju stranački specijalci na državnoj plati

Dugogodišnja radikalska vlast u Aranđelovcu, u kojoj su učestvovali i SPS, SPO i NS, prekinuta je nakon što su principijelni socijalisti izašli iz nje. Čerez toga je uveden Privremeni Organ, vanredni lokalni izbori zakazani su za 25. april, i u grad je stigao izborni beričet. Već dva meseca na terenu su stranački aktivisti i prvaci, jerbo je i jopet procenjeno da će izbori u Aranđelovcu odrediti ishod republičkog odmeravanja stranaka. Svakodnevno se krpe rupe, nasipaju putevi, dele šporeti, farmerke, kompjuteri, doktori na terenu besplatno obavljaju ginekološke i druge preglede, onima koji su ostali bez posla obećavaju se krave i ovce, neoženjenima, ima i to, garantuju mlade cure i dobrodržeće raspuštenice...

Grad je i doslovno tapaciran izbornim plakatima, glavna ulica premrežena transparentima i sloganima, stranački aktivisti, na čelu sa koordinatorima, uglavnom u državnoj službi i na pripadajućoj plati, već mesec dana spavaju u hotelima ili svakodnevno stižu državnim i stranačkim džipovima i drugijem prevoznim sredstvima. Nema tog lidera koji nije stig'o u Aranđelovac, takoreći nema ni ministra koji nije doš'o da poveže staž u propalim firmama, ili bar opredeli sredstva za sanaciju hotela, popravku puteva, izgradnju sportskih terena. Sve to veli da je u službenoj poseti i redovnim aktivnostima, te da u kampanju isključivo ide svojim kolima i vikendom, a radnim danom posle 17 sati. Mašala i aferim. Još da se veli da se krenulo i u te završne konvencije, da se autobusima privode članovi i pristalice, da se sa velikih bina, uz pokliče Živela Srbija, poručuje da će jedino oni doneti "lepši i bezbrižniji život i sigurniju budućnost". Opet mašala i aferim. I još da se veli da se poteglo i za tim pevačima i estradnim umetnicima, Radiša Urošević se već otpev'o Palmi i Dačiću, do izborne ćutnje najavljeni koncerti Bore Čorbe, samo za Koštuničine fanove, te Vesne Zmijanac bez Dečka, koja će se, kako tvrdo najavljeno, otpevati Velji Iliću.

SKINI CIPELE: Dakle, nedelja, 18. april, sedam dana do izbora. Aranđelovac, takoreći dve paralelne i mnogo dugačke ulice. Autobuska stanica, kraj puta, nema zgrade, nikakve infrastrukture, na svakoj banderi plakati SNS Promene. U toj glavnoj ulici, koja izbija na park Bukovičke banje, drveće potkresano, trotoari u baš rupama. Radi pekara, kiosci, kineske radnje, vazda i u nizu prazni' lokala za izdavanje, svuda izlepljeni plakati, preko ulice razapeti transparenti, ima Promene SNS, Pun pogodak SPS – PUPS – JS – Ivica Dačić, ima LDP Aranđelovac da radi, DSS Za poštenu vlast, DS Na pravom putu, i ima Provereno dobri partije Onog Velje Ilića. Na glavnom trgu u toj glavnoj ulici u akciji Nova Srbija, koja na izbore izlazi zajedno sa Onim udruženjem Naši, do njih u istoj toj akciji – kojom rukovodi i koordinira Jedan što, mo'š misliti, u Upravnom odboru Aerodroma Beograd, te na poslu, mo'š dvaput misliti, u Koordinacionom centru za jug Srbije – aktivisti Demokratske stranke. Provereno dobri dele olovke i upaljače, ovi što Na pravom putu, balone u stranačkim bojama.

Poviše, prema parku, i baš na ulazu u park, raspremili se pripadnici Srpske napredne stranke, doterali "oldtajmer", pa ga parkirali, istovarili plakate Toma Promene pa se dali u aktivnost i ostali rad. Na drugoj strani ulice ulični prodavci na mušeme razastrli ponudu, razno cveće u saksije, a ima i kineske baterije za deset, japanske za 25 dinara, i ima čarape, rajsferšlusi, gaće u sve veličine. Jedan sa te gaće u sve veličine u ponudi veli, svega mu preko glave, svi nude, svi obećavaju, ceo dan saleću, zovu kući telefonom, ne daju mira, ugnjaviše, pustite me ljudi, veli, sve je naopako, sve je stalo, sve je nula...

Prođemo pored Sportskog Centra "Šumadija", tu zakazana konvencija socijalista, pristižu autobusi raznih registracija, policija reguliše, pomaže prelazak ulice. Produžimo do obližnjeg Doma omladine, tu konvencija SPO-a. Omanja sala, stotinak ljudi, na izvol'te izborni materijal, slogan Tražimo svoje, a ima i DVD Ministarstva za dijasporu Srbija je naša kuća. Pogledamo, 16 numera muzički', ima Himna, ima *Igrale se delije*, ima *Marširala kralja Petra garda*... Eto Vuka bez kravate i Čotrića sa naočarima, svi ustadoše, svi sedoše. Bi himna, sa male bine i male govornice javi se jedno žensko, Dobrodošli na završnu konvenciju SPO-a, žensko posebno pozdravi predsednika Vuka, javiše se prisutni, Vuk otpozdravi iz sedećeg položaja. Onda predstaviše podmlađeni, osveženi i osnaženi SPO, koji su činili kandidati za odbornike, svi se javiše sa tri prsta, prvi sa liste Radovan Rajko Anić objavi da Bog pomaže ako ima kome da pomogne.

Na malu binu stade Drašković Vuk, izvadi mikrofon, pozva do sebe Anić Rajka rečima, Rajko Aniću dođi ovde. Dođe Rajko Anić ovde, a Vuk mu komandova, Skini sako, skide Rajko Anić sako, Vuk nastavi, Skini kravatu, skinu kravatu Rajko Anić, bi

DRAGAN TODOROVIĆ

SKINI SAKO, KRAVATU I CIPELE: Vuk Drašković i kandidat za odbornika Rajko Anić

i komanda, Skini cipele, skide Rajko Anić i cipele. Onda se reče Drašković Vuk, Slušaj me, klanjaj mi se, glasaj me, pa ću možda da ti vratim nešto od ovoga što sam ti oteo. Nasta veliki aplauz već dvestotinak ljudi, Vuk nastavi igrokaz, Ja sam ovde predstavnik beogradskog centralizma, a ti si raja, sirotinja srpska, ti si pogaženi Aranđelovac i pogažena Srbija. Bi još ti' aplauza, Vuk reče šta 'teo, Bio bih srećan kad bi ovaj grad poslao najvažniju poruku Srbiji, da na ovim izborima grune seme bune protiv dahija u Srbiji i da se pročuje...

Vuk nastavi sa svoje figure, ali bližila se Dačić Palma konvencija, bi vreme za selidbu do obližnje "Šumadije". Tamo, pred taj Sportski centar, autobusi su još pristizali, policija je još pomagala, eto ti u veliki i sivi džip Mrkonjića, sportski i u crnom, sa gospođu, koja bila sportski i u belom. Ovi iz autobusa, sa Pun pogodak kape i zastave, su usmeravani ka ulazu, prođe i jedna sa dugačkom i većom od suncokreta ružom, začuše se mnogo jake sirene, prođe kolona crni' džipova i audija u pratnji policije, savi levo i ode na zadnji ulaz za igrače. Unutra, sve raspoređeno i sve na mestu, na tribini sve posedalo sa te zastave i kačketi, dole i na terenu, sposobna i velika bina sa ti reflektori, veliki video zid, stolice za zvanice, od ulaza, sve do bine, špalir Pun pogodak momaka sa stranačkim zastavama.

ČOVEK KOJI NA ČELU: Sve je vrilo, ali se znalo ko šta radi, kamera sa kranom je snimala, muzika je bila adekvatna, dve devojke kraj bine, u crne svila haljine, raspuštene duge kose, sa duge crvene ešarpe, stajale su kako treba, jedan je probno i stalno, vele Dačićev savetnik za međunarodne integracije, protrčav'o kroz onaj špalir zastava, Krkobabić Sin je seo u prvi red skroz levo, na binu je izašao skraćen hor u strogu crnu svilu i kadifu... Jedan ko bez duše stiže do tribine, viknu, Nema više ulaženja, pojača se neka još svečanija muzika, prikupi se onaj špalir, digoše se zastave, iz ćoška hale, a kroz špalir, stupiše dve devojke sa onu haljina ešarpa kombinaciju, a za njima sami Dačić, sami Palma, Krkobabić, žensko Đukić-Dejanović, toga još. Svi aplaudirali, svi mahali, sve to bilo na onaj veliki video zid. Sve to sede u prvi red, po sredini Dačić, najtazije podašišan, s jedne strane najtazije obrijan Palma, s druge Krkobabić Tata, koji je s obe ruke nastavio da maše i da se blago i jedva primetno prema tribini saginjava. Sa bine se javi mešoviti voditeljski par, Krkobabića Tatu okrenuše prema bini, Palma i Dačić u koalicionoj pozi svaki svoje isprepletoše prste. Oni sa bine se javiše, Dobro došli na pobedničku konvenciju koalicije koja garantuje odgovornu i poštenu vlast, a samim tim bolji život za sve građane Aranđelovca...

Onaj skraćeni hor otpeva šta treba, voditelji pozdraviše rukovodstvo na čelu sa predsednikom Dačićem, predsednikom Krkobabićem i predsednikom Palmom. Na binu u koloni i u parovima izađoše kandidati za odbornike, javi se jedan, što prvi na listi, iz SPS-a, Koalicija ulazi u ove izbore da pobedi, ne zarad vlasti, već zarad budućnosti Aranđelovca, obezbedili smo, sve preko Ministarstva za infrastrukturu, 100 miliona za infrastrukturne objekte, obezbedićemo još 200 miliona... Javi se još toga sa bine, jedna reče da će sve biti ko u Jagodini, devojku, što stajaše pred binom, odvedoše na polivanje, žensko raspuštene kose se izdeklemova, Podržavajući SPS mladi podržavaju sebe, i svoj lepši i bezbrižniji život i sigurnu budućnost. Na binu stupi pevač od Palmino Predsedništvo stranke Dragiša Urošević, pa kad se bezžično otpjeva, *Ima jedna zemlja staraaa/ Što na nebu ima caraa*... Palmin pevač završi sa Živela Srbija, svi viknuše, Živela, najavi-še folklor, izađe folklor, jok na binu, nego u parter, to uze zanosi i da se širi baš pred Dačić, Palma, i ostalo u prvom redu.

Na binu ceo i najavljen stade gospodin Dragan Marković Palma, prvo što će da urade kad pobede je rebalans budžeta, a onda, svako dete koje se rodi 200 evra mesečno, svako četvrto dete 200 evra mesečno do punoletstva, da đaci ne plaćaju autobus, kad završe 4. i 8. razred idu u Crnu Goru i Grčku na letovanje... A zašto će pobediti, zato što imaju uspešne ljude, pa viknu, pa pokaza, Sve će biti pre roka, pa prozva, Ustani Mrkonjiću, ustade Mrkonjić, pa nastavi da proziva, a ovi da ustaju, najdemokratskija dama Đukić-Dejanović, predsednik Skupštine Jagodine Stevanović, koji je postig'o rekord svih rekorda, za 25 minuta proš'o 26 tački dnevnog reda, i sve tako do čoveka koji sve to vodi, koji je na čelu, koji je okonč'o štrajk u "Knjazu", koji sve čini da omogući svakom čoveku da izvadi lična dokumenta, koji posle Borisa Tadića vodi najbolju međunarodnu politiku, koji svake nedelje putuje u drugu zemlju, koji dobija titulu Najevropljanin 2009, kad gospodin Palma viknu Ivica Dačić, Dačić ustade, muzika se pojača do najsvečanijeg, kamere ga zumiraše do najkrupnije, a tribine su se tresle, Ivice, Ivice, a teren je odgovarao, Dačiću, Dačiću...

Palma je silazio sa bine, sve je bilo na taj vrhunac, reporter odluči da izađe iz tog filma, kod zadnjeg ulaza u Halu sportova aktivisti zaduženi za organizaciju izašli uzmu vazduh, policija u uniformama je motrila red i kolonu postrojenih državnih i crnih džipova i "audija". Reporter opet krene onom Glavnom ulicom, šlep je odvlačio onaj SNS "oldtajmer", preko Pun pogodak bile su prelepljene SNS plakate, a u toku je bila akcija, neki klinci su preko svega lepili DS Na pravom putu izborne poruke. S druge strane ulice, ko po neki scenario, jedan u crnom kačketu je pokazno skid'o tek izlepljene plakate. Predstavi se, Ivan Ivanović, predsednik Udruženja Naši, veroučitelj u pet osnovni' škola. Oni su Udruženje za zaštitu srpskih nacionalnih interesa, jedni ih kude, drugi hvale, jeste, imali veliki medijski odjek kad prekinuli tribinu Peščanika u Aranđelovcu, od tada imaju veliki prostor i rejting među nacionalnim organizacijama. Na izbore idu sa Novom Srbijom, odgovara im njihov program, odgovara im i slogan za izbore, Provereno dobri, prolaze sigurno, kad formiraju vlast sa SNS-om uzeće kulturu i sport, tu su najbolji, a i već su se dokazali. ×

DRAGAN TODOROVIĆ

To je nama naša borba dala

Radnici fabrike Zastava Elektro godinu dana su vodili bitku sa državom i prethodnim vlasnikom. Sada, kada su konačno dobili ono za šta su se godinu dana borili, odbijaju da rade. Ali, ima ko hoće

Korporaciju Jura, koja je na javnoj licitaciji kupila fabriku kablova Zastava Elektro iz Rače Kragujevačke, mogla bi da snađe neobična sudbina. Kada 1. maja svečano otpočnu proizvodnju, postoji mogućnost da u proizvodnim halama ne bude radnika. Nakon potpisivanja kupoprodajnog ugovora, svih 284 radnika odlučilo je da uzme otpremnine koje im nudi Vlada Srbije, pošto novi vlasnik nema obavezu da donese socijalni program. Svoju odluku da uzmu 300 evra po godini staža i napuste posao, radnici i sindikat obrazlažu nepoverenjem u novog vlasnika, zbog loših iskustava sa prethodnim kupcima. "Pa, ipak, nema razloga za nezadovoljstvo", kaže Tomislav Veljković, poverenik Samostalnog sindikata u Rači: "Cilj nam je bio da fabriku vratimo državi, pa da nađemo nekoga ko će doneti posao. To smo i postigli."

RAT NERAVA: Rad za nove gazde i prošlogodišnje blokranje pruge

P. RAJS

REUTERS

Južnokorejska Jura ima tri fabrike u Slovačkoj i jednu u Češkoj, zapošljava 50.000 radnika u Evropi i ima godišnji obrt od 700 miliona evra. U Rači nameravaju da u prvoj turi zaposle 1000 ljudi, a kasnije i više. I, šta sada, kada je posao stigao u Raču, kada je fabrika u rukama ozbiljnog kupca, ali radnici beže iz fabrike? Izgleda da je njihove namere prvi prozreo ministar ekonomije Mlađan Dinkić, koji je gostujući u emisiji "Kažiprst" Radija B92 rekao da im plan po kom bi hteli da uzmu otpremninu od Vlade, a onda se zaposle u novoj fabrici, jednostavno neće upaliti: "Oni hoće i jare i pare, a to neće moći. Otpremninu će moći da uzme onaj ko zaista ne može da radi, bilo zbog starosti ili bolesti. U dogovoru sa Jurom mi ćemo dozvoliti probni rad od šest meseci, pa oni koje vlasnik ne bude želeo i radnici koji hoće da napuste firmu moći će da odu uz socijalni program. A onima koji sada odbiju posao nećemo dozvoliti da se vrate u istu fabriku", rekao je Dinkić.

Potom su i čelnici Korporacije Jura preduzeli određene korake: u utorak, 20. aprila, objavili su spisak od 118 radnika koji su odabrani za rad, uz uslov da se do kraja dana izjasne da li prihvataju posao ili će dobrovoljno napustiti fabriku uz socijalni program. Prema nezvaničnim informacijama kojima "Vreme" raspolaže u ovom trenutku (utorak posle podne), svih 118 pozvanih radnika prihvatilo je ponudu.

Komentarišući ovu vest, Slobodan Gajić, predsednik samostalnog sindikata fabrike Zastava Elektro, predvodnik dosadašnjih štrajkova i jedan od onih koji su se odlučili za otpremninu, kiselo je procedio da je na spisku pozvanih 90 odsto žena, a da je prosek radnog staža 23 godine.

Radnici fabrike Zastava Elektro godinu dana su vodili bitku sa državom i prethodnim vlasnikom, biznismenom Rankom Dejanovićem, zahtevajući da ponovo rade. Blokirali su autoput, demonstrirali su u Beogradu, spavali ispred prostorija Agencije za privatizaciju. Pregovarali s ministrima, spavali mesecima po holovima Opštine Rača Kragujevačka, štrajkovali glađu... U septembru prošle godine, Dejanović je, nakon višemesečnih radničkih štrajkova ponudio da sve svoje akcije pokloni radnicima. Ubrzo nakon toga Agencija za privatizaciju utvrdila je niz nepravilnosti u poslovanju, nakon čega je privatizacija poništena. Sada, kada su konačno dobili ono za šta su se godinu dana borili, radnici odbijaju da rade, jer novi vlasnik uvodi probni rad: "Radnici su sada obavili razgovore s novim poslodavcem iz Južne Koreje. On nam je rekao da od nas traži da budemo požrtvovani i odani kompaniji. Ali, svi ćemo biti na probnom radu, pa ko zadovolji – ostaje. Država, međutim, treba da predloži poslodavcu – ko ne prođe probni rad, neka bar uzme otpremninu. Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani", rekao je Gajić.

U igri natezanja živaca, koja se vodi u Rači, radnici Zastave Elektro teško mogu da dobiju. Na birou rada u Rači, koja ima oko 4000 stanovnika, trenutno je više od 1000 nezaposlenih, a poslednjih dana je prebivalište prijavilo još oko 450 novih stanovnika iz Lapova, Batočine, Topole i Kragujevca, u nadi da će se zaposliti u Juri. Uz to, na prošlog vikenda održanom Sajmu zapošljavanja i obrazovanja u Kragujevcu, za samo dva sata od otvaranja, predstavnicima Jure podneto je preko 200 prijava za zapošljavanje.

Korporacija je na Sajmu oglasila ponudu radnih mesta za radnike sa visokom stručnom spremom, sa ili bez radnog iskustva. Predstavnica kadrovske službe u kompaniji Jura Ivana Radović rekla je u izjavi za medije da ta kompanija traži saradnike za logistiku, izvoz i uvoz, referenta kadrovske službe, direktora proizvodnje, referenta IT službe, računovođe, referente za kontrolu kvaliteta, tehnologe i inženjere u proizvodnji. "Interesovanje je premašilo sva naša očekivanja. Iako nismo oglasili radna mesta u proizvodnji, primili smo i veliki broj prijava proizvodnih radnika i one će takođe biti uzete u razmatranje", rekla je Radovićeva.

Ekipa "Vremena" koja je posetila Sajam zapošljavanja i obrazovanja u Kragujevcu, imala je priliku da popriča sa zainteresovanima za posao u Juri. Većina njih ima mesto prebivališta u Kragujevcu. Na pitanje da li su spremni da svakog dana putuju 25 kilometara do Rače i natrag, odgovaraju potvrdno. Jedan od njih kaže: "Nije neuobičajeno da neko iz Rače ili Batočine ide svakog dana na posao u Kragujevac, jer je veći grad. Kad mogu iz Rače da dolaze u Kragujevac svakog dana, mogu i ja u Raču iz Kragujevca." ×

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Između prava i politike

Jasno je da će se Ustavni sud, i pod pretpostavkom da će uskoro raditi u punom sastavu, naći u velikim problemima: pred prevelikim brojem predmeta, pred premalim brojem sudija, pod prevelikim pritiskom javnosti, koja u pravdu sve manje veruje kod kuće, a sve više pred Međunarodnim sudom za ljudska prava u Strazburu

Od 2007. godine Ustavni sud Srbije radi u nepotpunom sastavu: tad je, naime, izabrano deset sudaca, pet iz reda onih koje je predložio predsjednik Boris Tadić i pet onih izabranih na prijedlog Skupštine Srbije. Ostalo je da se izabere još pet, nakon što se konstituira Vrhovni kasacioni sud.

I to smo dočekali: taj je sud počeo sa radom, te su Visoki savjet sudstva i Državno vijeće tužilaca predložili svojih deset kandidata za suce Ustavnog suda, kao što to propisi kažu. Onda je uslijedila opća sjednica Vrhovnog kasacionog suda, na kojoj su prošla imena četvoro od deset predloženih kandidata, te su izabrani Bratislav Đokić, dotad sudac Upravnog suda, Goran Ilić, izvanredni profesor beogradskog Pravnog fakulteta, Milan Marković, dosadašnji republički javni pravobranilac i Milan Stanić, dosadašnji sudac Apelacionog suda u Beogradu. Svi iz Beograda, dakle, nitko iz drugih sredina; među ostalim predloženim kandidatima bili su uglavnom kandidati iz Novog Sada.

Ustavni sud Srbije, dakle, u ovom trenutku umjesto sa 15 sudaca radi i dalje u krnjem sastavu od njih 13, nakon što je jedan od sudaca krajem prošle godine otišao na lični zahtjev, kako je to nedavno precizirala predsjednica Ustavnog suda Bosa Nenadić. Propisi kažu da, osim što Vrhovni kasacioni sud mora imenovati još jednog kandidata (opet nakon novog zajedničkog prijedloga Visokog savjeta sudstva i Državnog vijeća tužilaca), jednog kandidata mora izabrati Skupština Srbije, između dva kandidata koja će joj predložiti predsjednik države.

Nedostatak šest sudaca Ustavnog suda bitno utječe ne samo na broj riješenih predmeta, već na rad tog suda uopće, izjavila je nedavno predsjednica USS-a Bosa Nenadić. Naime, samo prošle godine tom je sudu izjavljeno blizu tri hiljade ustavnih žalbi, a ove se godine očekuje još veći broj. Opravdano: više od 800 žalbi podnijeli su suci koji nisu prošli nedavni opći sudski reizbor, a svakom od njih pojedinačno treba riješiti tužbu. Ustavni sud se, naime, ne može ponašati kao Visoki savjet sudstva, koji je neizabrane udostojio "okružnicom" u kojoj nema individualiziranih razloga za njihov neizbor.

A tu će biti posla. Osim što je u Evropskom parlamentu već postavljeno jedno poslaničko pitanje o reizboru sudaca – a sprema se još jedno – stigla nam je i Deklaracija Konzultativnog vijeća evropskih sudaca (SSJE) o reformi pravosuđa. To Konzultativno vijeće u svojoj Deklaraciji s kraja prošle godine kaže da proces reizbora svih sudaca u državi uopće nije nesporan (kao što nam nadležni tvrde), čak niti u kontekstu reforme na ustavnom nivou. Razrješenje (neizbor) ugrozilo je princip nepremjestivosti i stalnosti sudaca, čime su povrijeđeni međunarodni standardi i ignorirane preporuke Venecijanske komisije, jer je razrješenje pojedinačnog suca zbog nestručnosti i opravdanog razloga moglo biti provedeno kao disciplinska sankcija, uz poštovanje svih procesnih garancija iz Evropske konvencije o ljudskim pravima. Dalje se navodi da je centralni cilj reforme pravosuđa bio da "povrati povjerenje u pravosudni sistem Republike Srbije", ali da "proces reizbora i način na koji je proveden izaziva zabrinutost da cilj uspostavljanja srpskog pravosuđa koje bi zaslužilo povjerenje na nacionalnom i međunarodnom nivou neće biti ostvaren".

Ima i preporuka; da bi se smanjile te posljedice, u svakom slučaju, neizabrani suci: trebaju biti obaviješteni u pisanoj formi o konkretnim razlozima zbog kojih su razriješeni, treba im biti omogućen efikasni pravni lijek pred nezavisnim tijelom koje bi trebalo biti sastavljeno od sudaca postavljenih u skladu s kriterijima i procedurom s kojom su se suglasili relevantni akteri, pri čemu bi trebale biti primijenjene odgovarajuće procesne garancije iz Evropske konvencije o ljudskim pravima, ali i Venecijanske komisije i zaključaka Konzultativnog vijeća. Međunarodna i nacionalna udruženja sudaca trebala bi biti pridružena toj nezavisnoj instanci u svojstvu promatrača, kaže se u Deklaraciji, te se dodaje da je Konzultativno vijeće evropskih sudaca "i dalje spremno da pomogne srpskim nadležnim subjektima davanjem mišljenja, ukoliko to bude zatraženo". I za kraj: ono će pratiti daljnja događanja "sa zanimanjem" i tražiti od svog srpskog člana (reizabranog, inače) da podnese izvještaj na slijedećoj plenarnoj sjednici Vijeća.

Sve se ovo tiče Ustavnog suda Srbije: u ovom gorućem segmentu reforme pravosuđa on će morati dati odgovor sucima i – makar i u krnjem sastavu – izabrati između politike i prava. Za očekivati je da će, ako nereizabrani suci ne dobiju pojedinačna obrazloženja zašto su odstranjeni iz sudstva i da li su te odluke bile opravdane, Međunarodni sud za ljudska prava u Strazburu biti zasut njihovim tužbama protiv države Srbije.

Za očekivati je i daljnji rast ustavnih postupaka pred našim sudom: građani su i dalje nezadovoljni pravosuđem i, kao što reče Bosa Nenadić, raste broj njihovih tužbi Ustavnom sudu. Kad se tome doda i činjenica da građani ne mogu pred Međunarodni sud sve dok ne iscrpe sve pravne mogućnosti pred domaćim sudovima, pa i Ustavnim, jasno je da će se Ustavni sud i pod pretpostavkom da će uskoro raditi u punom sastavu naći u velikim problemima: pred prevelikim brojem predmeta, pred premalim brojem sudaca, pod prevelikim pritiskom javnosti, koja u pravdu sve manje vjeruje kod kuće, a sve više pred Međunarodnim sudom. ×

TATJANA TAGIROV

PAS KOJI JE

Veza između torture nad životinjama i torture nad ljudima čvrsto je dokazana. Istraživanja takođe pokazuju da su najmonstruoznije ubice mučile i ubijale životinje u svom detinjstvu

Sve do pre nedelju dana okrutnost i nasilje nad životinjama ovde su privlačili malu, gotovo neznatnu pažnju. Situacija se onda dramatično promenila. Slučaj jednogodišnje "lutalice" keruše Mile, nađene u beogradskom naselju Medaković, koja je s odsečene sve četiri šape, krvareći, ležala na parkingu ispod jednog automobila – prenerazio je sve.

Nijedno objašnjenje, nijedna teorija o patološkoj neuračunljivosti nisu mogli nadjačati crne pomisli na ludačke, monstruozne seanse nad sirotim psom. Umesto uobičajene radoznalosti o tome kako se sve dogodilo, zašto, da li je neki svirepi eksperiment u pitanju ili nanošenje patnje, ostala je samo nezapamćena količina gnušanja u javnosti. Usamljena je ostala i "argumentovana" teorija zavere, po kojoj je pas namerno žrtvovan da bi se skrenula pažnja na problem zlostavljanja životinja. Po toj teoriji, iako je u pozadini svega teški zločinac, pretpostavlja se da su keruši odsečene šape pod anestezijom, jer bi se u protivnom otimala, ujedala i imala druge povrede; pretpostavlja se da ju je zlikovac kasnije i negovao, jer da nije, za sedam dana bi sigurno iskrvarila; i, da ju je na kraju ostavio tamo gde će je neko sigurno naći. Pojavila se i teorija o "neobičnom komšiji", koji je i do sada viđan kako juri pse po ulici, a one koje je uspeo da uhvati nosio je na ramenu, bacao u vazduh, posle čega bi ih uzeo za šape i vukao. Međutim, sve je to nekako ostalo u senci. Rane keruše Mile zabolele su tako jako kao da bol nikada neće proći. Ljudi su bili zgranuti, plakali su, javljali se i nudili pomoć oko usvajanja kučeta, nabavljanja proteza, ili su makar hteli samo da posete Milu dok se oporavlja u veterinarskom stacionaru. Publicitet su naglo dobili i drugi slični slučajevi kojima se, inače, društvena patologija i psihologija kod nas do sada nisu bavile, pa je tortura nad životinjama još jednom prepoznata kao savremeni užas koji zavređuje mnogo više pažnje.

TIHE ŽRTVE: Javnost koja se povodom keruše Mile na forumima i sajtovima naprosto zapalila pokazala je osetljivost i spremnost da reaguje. Kako nasilje nad životinjama raste tako raste i podrška javnosti za najstroži mogući odgovor. Nezapamćen priliv građana zabeležen je po raznim grupama na Fejsbuku koje su otvorile ovo pitanje. Pojavila se čak i grupa "osvetnika", koja ne skriva prezir i mržnju prema mučiteljima, a zove se "Želim smrt onome ko je odsekao šape malom psu". Podršku je grupi dalo 39.000 članova. Druga grupa poziva na primenu zakona i osudu svakoga ko muči životinje, i broji već 19.000 članova. U njoj su okupljene pristalice donošenja zakona da se mučenje i zlostavljanje životinja

Porodični bilans

Prema američkim istraživanjima, procenjuje se da 88 odsto životinja, kućnih ljubimaca koji žive u nasilničkim porodicama, bude zlostavljano ili ubijeno. Među ženama koje su zaštitu od nasilništva potražile u sigurnim kućama, 57 odsto njih reklo je da su imali kućnog ljubimca koji je nastradao od batinanja. U otkrivanju takvih slučajeva, u razvijenim zemljama, pored policije i specijalnih policija za zaštitu i spasavanje životinja, najvažniju ulogu imaju veterinari koji su obučeni da na vreme otkriju znake zlostavljanja. Kada to otkriju, odmah prijavljuju i sumnju da na istom mestu postoji i zlostavljanje dece ili partnera. Okrutnost prema životinjama danas se tretira ne samo kao zločin po sebi, nego kao signal za detektovanje nasilnika i ubice. Zločin nad životinjama leči se kako kaznama tako i psihijatrijski, kako sam počinilac tako i njegova porodica.

Empatija

Iako se naša vrsta može smatrati najnasilnijom, zbog serijskih ubistava, genocida i drugih strahota koje smo u stanju da učinimo, postoji i druga strana medalje – vrsta smo i s najviše empatije, tvrde stručnjaci.

Najnovija istraživanja pokazuju začudujuće preklapanje tih delova mozga s onima koji regulišu agresiju i nasilje. Naučnici smatraju da bi moždani signali za empatiju i nasilje mogli jednim svojim delom biti čak i slični. Poznato je da podsticanje empatije kod ljudi rezultira smanjenjem nasilja, ali to, kako tvrde, ne mora biti samo sociološko nego i biološko pitanje. U svakom slučaju, pošto je empatičnijem mozgu mnogo teže da se ponaša nasilno, usmeravanje ka empatiji može postati temelj obrazovanja budućih generacija, što bi trebalo da smanji sukobe i agresivna ponašanja.

VOLEO LJUDE

ŽRTVA NELJUDSKOSTI: Keruša Mila

VESNA ANDIĆ

kažnjava isto kao kada su žrtve ljudi. U toku je i Fejsbuk peticija o osnivanju *animal police*-a u Srbiji, odnosno "policije za zaštitu životinja", po ugledu na američke organizacije, a koju je za svega nekoliko dana virtuelno potpisalo 60.000 ljudi. Organizatori grupe imali su nameru da skupe 50.000 potpisa kako bi krenuli u javno potpisivanje peticije, ali taj broj je uveliko nadmašen. Iskoristivši trenutak, ljudi su počeli da objavljuju najjezivije slike i priče iz kafilerija, o izgladnjivanju pasa, o njihovom premlaćivanju motkama, sistematskom istrebljenju puškama i raznim drugim zverstvima.

Za mnoge je nasilje nad životinjama nepojmljiva okrutnost, dok ostatak sveta ravnodušno kaže "pa to su samo životinje". Ovi prvi, svoje "prijatelje" vide kao nezaštićene tihe žrtve nasilnika, kojima treba sigurnost i zakonska zaštita kao i svim drugim žrtvama nasilja u društvu. Istina, Zakon o dobrobiti životinja stupio je na snagu 10. juna 2009. godine, a Krivični zakonik od 2006. predviđa novčanu kaznu ili kaznu zatvora do šest meseci. Predviđen je i teži oblik kazne ako je u pitanju veći broj životinja ili je reč o zaštićenoj životinjskoj vrsti, pa je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Dosadašnji osuđenici na zatvor, koliko je poznato, dva Roma zbog mečkarenja i M.S. iz Ljiga zbog ubistva i iživljavanja nad psom, dobili su da odleže do tri meseca. U evropskom zakonodavstvu kazne se kreću u proseku od tri do pet godina zatvora. U američkom zakonodavstvu, na primer, do 2000. godine 31 država SAD usvojila je krivični zakon o zlostavljanju životinja u kome je pored novčane kazne predviđen i zatvor u trajanju do deset godina. Samo deceniju ranije takav zakon imalo je svega pet država, pa je njegovo "širenje" po drugim državama pokazalo dramatičnu potrebu za sve strožom kontrolom nad kriminalom ove vrste.

>>

Iz policijskih izveštaja

Policijski izveštaji zapadnih zemalja obiluju dokazima o tome kako tortura nad životinjama nije "dečja igra" i kako je važan znak upozorenja da je reč o osobi s ozbiljnom devijacijom. Stručnjaci i organizacije za zaštitu životinja stalno apeluju na javnost da takve slučajeve prijavljuju.

K.K. je ušao u kafić i otvorio vatru na svoje drugove iz razreda, a policija je kasnije pronašla i njegove ubijene roditelje kod kuće. Od komšija se saznalo da je K.K. stalno mučio životinje, na primer, bacao mačke u vatru pa ih vukao niz ulicu.

T.R.B. je bio mnogo puta svedok kako njegov deda zlostavlja životinje. Kasnije je ubio 33 žene.

P.K., monstrum iz Diseldorfa, voleo je da se iživljava nad psima i da ih ubija. Kasnije je prešao na ljude, pa je ubio više od 50 muškaraca, žena i dece.

T.D. je u početku trovao i mučio tuđe kućne ljubimce, a kasnije postao višestruki ubica ljudi.

P.S.S. je krao ljubimce iz susedstva i onda huškao svog psa da ih napada. Kasnije je ubio 14 ljudi sa svog posla.

NASILNICI: Sudeći po reakcijama javnosti na nedavne delirijumske događaje, kao što je jurnjava momka s bombama po beogradskim ulicama, ili iz čista mira ubijanje pitomog rotvajlera nožem i pretnje vlasniku da će isto proći, zatim pucanje u psa naočigled zaprepašćenih prolaznika, sve je više onih koji strahuju da uskoro iz kuće neće smeti da izađu. Koga se, zapravo, ljudi plaše? Naoružanih psihopata, sadista, silovatelja, obesnih vršnjaka koji kinje njihovu decu, pedofila? Ili, rečju – sociopata. Zločini sociopata istina mogu biti krajnje različiti, ali povezuje ih isti tip ličnosti. Ono što za sve sociopate fundamentalno važi jeste duboko prožimajući nedostatak empatije, i prema ljudima i prema životinjama, prema svakome. Drugim rečima, to su ličnosti koje slede samo svoje potrebe i osećaju samo svoj bol. Patnje drugih ignorišu, ali ako patnje drugih postanu njihova potreba bezobzirno će pojuriti za njima i izazvati ih. Drugi strah "normalnog" čoveka zasniva se na neprepoznatljivosti sociopata. I pored velike medijske i svake druge pažnje koja se posvećuje njihovim zlodelima, veoma malo se zna o tim mučiteljima. Ceo svet se beskrajno trudi da ih "profiliše", ali oni uvek nađu načina da sve preduhitre i iznenade, i kao po pravilu, uvek se pojave odnekud iz najbližeg komšiluka.

Ipak, dokazano je jedno: da je zlostavljanje životinja nedvosmisleno povezano sa zlostavljanjem ljudi. Američka opsežna istraživanja, kao što su istraživanja FBI-ja i drugih agencija, pokazala su, na primer, povezanost između zlostavljanja životinja, zlostavljanja dece, serijskih ubistava i masovnih masakra studenata u SAD. Istraživanja su pokazala da su najmonstruoznije ubice u svom detinjstvu mučile i ubijale životinje. Samo prema jednoj studiji, pet od šest američkih studenata koji su učestvovali u masakrima tokom 1999. u SAD, u detinjstvu su jezivo mučili životinje. Izveštaji američke policije takođe jasno govore o ovoj vezi, pa se tortura nad životinjama uzima kao polazna tačka, kao najava budućeg veoma ozbiljnog zločinca.

S druge strane, većina stručnjaka se slaže u mišljenju da teror nad životinjama nije rezultat nekakvog samostalnog razvoja ličnosti u mučitelja, već je simptom duboko narušenih porodičnih odnosa. Porodici se u ovom problemu pridaje neprikosnoven značaj.

Istraživanja, na primer, pokazuju da je prosečan američki tlačitelj životinja, zapravo, adolescent muškog pola koji dolazi iz bilo kog etničkog ili socijalnog okruženja. Međutim, zajedničko im je to što torturom slabijeg oponašaju i vežbaju nasilje koje su već iskusili kod kuće. Studije pokazuju da su mučitelji životinja i sami bili mučeni kao deca. Batine, bes i frustracija koje su upili od roditelja prenose na prvog sledećeg nezaštićenog člana porodice, a često je to kućni ljubimac ili, ako nema njega, onda može biti bilo koje slabije stvorenje koje mu se nađe na putu.

"DETE KO DETE": Nijedno proučavanje ljudskog ponašanja prema životinjama ne polazi od toga da je čovek rođen sa nekim zlim genima, već da je sve samo posledica okruženja. Zato deca i njihov odnos prema životinjama zauzimaju centralno mesto u svim savremenim studijama koje se time bave. Tako je još davno antropološkinja Margaret Mid upozoravala da je mučenje i ubijanje životinje najopasnija stvar koju dete može da doživi, i da posle sa tim odraste. Citira se često i Frojd koji je još početkom prošlog veka svoje pacijente upozoravao da obrate posebnu pažnju na decu koja su agresivna prema životinjama. Međutim, i pored sveg truda statistika beleži porast takvog dečjeg nasilja, pa još kad se pomisli na to šta će sutra ispasti od tih još uvek malih "predatora", takav civilizacijski tok i samim analitičarima izgleda kao roba sa greškom. Stručnjaci non-stop apeluju na reagovanje odraslih, na razvijanje saosećajnosti kod dece prema drugim bićima. Jer bez toga, kažu, dete će se zaključati u svoj svet narastajućeg nasilja. Proteklu deceniju u svetu označila je veoma ozbiljna borba protiv zlostavljanja životinja koja je donela niz studija o korenima takvog nasilja povezujući ga sa maltretiranjem dece i partnera u porodici, povezujući ga s agresijom u neposrednoj blizini, u komšiluku.

Mi, doduše, još nemamo istraživanja i studije o tome. Kod nas, ako ćemo iskreno, još ne postoji ni valjano identifikovanje problema, ni valjano kažnjavanje. Tortura nad životinjama, zbog nedostatka egzaktnih činjenica i stručnog poznavanja stvari, nediferencirano se utapa u sve druge teme o nasilju. Za sada se samo paušalno povezuje sa tranzicionom krizom i beznađem, iako je njen opseg mnogo širi. Međutim, ako i ovog puta sve ostane bez ozbiljne inicijative kojom bi se problem rešavao, klica koja niče iz takve torture i dalje će divljati bez ikakve kontrole. ×

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

TANJUG

RANJAVANJE NA UTAKMICI: Igor Vrević Hambija

Zahuktala mašina mržnje

Nekoliko vezanih nasilnih događaja u kojima su glavnu reč vodili lokalni huligani pokazuju da je Srbija, uprkos brojnim obećanjima, daleko od uređenog društva, jer institucije samo deklarativno sprečavaju divljanje

Ko god je bio na prošlonedeljnoj utakmici polufinala Lav kupa Srbije u fudbalu na stadionu FK Crvena zvezda nije mogao da pretpostavi da će se dogoditi brutalni pokušaj ubistva na severnoj tribini. Ko god se našao u vozu na liniji Beograd–Lapovo u prošli četvrtak kasno uveče nije mogao da pretpostavi da će u Ripnju voz zaustaviti grupa huligana/razbojnika, da će upasti u voz i pretući i opljačkati radnike JP Železnice Srbije i malobrojne putnike. U nedelju je grupa navijača Zvezde kamenovala voz na liniji Beograd–Filah na izlazu iz stanice u Staroj Pazovi.

Agresivni govor koji dolazi sa televizijskih programa samo dodatno ubrizgava gorivo u zahuktalu mašinu mržnje i obesti čiji smo svedoci svakog dana.

Teror nasilničkog ponašanja postao je toliki da obični ljudi nisu sigurni da ih neko neće ubiti zbog pogrešno protumačenog pogleda ili da neće dobiti batine samo zato što je nekome loš dan.

DRUŠTVENI SEIZMOGRAF: Mirnu i poprilično monotonu utakmicu između FK Crvene zvezde i OFK Beograda obeležio je jedan pucanj koga većina prisutnih nije ni bila svesna kada se odigrao negde sredinom drugog poluvremena. Na severnoj tribini, gde tradicionalno ima najviše publike i gde stoluju "najvatreniji" navijači, nešto što je izgledalo kao uobičajena tuča među "braćom", pretvorilo se u sukob u kome je umalo ubijen Igor Vrević, 21, poznat pod nadimkom Hambija. Prisutni na stadionu su videli neko komešanje i da nekog odvode sa stadiona vozilom klinike Anlave, a ubrzo zatim se pronela vest da se nešto "krvavo" dogodilo.

Ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić rekao je nakon pucnjave na stadionu da će reakcija biti hitra i dao je ocenu po kojoj je taj događaj obračun među huliganima.

"Oni su pripadnici iste strukture", rekao je Dačić.

Ovo je najteži incident koji se dogodio na stadionu Crvene zvezde od 2007. godine, kada je Uroš Mišić pokušao da bakljom zapali policajca u civilu Nebojšu Trajkovića i zbog čega mu se i dalje "sudi".

Sutradan su novine bile pune slika upucanog i onih koji ga iznose, ali do danas se još ne zna počinilac. S druge strane, policija je identifikovala i pohapsila većinu iz grupe >>

koja je napala voz u Ripnju kraj Beograda. Ove događaje povezuje činjenica da su počinioci oni koji sebe nazivaju navijačima, a u pristojnim sredinama se takve osobe svrstavaju u huligane. Takođe, ovakvi događaji, sa takvim akterima, odigrali su se neposredno pred početak suđenja optuženima za ubistvo francuskog navijača Brisa Tatona prošlog septembra u centru Beograda, što pokreće pitanja ne samo ispoljavanja nasilja kao takvog, kao društvenog fenomena, nego i sposobnosti institucija da se sa tim fenomenom i njegovim posledicama bore.

Kada se dogodilo ubistvo navijača FK Tuluza, reakcije sa svih strana su bile jedinstvene i mogu se sažeti u dve reči: dosta je. U javnosti se stekao utisak, što zbog brzog hapšenja većine počinilaca, što zbog najava najviših zvaničnika da će država krenuti odlučno u akciju suzbijanja huliganizma. Čak je predsednik Republike Boris Tadić bio primoran da se o tome izjasni i da čitavu stvar digne na nivo nacionalne bezbednosti. Usledila su "uveravanja nadležnih" da je "kap prelila čašu", da će sada biti pohapšene i procesuirane vođe navijačkih grupa koje će biti zabranjene, da će sportske priredbe biti očišćene od onih koji na bilo koji način ugrožavaju bezbednost i proizvode nasilje. Pored optuženih za ubistvo Tatona, pohapšeni su neki za koje nam je rečeno da su vođe radikalnih navijačkih grupa i tu se negde priča završila.

Iako će se verovatno pokazati da je streljanje na stadionu Zvezde motivisano nekim potpuno banalnim razlogom (hteo je da se popne na šipku i vodi navijanje što mu po činu ne pripada), sam čin pokazuje da oni koji ga sprovode i dalje misle da je to način na koji se rešavaju problemi i da je to pokazatelj u kom pravcu idu društveni odnosi, slažu se sagovornici "Vremena".

Dragan Koković, profesor sociologije kulture na Univerzitetu u Novom Sadu, autor knjiga *Naličje takmičenja* i *Sport bez igre*, kaže u izjavi za "Vreme" da je organizovano navijanje novost, da je ranije bilo samo deo folklora, pa da ni nasilje nije u ovakvom obliku postojalo.

"Stvari koje se ovih dana dešavaju nikada se nisu događale u ovoj zemlji", kaže Koković.

Njegov kolega sa Univerziteta u Beogradu, Vladimir Vuletić, kaže za "Vreme" da je nasilje, ipak, nešto što dugo postoji i da je sada samo dobilo nešto izmenjenu formu.

"Ovakva dešavanja su svojevrsni seizmograf. Setite se samo da su velike tuče navijača najavile i raspad bivše Jugoslavije. Nadam se da ova dešavanja nisu opet uvod u neke unutrašnje sukobe", kaže Vuletić.

REUTERS/IVAN MILUTINOVIC

SEĆATE LI SE BRISA TATONA: Posle ovih događaja javnost se uzburkala zahtevajući hitru reakciju i kazne, pa su se svi našli na udaru. Reakcija koja je došla iz institucija je očekivana: izgrednici će biti uhvaćeni, krivična odgovornost će biti utvrđena, kazne će biti izrečene. Ministarka sporta i omladine u vladi Srbije Snežana Samardžić-Marković, najagilnija u ovoj oblasti, pokušala je da opravda rad institucija navodeći da je nasilje u odnosu na prošlu godinu manje za dvadesetak odsto. Međutim, nijedna statistika ne može da poništi utisak koji proizvode pokušaj ubistva i razbojnička pljačka voza sa teškim prebijanjem. Reagovao je i Fudbalski savez oštro osudivši događaje, a Disciplinska komisija je kaznila FKCZ sa pet utakmica igranja bez publike, što znači da ovaj klub neće imati podršku svojih "navijača" do kraja sezone na utakmicama na kojima treba da bude domaćin.

Ovo nikako nije trebalo klubu koji se poslednju godinu trudi iz sve snage da pokaže da njegovo postojanje ima smisla. Uprava je osudila događaj, saopšteno je da će biti kupljena specijalna vrata za detekciju metala i da će se klub žaliti na odluku Disciplinske komisije. Ove sezone je klub uspeo da "vrati publiku" na stadion i ovaj događaj će trajno poremetiti energiju koju je uprava pokušavala da promoviše cele sezone.

Oglasila se i navijačka grupa "Delije sever": oni su takođe osudili ponašanje na tribini i poručili da će raditi na tome da proteraju iz svog društva one koji proizvode nasilje.

Međutim, malo ko će poverovati da će jednoglasna osuda biti dovoljna da se suzbije nešto što ima dublje korene i zahvata mnogo širi kontekst od sportskih tribina.

Koković kaže da je glavni uzrok ovakvim pojavama u društvu opšte osećanje frustriranosti. Po njemu, ovaj fenomen se ne može posmatrati izolovano i mora se postaviti u širi društveni kontekst u kome je puko preživljavanje jedna od važnijih stavki.

"U tom stanju opšte prenapregnutosti u društvu, jedino su ti mladi ljudi (navijači) spremni da izađu iz anonimnosti", kaže Koković.

Vuletić smatra da su uzroci ovakvog ponašanja u veličanju nasilja i sile kao vrednosti.

"Kada takve vrednosti afirmišu autoriteti poput Dobrice Ćosića sa svojom čuvenom

TRIBINE KAO RATIŠTA: Nasilje na fudbalskim stadionima

Huligani i moda

Na kežual strani života

"U fudbalu je najvažnije da budeš kežual",
Stefano Gabana.

Kežual **je mnogo više od poželjnog modnog obrasca za navijače. Označavajući pripadnost i jednost,** ***kežual*** **uokviruje magiju igre gde prestaje da bude važno da li su boje vašeg tima tu ili ne, barem dok postoji značka. Istost se ceni, različitost otpada.**

Striktno praćenje modnog diktata može da naruši ***kežualnost*****. Novozelandski duo The Flight of the Conchords je još davno upozorio da je moda zapravo opasna dok ti misliš da ti je prijatelj.** ***You think you know fashion / Well, fashion's a stranger / You think fashion's your friend / My friend, fashion is danger*****.**

Iako opasna, moda može i da pomogne. Ako su događanja na stadionima i oko njih manifestacija društvene strukture, navijački modni stilovi su onda lakmus test te promene.

Kežual supkultura vodi poreklo iz Velike Britanije, gde su sedamdesetih godina fudbalski navijači te zemlje počeli da nose skupe brendove kako bi bili manje upadljivi policiji. S obzirom na to da nisu nosili boje svog kluba, bilo im je lakše da se infiltriraju u suparničke tabore i uđu u pabove.

Srpski "kežualsi" su u to vreme bili možda malo "jeftiniji", ali ipak dosledni ***copy catovi*** **britanskih "kežualsa". Najpoželjnije marke na srpskim tribinama, kao što su** ***Stone Island*****,** ***Burberry*****,** ***Lacoste*****,** ***Fred Perry*****, danas su rezervisane isključivo za navijački vrh. Masa uglavnom ostaje u hudijima, uvučenim majicama uz neophodna obeležja svoje navijačke grupe.**

Pojava bar-šalova na srpskoj navijačkoj sceni je svojevremeno izazvala potpunu revoluciju. Skinuti bar-šal nekome značilo je poraziti protivnika, a to nije mogao svako.

Ono što danas masu uzdiže do "kežualsa" jesu čuvene vazdušne maksice čiji je prošlogodišnji kambek dočekan s oduševljenjem i odmah se nametnuo kao ***must have*** **na srpskoj navijačkoj modnoj sceni. Navijačke grupe Partizana su i fizički ovekovečile slavu čuvenih** ***air max*** **patika urezujući naziv modela AIR 180 na svoje barjake. Vazdušna** ***Max*** **revolucija traje.**

BOJANA BARLOVAC

rečenicom 'Srbija je dobitnik u ratu, a gubitnik u miru', onda ne postoji nikakva unutrašnja sankcija, već ohrabrivanje na nasilno delanje", kaže ovaj sociolog.

U takvoj atmosferi je počelo suđenje petnaestorici optuženih za ubistvo Brisa Tatona, u sredu 21. aprila. Pred sudskim većem se nalazi velika grupa navijača Partizana – a dvojica su još u bekstvu (Đorđe Prelić i Dejan Puzigaća) – koje Više tužilaštvo u Beogradu tereti kao saizvršioce krivičnog dela teško ubistvo iz člana 114. tačka 2. u vezi sa članom 33. Krivičnog zakonika, kako je navedeno u optužnici. Atmosfera koja je stvorena u javnosti neće doprineti da taj postupak ide lagano, jer će biti komplikovano dovesti u vezu sve optužene za pomenuto krivično delo. S druge strane, kada se ima u vidu da predstavnici izvršne vlasti već daju izjave u kojima iščekuju visoke kazne, jasno je da će sudsko veće imati veliki posao i da neće biti lako da se donese presuda koja će na prvom mestu pružiti pravdu porodici nastradalog, kazniti optužene na pravi način i objasniti javnosti da ne mogu svi da dobiju po dvadeset godina robije.

RAT NA TRIBINAMA: Oni koji traže da sud reši društvene probleme kao da se sakrivaju i izbegavaju odgovornost. "Grobari" koji budu osuđeni možda će se u zatvoru "prevaspitati", ali će za svoje kolege na tribini biti sveci i oni koje je potrebno osvetiti, što će proizvesti novo nasilje. Isti je slučaj sa navijačima Zvezde: zavera ćutanja na tribini dovodi do toga da revolveraš još nije uhvaćen, pa je teško verovati kada saopšte da će se boriti protiv nasilja među svojim članovima. Da bi ono bilo sprečeno, sagovornici "Vremena" predlažu neke druge modele, osim sudske pravde.

Koković kaže da je potrebno više raditi na edukaciji sa samim navijačkim grupama.

"Postoji nekoliko strategija koje bi država trebalo da preduzme u borbi protiv ove pojave:

putem medija – prikazivanje/objavljivanje svega što se dešava i javno debatovanje i edukativna strategija koja bi uključila i rad sa navijačkim zajednicama", kaže Koković.

Pored ovakvih ideja dugo postoji najava da će biti donet zakon o sportu, kojim bi bilo regulisano vlasništvo u klubovima/sportskim društvima. Taj zakon nikako ne dolazi na dnevni red, uprkos velikom lobiranju ministarke Marković-Samardžić. Ako se ovakva neuređena situacija nastavi, ne treba da nas začudi ako sutra UEFA i FIFA zabrane odigravanje međunarodnih utakmica u Srbiji, jer nema uslova za bezbednu igru. Stadioni su postali ruine koje ne zadovoljavaju standarde koje propisuju ove organizacije. Naprasna rešenja kupovine skupih vrata za detektovanje metala teško da će značiti dosezanje standarda. Možda je najpre potrebno da se donesu samo dve odluke: da se onima koji imaju dosije u policiji zabrani ulazak na stadione i u dvorane, da oni budu u obavezi da se jave policiji pre utakmice i da država omogući izgradnju novih stadiona (ili, novog stadiona).

U poslednjih dvadesetak godina, generacije neće pamtiti Marakanu ili Stadion JNA kao mesta na kojima su se dogodile neke važne i nezaboravne utakmice, već kao prostore u kojima se vodi rat i na kojima se gine. U tom kontekstu možda treba razmotriti opciju rušenja postojećih objekata i izgradnje bar jednog modernog i funkcionalnog stadiona kome će biti moguće prići sa svih strana i koji će biti tako udoban da će utakmice ponovo biti događaji po sebi, a ne razlog da se neko ustreli.

Marakana i Stadion JNA nisu hram svetog Save, ako razumete šta hoću da kažem. ×

SLOBODAN GEORGIJEV

MEDIJI U 2009. GODINI

SEDI, JEDVA DVOJKA

Razlozi pada etičnosti u novinarstvu su opšti pad kupovne moći, niže zarade novinara, uticaj ekonomskih centara moći i tajkuna, pritisci političara, strah od gubitka posla i širenje samocenzure

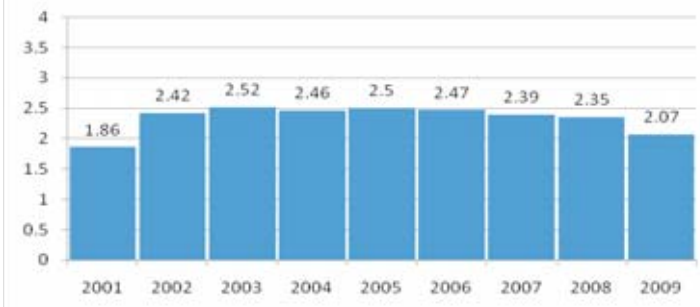
PIŠE: GORAN CETINIĆ

Od 2002. godine američka nevladina organizacija Irex ProMedia meri istom metodologijom održivost medija u bivšim zemljama socijalizma. Prva ocenjena godina bila je 2001, a rezultati za poslednju 2009. upravo su objavljeni. Metodologija merenja je jednostavna. Krajem svake godine 10–14 vrhunskih poznavalaca pojedinih medijskih oblasti ocenjuje pet ciljeva kojima teži svaki demokratski medijski prostor, ocenama od 0 do 4. To su:

Cilj br. 1: Ocena zakonskih i društvenih normi za zaštitu i unapređenje slobode govora
Cilj br. 2: Ocena koliko novinarstvo ispunjava profesionalne standarde kvaliteta
Cilj br. 3: Ocena u kojoj meri izvori osiguravaju građanima pouzdane i objektivne informacije
Cilj br. 4: Ocena u kojoj meri prihodi omogućavaju ekonomsko poslovanje i nezavisnu uređivačku politiku
Cilj br. 5: Ocena da li medijske institucije deluju u funkciji profesionalnih interesa medija

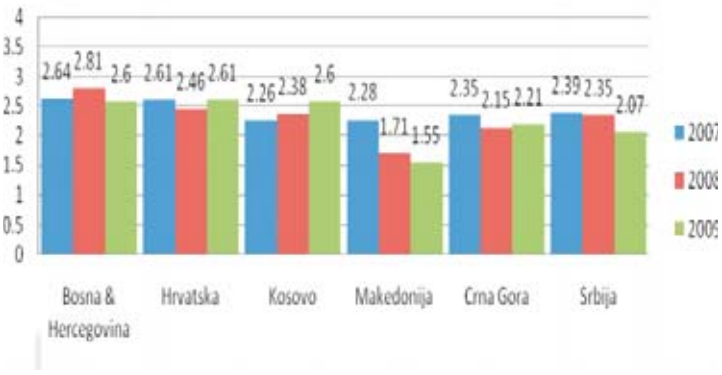
Ocenjivanje se obavlja na višesatnoj sesiji na kojoj se ukrštaju mišljenja i argumenti. Nakon toga svaki od 14 učesnika formira sopstvenu ocenu za dati cilj. Prednost metodologije jeste to što u oceni održivosti medija učestvuju poznati novinari i stručnjaci za medijsku oblast, što je ocenjivanje sasvim oslobođeno bilo kakvih uticaja i što omogućava da se uporedi godišnja dinamika razvoja medijskog ambijenta zemlje sa drugim zemljama.

Rast, stagnacija i pad

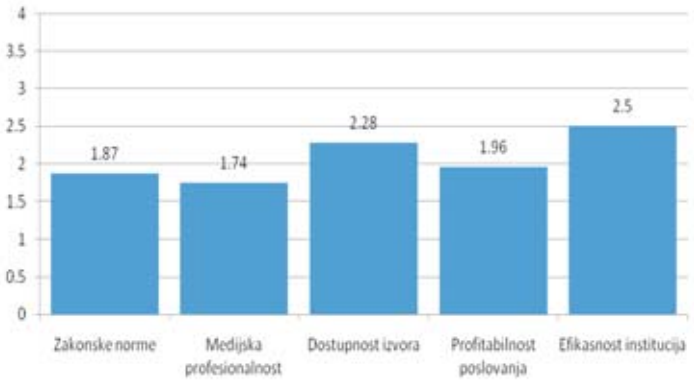
U ovih devet godina za Srbiju su karakteristična tri perioda: Prve tri godine (2001–2003) ubrzano se popravljalo medijsko nasleđe zahvaljujući uvođenju evropskih standarda u medijsko zakonodavstvo i njihovoj relativno dobroj primeni. U tom periodu MSI indeks raste sa 1,86 na 2,52 i dostiže najbolju ocenu u čitavom devetogodišnjem periodu. Posle ubistva Zorana Đinđića dolazi period trogodišnje stagnacije koji karakterišu zaustavljanje medijskih reformi i svesno otežavanje primene "evropskih" zakonskih rešenja. Poslednji trogodišnji period pokazuje oštro srozavanje medijske održivosti u Srbiji izazvano ekstenzivnim rastom političkih pritisaka na celokupan medijski prostor, odsustvom konstruktivne regulative i znatnim pogoršanjem tržišnog poslovanja, posebno tzv. lokalnih medija.

Kako je u regionu

U poslednje tri godine u čitavom regionu, osim na području Kosova, nije bilo poboljšanja medijske situacije. Kosovo je očigledno u početnoj uzlaznoj fazi, tokom koje se unose evropska rešenja u propise i praksu. Ostala područja su stagnirala (BiH, Hrvatska i Crna Gora), a Srbija i Makedonija zabeležile su pogoršanja medijske održivosti. Iz ekonomskog ugla svaka razvojna stagnacija je zvono za uzbunu, a višegodišnja tendencija pogoršavanja bilo kog društvenog segmenta činjenica je koja bi trebalo da pokrene vlasti na efikasnu reakciju.

Srpski medijski prostor u 2009. godini

Kod ocene **profesionalnosti medija** panelisti vide tabloide kao najveću pretnju profesionalnom novinarstvu, ali i nekritično prenošenje državnih i partijskih saopštenja, nizak nivo obrazovnih programa za novinare, sve jači uticaj PR centara na novinare, te nepostojanje monitoringa etičke prakse u medijima. Razlozi pada etičnosti u novinarstvu su opšti pad kupovne moći, niže zarade novinara, uticaj ekonomskih centara moći i tajkuna, pritisci političara, strah od gubitka posla i širenje samocenzure. Ozbiljna prepreka profesionalnosti medija jeste činjenica da je u Srbiji veoma mali broj novinara specijalista za aktuelne teme kakve su ekonomski razvoj, javna potrošnja, zaštita okoline, ratni zločini, organizovani kriminal itd. Premalo i sve manje istraživačkog novinarstva takođe smanjuje ocenu profesionalizma u srpskim medijima.

Obrazloženja panelista za nisku ocenu **zakonskih okvira za medije** bila su: avgustovski amandmani na Zakon o javnom informisanju ocenjeni unisono kao pokušaj vlasti da kontroliše medije; Zakon o Nacionalnim savetima nacionalnih manjina koji je institucionalno ustupio osnivanje i upravljanje delom medija političkim telima; opšte povećanje uticaja političkih struktura na medije i uređivačku politiku neprimenom važećih zakona posebno u lokalnim sredinama; izrazito loša praksa odobravanja dozvola za emitovanje programa Republičke radiodifuzne agencije, koja je osnovana kao nezavisno telo ali je ostala pod jakom kontrolom Skupštine Srbije (koja bira članove Saveta Agencije); nastavak delovanja piratskih medija i nesposobnost agencija da ih uklone sa tržišta na kojem održavaju haos. Indikativan je primer Niša (odobrene tri regionalne licence i devet lokalnih, a pirati i dalje emituju), kao ilustracija broja medija u Srbiji koji je toliko velik da onemogućava ekonomsku održivost prosečnog medija. Panelisti su takođe uzeli u obzir učestale slučajeve napada na novinare i činjenicu da većinu tih slučajeva policija nije rešila. Važan razlog za nisku ocenu ovog cilja bila je i činjenica da ni posle osam godina nije dovršena privatizacija medija, nego je uz podršku vlasti inicirano vraćanje prava države da osniva i bude vlasnik medija, uključujući i one s nacionalnom pokrivenošću (RTS, Tanjug, "Politika", "Večernje novosti", Studio B...). Zastoj privatizacije snažno je uticao na jačanje političke kontrole nad medijima i u lokalnim sredinama.

Uticaj krize i razarajuće dejstvo prezasićenog medijskog tržišta doprinelo je velikom padu ocene **ekonomije medijskog poslovanja**. Nekvalitetno regulisanje tržišnih odnosa, neravnopravan položaj pojedinih grupa medija na tržištu, finansijska kriza, nelikvidnost srpske privrede i države, pad ulaganja u medijsko reklamiranje za 25 odsto u 2009. godini, dalje smanjenje stranih donacija, neobjektivna dodela donacija Ministarstva kulture, skretanja oglašivača sa lokalnih u nacionalne medije, monopol tri reklamne agencije koje drže 80 odsto tržišta, sve to je ugrozilo ekonomski opstanak medija. Rezultat svega je povećan broj ugašenih medija, uključujući i neke u državnom vlasništvu.

Jedan od relativno dobrih medijskih segmenata u Srbiji jeste **pluralnost izvora informacija**. Dostupni su svi mogući stavovi i pogledi u velikom broju medija različitih orijentacija. Strani mediji takođe su dostupni bez ograničenja. U toku godine pojavila se praksa nekih kablovskih operatera da pod raznim izgovorima blokiraju strane kanale, posebno one iz susednih zemalja. Sliku kvari i slučaj medijskih agencija od kojih su dve, Beta i Fonet, u neravnopravnom položaju, jer državna agencija Tanjug dobija oko dva miliona dolara godišnje iz državnog budžeta, a prisutna je na tržištu agencijskih usluga. Posebno je istaknuto nezadovoljstvo pojavom paradržavne agencije Infobiro, koja besplatno ustupa video-izveštaje sa različitih događaja čiju produkciju plaća uglavnom država iz budžeta. Posledice su pogubne za one koji rade agencijski posao a žive od tržišta. Ovaj pristup takođe omogućava državi nametanje sopstvenih informacija i stavova, umesto novinarski profesionalno obrađenih vesti. Većina panelista smatra Infobiro PR agencijom i "devijacijom u sistemu, jer se PR proizvod koristi kao profesionalan medijski proizvod", pa je ocenjeno da je "slučaj Infobiroa indikator problema koji je sve ozbiljniji: mešanje PR aktivnosti i žurnalizma".

Tokom 2009. **medijske institucije** su diverzifikovale aktivnosti, posebno u zaštiti prava novinara. Ipak, ocenjeno je da su još uvek preslabe da se nose sa organizovanim državnim i partijskim pritiscima. Izraženo je i razočaranje sve slabijim uticajem civilnog sektora, a posebno nepostojanje efikasnog novinarskog sindikata čiju ulogu ne mogu preuzeti medijske institucije ili aktivni NVO-i.

Sve u svemu, medijski sektor odraz je ukupnog političkog i ekonomskog haosa u Srbiji, zemlji sa verovatno najvećim brojem medija po glavi stanovnika u svetu. U Evropi Srbija je među zemljama sa najviše medija u državnom vlasništvu jer ni posle osam godina od donošenja zakona nije uspela privatizovati medije. Regulatorne institucije još tolerišu ilegalne medije pa na tržištu postoje tri neravnopravne grupe medija: privatni mediji koji žive samo od tržišnog poslovanja i dve povlaštene grupe: ilegalni (piratski) mediji bez ikakvih obaveza prema državi i mediji u potpunom ili delimičnom vlasništvu države, koji se finansiraju budžetskim novcem poreskih obveznika ali i prihodima od tržišnog poslovanja stvarajući nelojalnu konkurenciju privatnim medijima. Navedene činjenice i nesporno jačanje političkih pritisaka na medije doveli su do pada ocene održivosti medija u Srbiji sa 2,52 u 2005. na 2,07 u 2009. godini. ×

Autor je nezavisni konsultant

Potreban državni tim za javne nabavke

"Tako bi se sprečili i slučajevi korupcije, koji se dešavaju u razuđenom sistemu. Druga prednost je što bi se na taj način organizovali bolji tenderi i kvalitet proizvoda. Do sada to nije bio glavni kriterijum za bodovanje i odlučivanje", tvrdi sagovornik "Vremena"

ULOŽILI SMO PEDESET MILIONA EVRA: Slobodan Petrović

Ovogodišnje istraživanje udruženja građana "Moja Srbija" pokazalo je da je Imlek najpopularniji domaći proizvođač hrane i pića. Tako su tri od četiri anketirana građanina u okviru akcije "Birajmo domaće" navela ovaj brend kao omiljeni. Takođe, po ispitivanju iz 2009, marka "Moja Kravica" našla se na trećem mestu po popularnosti. Za taj brend tada je "glasalo" 36 odsto ispitanika u Srbiji. Ti rezultati potvrđuju da generacije koje su stasale na Imlekovim mlečnim proizvodima poštuju kvalitet i stalne inovacije koje im kompanija više od pola veka obezbeđuje. Međutim, nakon privatizacije i ulaska u sastav investicionog fonda Danube Foods Group, Imlek je u javnosti često morao i da se brani zbog svoje veličine. O problemima koji pogađaju i lidere u mlečnoj industriji, investicijama i odnosu prema zajednici, razgovarali smo sa generalnim direktorom Imleka Slobodanom Petrovićem.

"VREME": Često ste na udaru kada se govori o monopolima. Koje činjenice potvrđuju da Imlek liderski položaj ne zloupotrebljava?

SLOBODAN PETROVIĆ: Ne može se osporiti da Imlek apsolutno prednjači u kvalitetu i društveno odgovornom poslovanju. Postojimo 54 godine i sarađujemo sa preko 6000 kooperanata. Preko 40 miliona evra uloženo je samo u razvoj farmi i podizanje kvaliteta sirovog mleka. Imlek sa svojim farmerima ima precizno definisane ugovore koji nas obavezuju na pravovremenu isplatu i redovan otkup. Naravno, sve dok ispunjavaju standarde kvaliteta. Partnerski odnos, lokalne subvencije, tradicionalna druženja i nagrađivanja oslikavaju našu saradnju. Iako je bilo situacija sa prosipanjem mleka, to nikada nisu bili naši farmeri. Oni koji sarađuju sa Imlekom, nikada se nisu udruženo žalili niti je bilo nerešenih pojedinačnih problema. Državni poljoprivredni budžet nije dovoljan da pokrije sve potrebe, ali Imlek u skladu sa tržišnim uslovima podmiruje svoje obaveze.

Na koje načine ste ulagali u razvoj lokalnih dobavljača sirovog mleka i u koje oblasti je utrošeno tih 40 miliona evra?

Investirano je u najsavremeniju tehnologiju za proizvodnju mleka, mehanizaciju, izgradnju porodičnih farmi, nabavku i ukrupnjavanje stada. Realizovani su i programi refinansiranja farmera putem povoljnih kredita za koje je izdvojeno dodatnih deset miliona evra. Pored brige o ishrani i higijenskim uslovima za čuvanje grla, na farme smo instalirali laktofrize, specijalne tankove za čuvanje mleka i najsavremeniju mužnu opremu. Sve naše kooperante konstantno podržavamo i kroz edukaciju i finansijske povlastice. Postavili smo najstrože kriterijume kvaliteta za isporuku mleka. Zato te farme mogu da isporučuju samo mleko vrhunskog kvaliteta. Sedam naših farmera je 2007. dobilo međunarodno priznate sertifikate HACCP koji garantuju bezbednost proizvodnje u svim njenim fazama.

Da li je "rat za mleko" koji se pre dve godine poveo među mlekarama okončan? Koji su najveći problemi na tržištu mlečnih proizvoda, a pogađaju i najuspešniju kompaniju?

Srbiju je tada zadesila velika suša koja je rezultirala i nestašicom mleka. Takvu prirodnu nepogodu ne možemo sprečiti, a globalni sistemi za navodnjavanje su za našu državu očigledno veoma skupi i nepristupačni. Upravo zato, Imlek pored pomenutih subvencija podržava i uspostavljanje sistema za navodnjavanje na farmama. Imlek je veliki sistem, a to zahteva izvesnu stabilnost čak i u vremenima nepredviđenih nepogoda. Zato smo i tada uspešno obezbeđivali sirovo mleko i proizvodili kvalitetne mlečne proizvode. Za konstantan kvalitet u mlečnoj industriji (i u normalnim tržišnim i vremenskim uslovima) potrebne su velike investicije, jaka sirovinska baza, adekvatni distributivni kanali i stalna komunikacija sa potrošačima. Kompanije koje to poseduju imaju proizvode bezbedne za konzumaciju. U našoj laboratoriji nacionalnog karaktera vrše se i sva relevantna ispitivanja. Nedavno smo za najveći Imlekov pogon "Mlekara Beograd" dobili i sertifikat "Čistija proizvodnja" (za uštedu energenata, smanjenje količine otpada i emisija štetnih gasova).

Više puta ste isticali da su tenderi za javne nabavke mlečnih proizvoda loše organizovani.

Primetno je da postoje problemi u administrativnim procedurama prilikom javnih nabavki i smatram da se ovakvi problemi moraju sistematski rešavati. Trebalo bi sprovesti reformu tako da kriterijum prilikom nabavke tako osetljivih namirnica, kao što su hrana i mlečni proizvodi – pre svega bude kvalitet. U Srbiji su javne nabavke uglavnom pojedinačne. Tako svaki vrtić, škola ili bolnica samostalno vrše nabavku, često bez stručnosti iz te oblasti. Mnoge od tih ustanova nemaju kadrove koji su dovoljno upoznati sa Zakonom o javnim nabavkama. Njima se uglavnom bave ljudi koji obavljaju i druge

poslove u tim javnim ustanovama. Zato se često dešava da tenderi, koji nisu ni kvalitetno napisani, budu oboreni. To uzrokuje produžavanje rokova, čime se nepotrebno troše resursi i vreme na ponovljenim tenderima. Takođe, nestandardizovan kvalitet namirnica može imati nesagledive posledice za konzumente, što je posebno opasno kada su u pitanju deca. Jedno od rešenja ovog problema možemo naći u evropskoj praksi. Potrebno je na nivou države oformiti specijalizovan tim za javne nabavke koji bi se bavio ukrupnjavanjem sitnih nabavki na profesionalan način. Tako bi se sprečili i slučajevi korupcije, koji se dešavaju u ovako razuđenom sistemu. Druga prednost je što bi se na taj način organizovali bolji tenderi i sa aspekta zahteva za kvalitetom proizvoda. Deluje da do sada kvalitet nije bio glavni kriterijum za bodovanje i odlučivanje.

Svetska recesija je uticala da se prodaja svih kompanija iz sastava Danube Foods Groupa, koja je planirana za 2009, odloži. Da li će Imlek do tada praviti nove investicije i koliko je do danas uloženo u restrukturaciju?

U prethodne tri godine Imlek je uložio preko 50 miliona evra u modernizaciju kompanije. Ove investicije su premašile prvobitno dogovorene planove. Prva godina ulaganja bila je posvećena modernizaciji farmi, a druga podizanju kvaliteta mleka prema standardima Evropske unije. Dalji fokus investicija bio je na unapređenju proizvodnje, od primarne ka finalnoj. Potpuno smo obnovili proces proizvodnje najsavremenijom opremom u svim segmentima. Ovakav razvoj, uvođenje moderne tehnologije, potpuna automatizacija proizvodnje i kontrole, obezbeđuju najviši stepen bezbednosti i kvalitet proizvoda. Mleko je najosetljivija sirovina koja od trenutka muže ne sme "videti" ni vazduh ni svetlost. Kako bismo sačuvali svojstva sirovog mleka nepromenjena do proizvodnih pogona, uložili smo oko 1,5 miliona evra u specijalna transportna sredstva. To su cisterne koje održavaju propisanu temperaturu mleka i kamioni za prevoz gotovih proizvoda do prodajnih objekata. Maloprodajnim objektima smo poklonili rashladne vitrine kako bi obezbedili adekvatno čuvanje proizvoda. Zahvaljujući ovom velikom ciklusu investicija, Imlek je danas najbolji proizvođač mleka u ovom delu Evrope. Postavili smo standarde u proizvodnji funkcionalnih mlečnih proizvoda, a trenutno jedini u regionu specijalnom procedurom mikrofiltracije proizvodimo sveže pasterizovano Bello mleko.

Imlek je i ozbiljan regionalni igrač sa svojim fabrikama u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji. Da li ćete do prodaje praviti nove akvizicije?

Ne planiraju se nove akvizicije pre završetka prodajnog ciklusa. Restrukturirali smo kompaniju, napravili snažnu sirovinsku bazu i jake brendove. Naravno da od prodaje očekujemo određeni povraćaj uloženih sredstava. U Bosni imamo tri mlekare (Banjaluka, Mlijekoprodukt i Ist milk), u Crnoj Gori (Imlek Boka) i Makedoniji (Bimilk) po jednu. U makedonsku mlekaru, koja je i ranije bila lider na tržištu, uložili smo preko 2,5 miliona evra. Iz fabrika u Bosni i Hercegovini 55 odsto prodaje čini izvoz na teritorije Crne Gore i Hrvatske. ×

ANA RADIĆ

Mlečna užina

Imlek je pokrenuo akciju "mlečna užina" kojom se đacima nižih razreda 20 osnovnih škola u Beogradu, Novom Sadu i Nišu donira užina. Da li će se kampanja proširiti na škole širom Srbije i kako još pomažete zajednici?

U saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, pokrenuli smo ovaj projekat besplatne mlečne užine svakog školskog dana. Projekat se realizuje od početka ove školske godine sa ciljem da se u budućnosti proširi na sve škole u Srbiji. Zadovoljstvo nam je da deci omogućimo zdravu užinu i tako utičemo na njihove pravilne navike u ishrani. Nesumnjivo je da su kvalitet proizvoda i transparentnost u poslovanju ogledalo uspešnosti jedne kompanije, ali ono što je čini odgovornom jeste i doprinos društvu. Mi smo se odavno dobrovoljno opredelili da budemo i uspešni i odgovorni. Dajemo veliku podršku majkama i deci, i u toj oblasti imamo dugoročno partnerstvo sa UNICEF-om. Učestvovali smo u akcijama suzbijanja svih vrsta nasilja u školama, jer nas je veoma zabrinuo podatak da je 54 odsto dece u školama izloženo nekom obliku nasilništva. Dali smo doprinos i edukaciji roditelja kroz Škole roditeljstva, takođe sa UNICEF-om i Ministarstvom zdravlja. Pune dve godine, svakog meseca doniramo proizvode i poklone za mlade majke u svim porodilištima u Srbiji. Organizovali smo i učestvovali u desetinama sportskih događaja, čiji je prihod poklonjen zdravstvenim ustanovama u Tiršovoj, Zvečanskoj, Svratištu za decu ulice i humanitarnom udruženju "Moj Stočić". Donirali smo Sigurnu kuću i Banku hrane, kako bismo pružili adekvatnu pomoć gladnim stanovnicima Srbije. Pored izbegličkih kampova i raznih stipendija za đake, značajno smo pomogli i više kulturnih ostvarenja i manifestacija. Generalno, Imlekova misija je da svojim proizvodima, socijalnim aktivnostima i načinom komunikacije sa zajednicom, direktno pomogne i utiče na podizanje kolektivne svesti o zdravom načinu života. To potrošači očigledno prepoznaju.

DELTA AGRAR GRUPA

Ambiciozne investicije

Uprkos ekonomskoj krizi, Delta Agrar Grupa i ove godine nastavila je sa ulaganjima u poljoprivredu. Kao najveću investiciju u 2010. menadžment najavljuje proširenje voćnjaka u Čelarevu za 50 hektara. Projektom je predviđeno da se do 2013. kompleks prostire na ukupno 600 hektara, a vrednost ulaganja iznosiće 26 miliona evra.

Ove godine, u istom voćnjaku biće izgrađena i ULO hladnjača kapaciteta 6000 tona, vredna šest miliona evra. Delta Agrar Grupa počeće i sa izgradnjom staklenika u Bogatiću u vrednosti od sedam miliona evra. Staklenik će se zagrevati iz izvora tople vode, čime će početi korišćenje energetskog potencijala termalnog izvora u Bogatiću.

Industrija mesa Yuhor iz Jagodine, biće obnovljena novom opremom u vrednosti od 2,5 miliona evra, paleta proizvoda proširena i plasirana u većem obimu na tržište Evropske unije. Kao jednu od najvažnijih aktivnosti u godini, u Delta Agrar Grupi navode povećanje izvoza u Rusiju i Belorusiju, preko firme Delta Food Moskva.

Generalni direktor Delta Agrar Grupe, Milan Grgurović, najavio je da će 2011. u Staroj Pazovi početi izgradnja postrojenja za biogas, u koji će biti uloženo između četiri i pet miliona evra. R. V.

Najbliže evropsko more

Povratna karta na liniji Beograd–Portorož sa taksama košta 136 evra, ali Turistička organizacija Portoroža sve putnike Jata časti besplatnim prevozom za šoping u italijansku Palmanovu. Hoteli su pripremili posebne paket-aranžmane za goste iz Srbije, usklađene sa terminima letova

MEĐU PRVIM PUTNICIMA na novoj redovnoj liniji Jat Airwaysa Beograd–Portorož 15. aprila bila je i grupa novinara. Na aerodromu u Sečovlji, pet kilometara od centra Portoroža, dočekao nas je direktor Robert Krajnc, uz hleb i so, šampanjac, pršutu i sir i muziku koju su izvodili dečaci i devojčice u narodnim nošnjama. Prvi let do Portoroža sjajno je počeo. U gradu nas je ugostio najbolji hotel u Sloveniji, Kempinski Hotel Palace sa pet i po zvezdica, koji nam je zbog blokade aviosaobraćaja produžio ugodan boravak za jednu noć i dan, tako da smo se odmorni vratili u Beograd – autobusom.

DVA PUTA NEDELJNO: Pod geslom "Najbliže evropsko more sada još bliže", turistički poslenici Portoroža i Pirana predstavili su novinarima ponudu za ovogodišnju sezonu. Kao najveću novinu naveli su upravo redovnu liniju Jata, svakog četvrtka i nedelje, po zaista povoljnoj ceni povratne karte od 59 evra. Sa taksama karta košta 136 evra, ali Turistička organizacija Portoroža (TOP) sve putnike Jata časti besplatnim prevozom za šoping u italijanski "outlet village" (autlet selo) Palmanova. Hoteli su pripremili posebne paket-aranžmane za goste iz Srbije, usklađene sa terminima letova. Prošle godine, kako je rekla Patricija Grčinić iz TOP-a, u Portorožu i Piranu boravilo je 3448 gostiju iz Srbije, ali su njihova 12.034 noćenja bila tek nešto više od jedan odsto od ukupnog broja noćenja u ova dva grada. Zato su, zarad gostiju iz Srbije, Aerodrom, TOP, hoteli u Portorožu i opština Piran uložili 160.000 evra da bi turističku ponudu učinili povoljnijom. Tako polupansion od nedelje do četvrtka ili od četvrtka do nedelje za jednu osobu u hotelu Neptun košta 198 evra, u hotelima "Slovenija", Rivijera, Apolo i Mirna 219 evra, od aprila do polovine maja. Svi navedeni hoteli su sa četiri zvezdice, a u Grand hotelu Portorož sa pet zvezdica isti aranžman vredi 295 evra. Napravljeni su i posebni paketi za goste iz Srbije za sedmodnevni boravak, a svugde važe popusti za decu i za ranije rezervacije. Cene su u punoj sezoni više za dvadesetak evra. U ostalim hotelima, to je posebno naglasio direktor marketinga i prodaje LifeClass hotela Janez Jager, cene će biti iste kao prošle godine.

LIFECLASS: Bašta hotela

UVEK PUNA BANJA: Strunjan

NAJBOLJI U SLOVENIJI: Kempinski Palace Hotel

SAUNA PARK LIFECLASSA: Hromoterapija

VISOK KVALITET: Cela slovenačka Istra je u investicijama i većina njih biće završena do početka turističke sezone u maju. Recimo, za uređenje šetališta i plaža u Portorožu potrošeno je oko pola miliona evra. Hoteli Bernardin Group takođe su puno uložili u svoju hotelsku i wellness ponudu, a Matjaž Žnidaršič navodi da su ove godine prvi put, posebno za srpsko tržište, predstavili apartmane, kamp, kazino, kongresni centar (sa 1100 sedišta), brojne restorane i zanimljiv wellness. Ipak, najveću investiciju, 7,5 miliona evra, imala je kompanija Terme Krka u čijem sastavu su Terme Dolenjske Toplice, Terme Štajerske Toplice, hoteli "Otočec" i hotel "Krka" u Novom Mestu i primorski centar Falaso Strunjan. Smešten u borovoj šumi, Falaso Strunjan je poznat kao centar talasoterapije, gde gosti mogu da koriste bazene sa zagrejanom morskom vodom, terapiju morskim blatom (fanga) iz obližnje solane, morsku so za lečenje i ulepšavanje. Poznat je i kao centar zdravlja, tamo se leče bolesti disajnih puteva, reumatizam itd. i obavljaju se kompletni dijagnostički pregledi. Miran Gaspari iz Terme Krka kaže da je u banjama ove kompanije napravljeno devet novih prostora i prošireni su stari, za talasoterapiju, fizioterapiju, wellness i ostalo, sve u cilju povećanja kvaliteta usluga i veće zarade. LifeClass Hotels&Spa su, po rečima Janeza Jagera, prošli fazu investiranja i sada rade na povećanju kvaliteta usluga. Ova kompanija u svojih sedam centara u Portorožu objedinjuje najkompletniju termalnu, wellness i zdravstvenu ponudu u Evropi. Tradicionalna indijska i kineska, ali i savremena medicina, tajlandska masaža, talasoterapija, zdrava mediteranska dijeta i ostalo, privlače turiste tokom cele godine. Što se tiče Kempinjski Palace Hotela, njegova ekskluzivnost ogleda se i kroz cenu jer najjeftinija soba za jednu osobu košta oko 200 evra, a predsednički apartman u kojem noć košta 9000 evra koristila je Madona, mnogi iz sveta i poneko iz Srbije. U privatnom smeštaju apartman za dve osobe košta oko 50 evra, a ni kolima nije daleko, oko šest sati od Beograda. Dakle, Portorož i Piran u 28 hotela sa 6197 ležajeva i sa još toliko ležajeva u pansionima, kampovima i privatnim sobama i apartmanima imaju ponudu za svačiji džep.

Posebna vrednost Portoroža je "Marina", za 800 brodova u moru i 400 na kopnu, sa dva hangara za servisiranje plovila, dva restorana i 70 apartmana, 13 peščanih igrališta i teniskim terenima. "Neko veoma hrabar je pre 30 godina odlučio da napravi trougao: aerodrom, kazino i marinu, svi smo se pomagali međusobno i napravili još mnogo toga", kaže direktor Marine Marjan Božnik. ×

Z. JOVANOV

Ekologija saobraćaja

Gradovi rastu. Sa njihovim uvećanjem, problem zagađenja od saobraćaja postaje sve veći, isto kao što i samo pitanje efikasnog transporta, bez zastoja, gradskih gužvi i sati provedenih na semaforu, postaje naizgled gotovo nerešivo. U svetu je na kraju XX veka bilo oko 700 miliona automobila, a svake godine se transportovalo 15 milijardi tona robe. Očekuje se da će se u naredne dve decenije ove brojke udvostručiti – do 2030. godine broj automobila u svetu će porasti na 1,3 milijarde, a teretni saobraćaj će se uvećati na 30 milijardi tona. Kako će gradovi, a kako životna sredina podneti ovakav rast? Šta se može postići sa idejom o takozvanoj "potpunoj mobilnosti", kako to izgleda u Evropi, a kako bi moglo izgledati u Beogradu i drugim srpskim gradovima?

ZELENI GRADOVI EVROPE*

*Iz istraživanja *Green City Index*

Stokholm

Glavni grad Švedske, Stokholm, u istraživanju *Green City Index* je na prvom mestu u oblasti saobraćaja u Evropi. Oko 75 odsto gradskog prevoza se pokreće obnovljivim izvorima, a više od 93 odsto stanovnika hoda ili vozi bicikl do posla.

Kopenhagen

U istraživanju *Green City Index*, najzeleniji evropski grad Kopenhagen u oblasti saobraća rangiran je na treće mesto. Svi stanovnici su u proseku udaljeni ne više od 350 metara od stanica iz sistema javnog prevoza, a 68 odsto stanovništva pešači ili vozi bicikl do posla.

Beograd

Beograd je rangiran na pretposlednje, 29. mesto po pitanju saobraćaja. Mada se veliki broj stanovnika vozi javnim prevozom, nedovoljna je protočnost glavnih gradskih saobraćajnica, a vozni park, kako automobila tako i gradskog prevoza, izuzetno je star.

Budućnost iza zastoja na semaforu

Da bismo uopšte stigli do budućnosti, moramo se prvo probiti kroz saobraćajnu gužvu. Nažalost, sa godinama, saobraćajni zastoji će samo rasti. Kako procenjuju u kompaniji Siemens, godišnji privredni troškovi usled zagušenosti saobraćaja u Evropi procenjuju se na 100 milijardi evra. Da stvar bude gora, učestalost zastoja u saobraćaju raste u svim gradovima Evrope. U Beogradu je taj problem dostigao kritične razmere, ali on nije zanemarljiv ni u gradovima u kojima se poslednjih decenija kontinuirano ulagalo u infrastrukturu.

Zbog urbanizacije i demografskih promena, gradovi postaju sve veći i mobilnost danas predstavlja ključni faktor u konkurentnosti gradova. Uz to, potreba za mobilnošću konstantno će rasti tokom naredne dve decenije. Kako se navodi u Siemensovoj studiji "Energetska efikasnost i briga o životnoj sredini", do 2030. godine broj automobila u svetu će porasti za 600 miliona, na 1,3 milijarde. U međuvremenu, teretni saobraćaj će se uvećati za 15 milijardi tona godišnje i dostići čak 30 milijardi tona. Posledice nerešavanja problema saobraćaja mogu biti katastrofalne ne samo na ekonomskom planu. Zbog klimatskih promena, kriterijumi usklađenosti saobraćaja sa ekološkim standardima već danas su postali stroži, a nivo će se sa godinama samo povećavati. Saobraćajni sektor je kao krajnji korisnik u ovom trenutku odgovoran za od dva do 30 odsto potrošnje energije, a kako smatraju u Siemensu, obezbeđivanjem boljeg protoka saobraćaja moguće je smanjiti emisiju ugljen-dioksida i potrošnju goriva za čak 20 odsto.

Kako rešiti problem saobraćaja budućnosti, a da se pritom klimatski sistem ne dovede u stanje iz kog nema povratka? Jedan od odgovora koje nudi kompanija Siemens je takozvani koncept potpune mobilnosti. Drumski, železnički i vazdušni saobraćaj mogu se inteligentno kontrolisati i umrežiti, tako da se postojeća infrastruktura koristi efikasnije i sa manje negativnih uticaja na klimu. Nesmetan protok drumskog saobraćaja i sprečavanje saobraćajnih gužvi je od izuzetnog značaja. Istovremeno, usluge železničkog prevoza moraju postati dovoljno atraktivne, tako da se što veći broj ljudi opredeli za ovaj ekološki izuzetno opravdan vid saobraćaja. Pored toga, podaci o trenutnoj situaciji u saobraćaju imaju veoma bitnu ulogu u optimizaciji mobilnosti.

Život na šinama

Zahvaljujući tehnologijama korišćenja lakih konstrukcija u svim segmentima, železnice mogu da budu najbolje rešenje i unutar samih gradova. Vozila za podzemnu železnicu, poput Siemensovih vozila koja se koriste u metrou u Oslu, izuzetno su ekološki prihvatljiva. Ovi vozovi koriste i do 30 procenata manje energije od vozova koji su ranije bili u upotrebi. Uz to, zahvaljujući lakoj konstrukciji ovih vozova, šinski sistem je tokom svog upotrebnog veka manje izložen opterećenjima, što značajno smanjuje ukupne troškove održavanja. Pored toga, Siemens proizvodi i sisteme koji omogućavaju skupljanje kočione energije voza u skladišta energije koja se nalaze pored šina, ili njeno direktno unošenje u sistem za napajanje energijom putem pretvarača energije, odakle je drugo vozilo može koristiti za povećavanje brzine kretanja. Siemens takođe nudi mobilne jedinice za skladištenje energije, koje skladište energiju proizvedenu tokom kočenja i oslobađaju je prilikom ubrzavanja vozila ili premošćavanja deonica na kojima nema žica za napajanje električnom energijom. Korišćenjem ova tri sistema moguće je uštedeti i do 25 procenata pogonske energije. Ukoliko bi se sve lokalne saobraćajne mreže opremile ovakvim sistemima, globalna emisija ugljen-dioksida bi se mogla smanjiti za 11,6 miliona tona. Dodatno smanjenje upotrebe energije može se postići korišćenjem integrisanih procesa za planiranje i simulaciju prilikom utvrđivanja rasporeda kretanja vozova. Optimizacijom učestalosti polazaka smanjio bi se broj potrebnih vozova.

Zeleni brodovi

Brodovima se danas prevozi oko 95 odsto ukupne svetske robe i sirovina. Koncept Siemensovog "Zelenog broda" spaja različita rešenja u integrisani sveobuhvatni pristup kojim se, putem efikasnog upravljanja energijom, obezbeđuje smanjenje emisije štetnih gasova, kao i smanjenje troškova. Ključni element ovog koncepta je hibridni pogon koji predstavlja kombinaciju sistema mehaničkog i električnog pogona. U zavisnosti od vrste i količine tovara, celokupna pogonska snaga broda može se optimalno podeliti između glavnog pogona i brodskog električnog sistema. U poređenju sa konvencionalnim glavnim pogonima, na ovaj način moguće je ostvariti uštedu energije od 15 do 35 procenata.

Ekološki semafori

Smatra se da je saobraćajni sektor trenutno odgovoran za 25 do 30 odsto potrošnje energije. Samo jedan prosečan sistem svetlosne signalizacije na raskrsnici, u kojem se nalazi 30 klasičnih sijalica sa užarenom niti, troši oko dva kilovata električne energije. Na primer, u Nemačkoj ima oko 100.000 raskrsnica, tako da količina električne energije koja se troši na svetlosnu signalizaciju dostiže 196 MW, što je jednako proizvodnom kapacitetu omanje elektrane. Ukoliko bi se svi ovi sistemi opremili Siemensovim LED sijalicama od 40 V, za njihov rad bilo bi potrebno samo 16 MW električne energije.

Šta je "potpuna mobilnost"

Kako bi rešili probleme saobraćaja, u kompaniji Siemens osmislili su koncept "potpune mobilnosti". Ovaj koncept podrazumeva "efikasna saobraćajna rešenja u cilju racionalnog povezivanja različitih transportnih sistema i pružanja ekonomičnih, bezbednih i ekološki prihvatljivih vidova prevoza ljudi i tereta". Integralna komponenta tog koncepta je mobilnost koja ne ugrožava životnu sredinu, omogućavajući uštedu energetskih resursa i smanjenje emisije gasova koji uzrokuju efekat staklene bašte.

Pozitivne prakse

Ima raznih ekoloških rešenja problema transporta širom evropskih prestonica. Kako bi promovisali upotrebu ekološki pogodnijih oblika transporta, u Budimpešti javne ličnosti učestvuju u trci javnim prevozom, od predgrađa ka centru grada. Grad Brisel podržava inicijativu "Voiture avec Passagers", jedinstvenu šemu za stopiranje do posla, dok se u Dablinu razvila inicijativa "Biciklom do posla", gde poslodavci, bez poreza, ulažu oko 1000 evra kako bi njihov zaposleni iznajmio bicikl za put od kuće do posla.

FOTO: SIEMENS

Eurosprinter

Evo jednog primera gde tehnološko rešenje u oblasti transporta pomaže očuvanju životne sredine. Siemensova multisistemska lokomotiva tipa Eurosprinter na alpskoj železničkoj liniji od Austrije do Italije može da vuče 700 tona tešku kompoziciju uz nagib od 2,5 odsto i da preveze tovar jednak transportnom kapacitetu 28 teretnih kamiona. Ako uporedimo emisije ugljen-dioksida, vidimo da ovaj voz na 270 km dugoj relaciji od Insbruka u Austriji do Verone na severu Italije emituje 2400 kg ugljen-dioksida, dok bi kamioni u tom slučaju zagadili životnu sredinu sa 9260 kg ovog gasa. U ovom i čitavom nizu drugih primera, pokazuje se da je opredeljenje za železnicu jedno od najpouzdanijih i najčistijih rešenja problema saobraćaja.

Velaro vozovi

Kako preći rastojanje između evropskih prestonica za nekoliko sati, a pritom potrošiti samo dva litra benzina na 100 kilometara? Jedan od načina da se to učini je putovanje Velaro superbrzim vozovima. Kao najbrži svetski višejedinični (MU) vozovi serijske proizvodnje, Velaro vozovi troše energiju ekvivalentnu količini od samo dva litra benzina po putniku na 100 km, kada je njihov putnički kapacitet popunjen sa 50 procenata. Ovaj voz koji je razvio Siemens, na nemačkoj železničkoj liniji od Kelna do Frankfurta na Majni putuje brzinom od 300 km/h. On pritom emituje i do 75 odsto manje ugljen-dioksida od aviona. Na liniji Madrid–Barselona, na kojoj Velaro saobraća od februara 2008. godine, ovaj voz predstavlja atraktivnu alternativu avionskom prevozu, jer mu je potrebno samo dva sata i 38 minuta da pređe razdaljinu od 630 km.

Srbija nije ostrvo

Dok se prošle nedelje nad Evropom zatvarao vazdušni prostor zbog oblaka vulkanskog pepela sa Islanda, Beograd je utonuo u izmaglicu smoga i svakojakih otrova iz desetina hiljada vozila usporenih i zaustavljenih na više kritičnih saobraćajnih tačaka. U međuvremenu, u sedištu srpskog preduzeća Siemens d.o.o. Beograd, lokalnog ogranka svetske kompanije koja se u svojoj ponudi okrenula "zelenim" tehnologijama, razgovaramo sa generalnim direktorom Tihomirem Rajlićem. U svetloj, ekološki prihvatljivo projektovanoj zgradi sedimo u isuviše jednostavnoj kancelariji za direktora preduzeća sa 830 zaposlenih, gde su ekskluzivne samo dve uramljene menice Kraljevine Srbije (na kojima dinar ima istu vrednost kao franak), za koje Rajlić kaže da ih je kupio u jednoj antikvarnici u Beču. I one pokušavaju da pošalju poruku koju direktor neprekidno ponavlja – kako je Siemens, kao firma prisutna na našem tržištu 120 godina, domaće preduzeće, koje razmišlja kako da reši lokalne probleme. Jedan od njih je i saobraćaj. "Nisam siguran da li je iko ikada izračunao koliko novca gubimo svaki dan jer stojimo jedan sat na Gazeli", kaže Rajlić, objašnjavajući da svaki građanin u takvom zastoju potroši X evra, X količine benzina, ispusti X grama CO2 i da je sve to nepotrebno. "Da li je Srbija dovoljno bogata da svaki dan baca milione evra?", pita se Rajlić.

"VREME": Kako se Siemens uopšte opredelio za toliko istraživanje, razvoj i ulaganje u zelene tehnologije?

TIHOMIR RAJLIĆ: Zeleni portfolio naše kompanije se nije rodio na osnovu neke regulative ili zakonodavstva, već na osnovu studije koju smo sami napravili pre pet godina. Tu studiju, "*Mega cities, mega trends*" – "Veliki gradovi i trendovi u velikim gradovima", sasvim slučajno je pokrenuo jedan naš kolega, shvativši u čemu je problem i u želji da to prikaže onako kako je primereno jednoj inženjerskoj firmi – u brojkama. On je zaključio da je 1952. godine na svetu bilo tri grada sa više od pet miliona stanovnika (megasitija), da ih je 1962. bilo 27, a u ovom trenutku ih ima 56. S druge strane, 2008. godine prvi put u istoriji čovečanstva više ljudi je živelo u gradovima nego u ruralnom području. Ako su te činjenice tačne, a jesu, postavlja se pitanje: Koji megasiti je bio planiran i projektovan za toliku količinu ljudi? Nijedan. Ti gradovi su spontano rasli, baš kao i Beograd, a niko nije planirao toliki rast gradova. U tom spontanom rastu pojavili su se problemi u infrastrukturi, problemi sa snabdevanjem vodom, sa kanalizacijom, odvozom komunalnih otpadaka, problem snabdevanja gasom... Siemens je kao elektrofirma shvatio da može rešiti neki od tih problema, ako se postavi u ulogu nekoga ko želi da partnerski sa gradom rešava njegove probleme. To nije samarićanski posao, mi ne radimo ništa "gratis", ali je shvatanje problematike grada ekvivalentno nekim našim proizvodima i jednako je očuvanju životne okoline. Mi smatramo da mešavina čistih i prljavih energija, odnosno miks zdrave i obnovljive, i nezdrave i neobnovljive energije može spasiti društvo.

Zašto bismo u Srbiji uopšte osvajali skuplje obnovljive izvore energije, kada nam mogu pokriti samo oko deset odsto potreba, a imamo dovoljno uglja?

Dva su moguća odgovora na to pitanje. Jedan je da Srbija nije ostrvo u Tihom okeanu pa da može da bude nezavisna u globalnoj politici zagađivanja životne sredine. I Srbija je sporazumom iz Kjota dobila kvote koliko u narednom periodu može da zagađuje globalni Zemljin omotač. Ako prekoračimo propisano dozvoljeno zagađenje, moramo plaćati penale.
Drugi odgovor treba tražiti u sledećoj činjenici: kao što ne možemo konzervirati energiju vode, tako ne možemo konzervirati ni energiju vetra. Rešenje je napraviti inteligentnu mešavinu. Industrija mora permanentno da se napaja električnom energijom, jer od nje svi živimo, ali drugi proizvođači mogu da se snabdevaju i malo skupljom strujom pod uslovom da država ne vodi socijalnu politiku sa cenama električne energije, kao što se to u Srbiji radilo duži niz godina, doduše iz razumljivih razloga, ali se i dalje radi.

Šta ako je jeftina električna energija dugoročno političko opredeljenje?

To nije nemoguće, ali nažalost u realnosti nije održivo.

Šta ako je to glavna karta na koju država igra?

Sasvim je svejedno, jer to je neodrživo: makaze proizvodnje i potrošnje se stalno otvaraju. Najbanalniji primer je klima-uređaj koji je pre petnaest godina bio luksuz. Danas ga ima svako. Klima-uređaj ne radi na vazduh. Radi na struju. Pre nekoliko godina porast potrošnje električne energije beležen je zimi, a pad leti. Danas više nije tako. Danas je skoro ista potrošnja i leti i zimi, osim u slučajevima kada leti nemamo visoke temperature. Te makaze se stalno otvaraju. S druge strane, u Srbiji se stalno proizvodi ista količina energije, sa malim variranjem, a potrošnja nemilosrdno raste jer je struja jeftina. Postavlja se pitanje čime će se napajati elektroenergetski sistem? Ko pokriva taj deficit, osim iz poreza i samodoprinosa zaposlenih? U ovom trenutku to je 1.700.000 ljudi u Srbiji.

A šta je sa odlukom da se privreda subvencioniše kroz nisku cenu struje?

To je intervencija svake ekonomije. Svaka ekonomija u tranziciji mora svoje ključne privredne subjekte da subvencionira na neki način. U Sloveniji su to radili sa čeličanama, ovde to rade sa nekim drugim preduzećima.

Kako ubediti javni sektor da je ulaganje u zelenu tehnologiju dugoročno isplativije?

Ko kaže da je za jedan projekat energetske efikasnosti potreban novac? Tvrdim da nije. Tvrdim da postoji mnogo projekata koji nose sami sebe – javna rasveta, na primer. Javna rasveta može biti energetski efikasna, a da vam

FOTO: MILOVAN MILENKOVIĆ

nije potreban nikakav kredit, već dobra volja da se posvetimo tom problemu i potražimo najbolji način kako da ga rešimo. Verujem da u svakom gradu u Srbiji postoji neko ko prima platu za to i ko bi u svojih osam sati radnog vremena mogao posvetiti pažnju i pitanju kako da uštedi 30 odsto troškova. Prezentacije o energetskoj efikasnosti koje drži Siemens traju 45 minuta, a mi čak prezentiramo i rešenja koje ne radimo mi, već i druge firme. Znači, probamo da se marketinški usmerimo na naše proizvode, ali se trudimo i da prikažemo širu sliku. Ako treba zameniti elektromotor koji košta 10.000 evra, onda matematičkim proračunom precizno pokazujemo kada će taj motor uštedeti 10.000 evra električne energije i sam sebe otplatiti. Neki se otplate za šest, neki za 24 meseca, ali se na kraju otplate sami. S druge strane, Srbija troši 2,7 puta više energije na jedincu proizvoda, nego ostatak Evrope. Logičan zaključak bi bio da je Srbija bogata zemlja, a mi znamo da nije.

Kako se Siemens upustio u avanturu sa fabrikom vetrogenetora u Subotici?

Veoma je interesantna istorija fabrike u Subotici. U Nemačkoj je radio jedan nemački državljanin poreklom iz tog dela Srbije, odakle je proteran 1945. kada mu je bilo svega osam godina. Govori rumunski, nemački i srpski jezik i uvek je imao želju da se vrati tamo gde je rođen, sa dobrim namerama. Kad je jednom prilikom u Minhenu ispričao svoju ideju o toj fabrici, svi su mu se smejali, ali on je bio dovoljno uporan da to napravi. Kad su došle demokratske promene u Srbiji, Siemens je bezuspešno pokušavao da privatizuje Sever iz Subotice da bi realizovao njegovu ideju. Pošto nismo privatizovali Sever, odlučili smo da pored Subotice, na zelenoj livadi, napravimo to što smo napravili. Fabrika je počela da radi sa 12 zaposlenih, na 100 kvadratnih metara, a danas ima 24.000 kvadrata i 500 zaposlenih. Fabrika proizvodi generatore za vetrenjače koji se koriste za proizvodnju električne energije. Kao posmatrač, mogao bih da zaključim da je ta fabrika u Subotici danas jedna od najbolje organizovanih fabrika u Srbiji – sasvim sigurno najčistija. Ona ima četiri sistema korišćenja energije, potpuno je energetski efikasna i može preći sa sistema na sistem u zavisnosti od potreba, pa čak i od dnevne cene nekog energenta – drugim rečima, danas u toj fabrici možemo da koristimo plin, sutra naftu, preksutra struju.

Koji je grad u Srbiji najviše "Siemensov grad"?

Sa Siemensovim karavanom koji prolazi kroz neke srpske gradove, održavajući prezentacije energetske efikasnosti, čini mi se da smo najviše interesovanja uspeli da probudimo u Inđiji, Novom Sadu i u Valjevu. Mislim da su ova tri grada najsenzibilnije reagovali na tu temu, pogotovo zato što su shvatili da se veliki broj projekata može uraditi od ušteda, koje se ostvaruju primenom inteligentnih rešenja. Pretpostavljam da ćemo tamo imati uspeha. Bilo je gradova u kojima su nas pomalo skeptično slušali, ali to je naša investicija u budućnost – naš zadatak je da ljude globalno učimo šta je energetska efikasnost. Da li oni nešto kupuju u ovom trenutku od nas, nije od presudne važnosti – smatramo da će od 2000 ljudi koji čuju našu priču, bar 500 sigurno zapamtiti nešto. I verujemo i da će se i onih 1500 koji možda nisu odmah zapamtili, u nekoj situaciji setiti da su negde, od nekoga i nešto čuli o tome...

GREEN CITY, Broj 1 , april 2010. GREEN CITY je dvomesečni ekološki dodatak na šest strana nedeljnika "Vreme", koji se realizuje uz saradnju i finansijsku podršku kompanije SIEMENS d.o.o. Beograd. Tekstove priredili: Jasmina Lazić i Slobodan Bubnjević, Oprema teksta: "Vreme"

Siemens kao domaće preduzeće

Mada Siemens u Srbiji posluje još od 1887. godine, veza ove kompanije i Srbije imala je uspone i padove, prekide tokom svetskih ratova, ali i u drugim fazama. Današnja kompanija Siemens d.o.o. Beograd osnovana je 1996. godine kao deo Siemens AG grupe, jedne od najvećih i po tradiciji najstarijih kompanija na svetu, sa oko 430.000 zaposlenih u preko 190 zemalja. Kompanija u Srbiji danas ima 830 zaposlenih i predstavlja lokalnu kompaniju koja je aktivna u svim oblastima kao i matična kuća. "Siemens je apsolutno domaća firma", kaže generalni direktor Tihomir Rajlić, objašnjavajući da je inostrana po tome što njen osnivački kapital potiče iz inostranstva, ali da je osnovana po domaćem zakonodavstvu, funkcioniše na ovoj teritoriji, zaposleni su iz ove države i ovde se plaćaju porezi i samodoprinosi. "Od 830 ljudi, koliko u ovom trenutku radi u Siemensu u Srbiji, samo dvojica su stranci", dodaje Rajlić.

Železnički koridori

Ključno rešenje problema saobraćajne infrastrukture vezano je za obnovu i osavremenjivanje železnice Srbije. Malo je poznato da je Srbija od Evrope zapravo dobila ne jednu, nego četiri izuzetno važne saobraćajne arterije. Pored čuvenog drumskog koridora koji se naziva Koridorom 10, tu su i železnički koridori. "Srbija narednih godina mora da izgradi i rekonstruiše 480 kilometara pruge i puta", kaže generalni direktor Siemensa d.o.o. Tihomir Rajlić, dodajući da će sređivanje železničke infrastrukture na Koridoru 10 Srbiju u sledećem periodu verovatno koštati nekoliko milijardi evra. "Mora se sve zameniti, svaka signalna, sigurnosna i napajajuća jedinica. Evropski koridor je dvošinski, znači svugde gde nemate dve šine, jednu morate dodati. Osim infrastrukture, potrebna su i vozila koja imaju standarde i koja smeju funkcionisati i van granica Srbije zbog buke i ostalog, jer vagoni teretnih vozova koji su mesecima van teritorije Srbije, moraju biti prilagođeni međunarodnim standardima", objašnjava Rajlić.

Pitanje metroa

Kako kažu u Siemensu, metro je verovatno jedino rešenje za saobraćajni haos u Beogradu – budući da grad ne može više da nosi svoj rast, a da postojeće saobraćajnice nisu dovoljne, podzemni saobraćaj ostaje kao jedino rešenje za Beograd, s obzirom na milione koji se dnevno gube zbog saobraćajnih gužvi. Nažalost, cena izgradnje metroa bi mogla biti i veća od očekivanih milijardu evra, što je suma o kojoj se govori u medijima. Bez obzira na to da li će se grad opredeliti za laki ili teški metro, potrebno je uraditi mnogo posla i postaviti jako dug šinski sistem, a kako kažu u Siemensu, svaki metro podrazumeva i mnogo elektronike, mnogo signalne i sigurnosne opreme, kao i vozila koja će putovati metroom, a potrebno je podići i stanice i svu prateću logistiku. Pored toga, metro ne podrazumeva samo podzemnu instalaciju, već i ono što je na zemlji. Jedan od problema za izgradnju metroa je prenaseljenost Beograda koja bi mogla da onemogući kopanje ili da ga izuzetno poskupi. Ne tako davno, u mnogo manjoj Ljubljani je razmatrana ideja izgradnje metroa, ali je nemačka konsultantska kuća koja je na tome bila angažovana zaključila da u centru Ljubljane treba srušiti 470 objekata od kojih je polovina pod zaštitom države – tako je izračunato da jedna pruga metroa u Ljubljani košta čak milijardu i po evra.

Sektori i divizije

Kako kažu u Siemensu, "svoju široku paletu visokotehnoloških proizvoda i usluga kompanija Siemens integriše u rešenja u oblastima energetike, industrije, saobraćaja, medicine i IT-ja sa posebnim fokusom na razvoj energetski efikasnih proizvoda i rešenja u svim pomenutim delatnostima". Kako je Siemens sve to organizovao? Poslovanje se vodi u tri vertikalna prodajna sektora (Industrija, Energija i Medicinska oprema), kao i jednom horizontalnom prodajnom sektoru (Rešenja i usluge u oblasti informacionih tehnologija). U ovom sistemu, posebno mesto zauzima fabrika vetrogeneratora u Subotici. Kad je reč o podeli na sektore, sektor **INDUSTRIJA** je najveći sektor u Siemensu. U okviru ovog sektora posluju četiri divizije: **industrijska automatizacija i pogonska tehnologija,** koja nudi rešenja u proizvodnoj automatizaciji, procesnoj automatizaciji i infrastrukturnim sistemima, zatim divizija **tehnička infrastruktura objekata,** koja "pruža prilagođena individualna rešenja i usluge tokom čitavog životnog ciklusa objekta"; divizija **saobraćajni sistemi**, koju čine saobraćajna i logistička rešenja u okviru koncepta "potpune mobilnosti", kao i divizija **industrijska rešenja i usluge**, koja se bavi tretmanom voda, daljinskim grejanjem, preradom papira i cementa**.** Sektor **ENERGIJA**, u kome, kako kažu, već 160 godina imaju liderski ulogu, predstavlja se kao izvođač projekata po principu "ključ u ruke", jer raspolaže svim neophodnim projektantskim i izvođačkim licencama. Sektor **MEDICINSKA OPREMA I REŠENJA** razvija, proizvodi i prodaje sisteme za dijagnostiku i terapiju, potrošne materijale, kao i informacione tehnologije neophodne za rad u savremenom okruženju.

A. ANDIĆ

Sekretarijat za privredu grada Beograda već drugu godinu zaredom raspisuje konkurs za dodelu subvencija za samozapošljavanje. Cilj je smanjenje nezaposlenosti i podržavanje razvoja malih i srednjih preduzeća. Ove godine pojedinačna nepovratna pomoć iznosiće 200.000 dinara i dodeliće se jednokratno za 60 lica. Kako piše na sajtu gradske uprave, konkurs je otvoren do utroška raspoloživih sredstava za ovu namenu, a najkasnije do 1. novembra.

Krajem prošle godine 40 ljudi dobilo je po 150.000 dinara pomoći. Nekima od njih taj novac je značio toliko da su samo pomoću njega razvili svoj biznis. Drugima je to bi sam deo ukupnog ulaganja. "Vreme Beograda" je razgovaralo sa nekima od tih korisnika. U zavisnosti od toga kakvim poslom su počeli da se bave, neki od njih tek rade na svojim idejama, dok drugi uveliko zarađuju.

Umetnička radionica za izradu ukrasnih i odevnih predmeta "Megi" postoji od novembra 2009. godine. Gazdarica i jedina radnica je Merima Bećirovski i njene kreacije možete naći u nekoliko beogradskih galerija. Kaže da joj nije teško da radi. Sama modelira odeću koju pravi, a danas ih kroji u svom stanu na Dorćolu. Ima sve potrebne mašine: od sprave koja pravi rupice na kajiševima do specijalnih mašina koje obrađuju, seku i prekrajaju tkaninu. To, međutim, nije bilo tako prethodnih godina.

"Radim taj posao poslednjih 15 godina. Međutim, uglavnom sam radila za druge, na primer u nečijoj radionici. To je nesiguran posao. Taman se naviknete, a gazda prestane da radi ili je jednostavno pokvaren, pa ne isplaćuju redovno, i slično", priseća se Merima. Od pre dve godine odlučila je da počne da radi samostalno. Imala je šivaću mašinu, "Bagatovu" "danicu", i jedan sto u dnevnoj sobi na kome je radila. "Kako nisam imala druge potrebne mašine, nosila sam nekom drugom da mi posastavlja stvari koje sam ja prethodno kod kuće pripremila. Nije bilo loše, ali je to bio dodatni trošak jer za ono što ja znam da odradim moram da platim nekom drugom – zbog toga što nemam svoje mašine."

U avgustu prošle godine Merimi je prijateljica skrenula pažnju na konkurs koji je raspisao Sekretarijat za privredu grada Beograda u kome nudi nepovratnu pomoć od 150.000 dinara ljudima koji imaju ideju kako da započnu posao. "Bila sam skeptična", kaže Merima. "Očekivala sam puno zainteresovanih, jer su prednost na konkursu imali

A. ANĐIĆ

ljudi stariji od 45 godina i oni do 30. godina, etničke manjine, iseljenička lica, ljudi koji su ostali kao tehnološki višak i druge ugrožene grupe. Kada sam o tome razmišljala, brinula sam se jer je konkurencija stvarno velika, a ja sam ulazila u grupu ljudi koji imaju prednost samo zbog toga što su duže od dve godine na birou za nezaposlene."

Merima nije imala većih problema sa sakupljanjem papira, pa je već 3. decembra potpisala ugovor sa Sekretarijatom. Imala je novac i odlučila je da uloži u ono što joj je najpotrebnije. "Preko oglasa sam pronašla jednu ženu kojoj je majka u nasledstvo ostavila komplet šivaćih mašina. Pošto ona nije znala ni iglu da drži u ruci, odlučila je da ih proda, i srećom, na vreme sam videla oglas. Za oko 150.000 dinara kupila sam dve mašine "iberdek" i "overlok" i presu za ringlice i metalne rupice kroz koje se provlače razne pertle i kanapčići. Da sam morala da kupim nove mašine, imala bih novca samo za jednu. Ovako sam uspela da kupim i set profesionalnih krivuljara, šnajderskih lenjira."

"Iberdek" je mašina kojom se mogu porubljivati, recimo, rukavi, a da konac ne pukne kada se rukav rastegne. Ona pravi od konca mašnice koje vidimo kada okrenemo rukav. Pomoću "overlok" mašine može se šiti, seći i obrađivati tkanina, odsecati višak konca i materijala.

Sada je posao mnogo lakši. Sve potrebne mašine Merima ima i jedino mora da kupuje repromaterijal i da smišlja kreacije. Sada radi osam sati dnevno. Jedan deo odeće prodaje galerijama koje prodaju samo unikatnu garderobu. "Kada uradim nešto što je štrikano, heklano ili kombinacija šivenja sa nekim ručnim radom, onda to uzimaju Udruženje narodne radinosti i Udruženje narodnih rukotvorina, izlažu na raznim tezgama ili izložbama, i to onda oni prodaju."

Drugi način poslovanja su porudžbine. "Recimo, dođe vreme oko Nove godine i onda dečje školice organizuju razne priredbe. Roditelji imaju problem da nađu odgovarajuće kostime za decu, pa ih školica šalje kod mene. Ja uzimam mere i pitam za temu priredbe, uvažim želje roditelja i naravno dece i pravim kostim. Bilo je tu dobrih vila, princeva, princeza, bubamara, gusara, romantičnih cigana itd. Uglavnom žele da budu princevi i princeze", kaže Merima.

Zbog toga što ne radi velike serije od po sto, dvesta, petsto primeraka jednog komada odeće, Merima ne može kupovati materijal na veliko. Da je drugačije, i cena bi bila niža. S druge strane, Merima dosta štedi na tome što sama zna da modelira odeću. "Oni koji kupe od mene su zadovoljni, jer odeća nije samo vizuelno dobro odrađena, već je i sama konstrukcija, onako kako treba, po telu. Dešava se da uđete u prodavnicu i svidi vam se materijal, svidi se izgled, ali primetite da nešto visi, nešto se krivi. Zbog toga su te šeme bitne. To je čisto tehničko crtanje, nacrtna geometrija, i tu radim sve po italijanskom standardu jer mislim da su naši ljudi slične konstitucije – obim grudi, struka, visina."

Prisećajući se, Merima kaže da joj je novac koji je dobila od gradskog sekretarijata za privredu mnogo značio: "Nije to nešto puno novca, ali ja sam imala samo svoje znanje i staru mašinu, a sada imam mnogo više." Od decembra je njen radni sto pun. Tu su tri nove mašine, jedna stara, novi krivuljari, novi repromaterijal, nove porudžbine, novi crteži, nova odeća, nove ideje. Sledeći cilj jeste radionica u kojoj bi sve bilo na jednom mestu, "u jednom kutku bi bile i police sa kojih bih prodavala svoju odeću", kaže Merima.

Od osmeha do punog stomaka

Porodici Šoškić, koja je otvorila pekaru, gradska subvencija je rešila samo jedan problem, kupili su sistem za ventilaciju

M. MILENKOVIĆ

Kada uđete u pekaru "Nana" u Bulevaru kralja Aleksandra, između Cvetkove pijace i Liona, prvo primetite zanimljivu dekoraciju zidova, zatim vas ljubazno pozdrave uz osmeh i kažu "Izvolite". Ispred sebe vidite veliki izbor peciva, pita, kolača. Sa strane pekar mesi testo za picu, a devojka u kecelji priprema palačinke. Sve se sija, od poda, rafova pa sve do osmeha zaposlenih.

Gazdarica i jedna od radnica u pekari je Tanja Šoškić, inženjer hortikulture, koja sa svojim suprugom vodi pekaru. Utišava prijatnu muziku, skida kecelju i počinje svoju priču: "Nisam ja iz pekarske struke. Ostala sam bez posla i jedino rešenje je bilo ovo što vidite. Rezonovala sam da je to nešto što je rentabilno. Suprug i ja smo imali ovaj prostor, međutim, ništa nismo znali o ovom poslu. Raspitivali smo se, učili, informisali i onda je polako krenulo."

I Tanja je na razne načine pokušala da dođe do zaposlenja ili kredita sa kojim bi sama počela neki posao. "S obzirom da sam bila na Birou za nezaposlene, pratila sam sve konkurse za kredite i subvencije. Prvo smo krenuli sa 'start-up' kreditom a posle toga smo došli do subvencije gradskog Sekretarijata." Posle su prošli istu proceduru kao i drugih 39 ljudi iz Beograda – od prijavljivanja na konkurs do nepovratne pomoći od gradskog Sekretarijata za privredu. "Pekara je ogromna investicija. Za tih 150.000 dinara uspeli smo da rešimo sistem za ventilaciju. To je samo deset procenata ukupne investicije", pričaju Šoškići.

Cena ovog sistema za ventilaciju je velika, najpre zbog toga što se može kupiti samo u inostranstvu, a i zbog toga što ima posebne karakteristike: specijalne kanalske ventilatore koji mogu da stvore vakuum u prostoriji i da za nekoliko sekundi izvuku miris, recimo, zagorele palačinke. Skoro da stvara promaju, kaže Tanja. Posle se taj vazduh zadržava u holu sistema, gde se hladi i neutrališe, pa ne može da smeta komšijama.

Pekarski posao zahteva stalnu dinamiku rada. "U početku je trebalo ispitati tržište u okolini, strukturu stanovništva, njihovu platežnu moć, zatim naći način da se bude drugačiji, zanimljiviji, kvalitetniji, konkurentniji sa cenom. Sve to zahteva mnogo truda, znanja, ali i sposobnost predviđanja", objašnjava Tanja.

Dobra lokacija znači mnogo, ali ne znači ništa ako se posao ne vodi na pravi način, objašnjava Tanja: "Morate da unesete svu pozitivnu energiju, morate da budete ljubazni, svakom kupcu koji uđe, prosto, ne damo da izađe. Moramo oko svakoga da se trudimo, svaki put. Dok se ne razradi radnja, treba ljudima da ukažete poverenje da to što im dajete jeste sveža hrana, da znaju da će dobiti određeni kvalitet. Trudimo se da od pekare napravimo domaći ambijent, i vizuelno i kvalitetom i našim odnosom, i smatram da je to naš najbolji adut."

I Nebojša i Tanja rade u pekari. Jedno pre podne, drugo posle. Posao zahteva i veći broj zaposlenih od dva pekara i jedne radnice, ali to za sada ne mogu da priušte: "Obaveze prema državi su izuzetno velike. Kažu da se ovakva radnja razrađuje od šest meseci do godinu dana. To je sad sve čisto ulaganje, a sve ono što se zaradi mora odmah da

se potroši zbog tog nekog dnevnog snabdevanja i nikad ne smemo da se zadržimo na istom nivou. Moramo stalno da izmišljamo nove artikle, nova opremanja. Ide letnji period, možda treba da uredimo baštu, možda nova reklama...”

Šoškići posebno brinu o higijeni. Zbog toga su gradska subvencija i kupljeni sistem za ventilaciju značajni. Ništa ne zamrzavaju i svaki proizvod je svež. Kažu da su zalihe minimalne. Takođe, tek će vremenom upoznati običaje svojih kupaca pa će znati da planiraju proizvodnju, kaže Tanja. “Ako je slava, ljudi nose na posao ono što im je ostalo od hrane da počaste kolege, i tada kod nas manje ljudi doručkuje. Takođe, može da se desi da dođe gospođa i kaže: ‘Jao, majstori su mi u kući, rade mi struju, a ja nemam šta da im spremim. Dajte mi kilogram pite.’”

M. MILENKOVIĆ

Bezalkoholna nepušačka oaza

Ivan Popov je zahvaljujući nepovratnoj pomoći gradskog Sekretarijata za privredu renovirao prostor za kafić

Na četvrtoj tramvajskoj stanici u Ulici vojvode Stepe, posle XII beogradske gimnazije, nalazi se mali tržni centar. Sa desne strane, iza knjižare, nalazi se mali crveni lokal sa dve bašte ispred. Unutra peć, šank, mnogo alata, dasaka, najlona, stiropora i dosta prašine. Tu je i jedan momak koji nešto meri na zidu. On je Ivan Popov, gazda, menadžer, majstor, konobar, šanker, čistač i dobavljač kafića, odnosno kafe-galerije koja se ovde pravi, a treba da bude otvorena prvog maja.

“U jednom trenutku sam sâm sebi rekao: ili idi negde napolje i započni nešto ili pokušaj ovde.” Pre nekoliko godina Ivan je ostao bez posla. Slao je svoju biografiju na sve moguće adrese, kako kaže, a za te dve godine nezaposlenosti, iz Biroa su ga zvali na samo dva razgovora, od kojih nije bilo ništa. Njegova struka je arhitektura, ali razume se i u računare i uopšte u biznis. Imao je dosta ideja o tome kako da iskoristi svoje znanje i obučava ljude da unaprede svoje poslovanje, ali to nije prošlo u Srbiji. Na kraju je odlučio da u lokalu koji je u vlasništvu njegove porodice, zajedno sa svojom devojkom, otvori kafić.

“Pre godinu dana sam probao da apliciram za ‘start-up’ kredit, međutim, zbog nekih administrativnih problema nisam ispunjavao jedan od uslova. U Agenciji za razvoj malih i srednjih preduzeća dobio sam savet da probam preko gradskog konkursa za subvencije za samozapošljavanje. Malo sam promenio početnu ideju pa sam u zamisao o kafiću ubacio i nešto svoje. Nije ništa novo da u kafiću postoji i izložbeni prostor ili neka umetnička egzibicija, a pošto sam arhitekta, mislim da ću u kafić da ubacim svoj dizajn-studio. Radno mesto će mi biti u kafiću! To je inicijalna ideja pa ćemo videti kako će to da prođe”, priča Ivan.

Ivan je zamislio da ovaj ugostiteljski objekat bude poseban po još nečemu: “Kafić će biti za nepušače i neće se služiti alkohol. Sama činjenica da sam blizu gimnazije i da tu ima puno maloletnih lica, nekako mi zabranjuje da uopšte nudim alkohol. Pored toga, nije mi interesantna ideja da gledam lične karte i na taj način prodajem alkohol. Ni ja ga ne konzumiram. Znači – nema alkohola, a cigarete samo napolju.”

Poput ostalih 39 korisnika subvencije, Ivana su nakon prijavljivanja zvali iz Sekretarijata – bio je izabran. Posle toga je završio i dobio za njega važnih 150.000 dinara. Tada kreće pravi posao. Ivan je jedan od četrdesetoro korisnika subvencije grada u iznosu od 150.000 dinara. Nakon što je završio sa komplikovanom papirologijom i na kraju potpisao ugovor, krenuo je pravi posao: “Ovaj prostor su prilično nemarno koristili neki drugi ljudi. Novac koji sam dobio od grada pokriće troškove renoviranja tog prostora, nabavke početne opreme, čaša, flaša i svega onog što je potrebno da bi jedan kafić funkcionisao. Sve ostalo, za onoga koji ima svoj prostor, nije nikakav problem.”

Za sada je Ivan okrečio celu prostoriju. Čeka se da stigne laminat i još neki elementi nameštaja. Biće tu mnogo, kako kaže, zanimljivih aplikacija, po plafonu, po zidovima. “Ovde ima 55 kvadrata sa mokrim čvorom. Unutra će biti dvadesetak stolica, biće tu i klavir, naravno na zidovima prostor za izlaganje. Mislim da su ipak najznačajnije ove dve bašte ispred. Jedna gleda na Ulicu vojvode Stepe, a druga je malo zavučena, prijatnija za sedenje”, objašnjava Ivan.

Ideja je da to bude lokalni kafić. Neće raditi noću. Dok traje kućni red nema nikakve buke. “Biće to neka dnevna varijanta gde će komšija uvek moći da dođe na osvežavajuće

piće. Ima tu i baka sa unučićima i nadam se da će ovde biti jedno divno mesto za njih da provedu prepodne. Puštaće se blaga italijanska i francuska muzika. Jako mi je bitno da to bude tiho mesto na kome će ljudi moći da popiju piće, da uživaju u bašti ili izložbi, ako su unutra.

Od toga kako bude radio ovaj kafić, zavisiće i dalje razvijanje Ivanovog biznisa. Veći planira još nešto slično: "Imam odličnu lokaciju u centru grada na kojoj se sada nalazi neka privatna bašta, gde provodim vreme sa svojim društvom. Iako se nalazi u centru grada, ima svoju privatnost, nema buke, nema zagađenja. Zato i ne smem da kažem gde je, da još malo sam uživam u njoj", uz osmeh govori Ivan. Na tom mestu će, osim pića i galerije, biti služena i hrana.

"U društvu me zovu vizionarom, jer imam nekih ideja koje na Zapadu zaista funkcionišu, a ovde to sve nekako stoji. Ljudi se plaše da krenu u nešto slično i da ulažu u to jer ne vide profitabilnost svega toga."

Kafić u Vojvode Stepe se zove "Be eS". "To ima svoje značenje i ja se nadam da će u prvih nekoliko meseci ljudi koji budu dolazili ovde saznati šta je", kaže Ivan.

BG PRAKSA 2010

Dvostruka šansa

Novim projektom najbolji beogradski studenti dobiće prva radna iskustva u komunalnim i javnim preduzećima Grada. Što je dobra vest i za jedne i za druge

Studenti završnih godina Beogradskog univerziteta imaće priliku da steknu praktično iskustvo u velikim, gradskim preduzećima. Protokol o saradnji "Radna praksa u javnim i komunalnim preduzećima" potpisali su gradonačelnik Beograda Dragan Đilas i Rektor Univerziteta Branko Kovačević. Kako je istakao Dragan Đilas, studenti će tokom šestomesečne prakse primati nadoknadu, a pojedini će se i zaposliti.

Zahvaljujući saradnji između Grada i Univerziteta, sto četrdeset studenata završnih godina i apsolvenata obavljaće neki od 100, tačnije 101 različitog posla u 20 preduzeća.

Gradonačelnik je izjavio da je to, po njemu, jedna od najboljih ideja koje je Gradska uprava do sada pokrenula. "Ovo je dobar primer saradnje dveju institucija od čega će imati korist i javna preduzeća", kazao je Branko Kovačević.

Ovakva vrsta projekata je važna na više nivoa. Prvo zato što spaja uspešne diplomce sa preduzećima i na taj način "skraćuje put" i jednima i drugima da se sretnu. Poznato je, recimo, da u Japanu kada najbolji studenti diplomiraju na odbranu diplomskog dođu i velike kompanije koje posluju u oblasti koju je diplomac studirao da bi uspostavile kontakt i eventualno ga zaposlile.

Drugo, kao čest problem ovdašnjeg visokoškolskog sistema spominje se nedostatak prakse. Sami poslodavci ističu da kada studenti uskoče u "svet rada" vidi se koliko su nepripremljeni za to, iako imaju solidna teorijska znanja. Pojedini fakulteti su na svoju ruku organizovali praksu za studente, ali većini apsolvenata to nije bilo omogućeno. Ovo je bila kočnica za sveže diplomce, kao i za one koji su ih zapošljavali.

Javni poziv "BG praksa 2010" otvoren je zvanično 7. aprila, a prijave će se primati do 25. aprila u ponoć, putem sajta Centra za razvoj karijere i Gradske uprave (prijavljivanje se vrši slanjem elektronskog formulara). Početak prakse predviđen je za 17. maj, a studenti će imati, baš kao da su zaposleni, plaćenu markicu za prevoz i topli obrok.

Važno je pomenuti i da će se rad odvijati uz mentorsku podršku, što je takođe element koji nedostaje našim studentima.

"Ako prođem, biće mi jako značajno. Imam dobar prosek, ali osećam da mi to nije dovoljno. Praksa bi za mene značila postepen ulazak u posao, pogotovo što bi tu bio neko ko bi me dobronamerno nadgledao", kaže Dunja B., studentkinja Filozofskog fakulteta koja se prijavila za projekat. Ona ističe da većina njenih kolega jedva čeka da radi nešto "u svom polju".

Najviše mesta, 29, ima za mašinske inženjere, no ponuda je zaista raznolika. Zanimljivo je da je jedno mesto "rezervisano" i za režisera na Studiju B, a "Beogradskoj tvrđavi" su potrebni saradnici za muzičko-scensku delatnost. Traže se i saradnici za ekologiju, menadžeri bezbednosti na Adi Ciganliji, pa čak i PR menadžer za "pogrebne usluge", što svakako predstavlja izazovan posao.

Koju god praksu da izaberu i dobiju, studentima će dobro doći, jer je problematično što se od njih često traži izvesno iskustvo pri zapošljavanju, a ta iskustva ne mogu da dobiju ako pre toga negde ne rade. I tako ukrug. Ovim će neki od studenata preskočiti tu prepreku. "Važno je da mladi kada završe fakultet već mogu nešto da rade. Siguran sam da će neki od njih koliko sutra dobiti i radna mesta u našim preduzećima", kazao je Dragan Đilas.

Kao što je primetio Rektor Beogradskog univerziteta, važno je stimulisati "našu decu da nakon studija ostanu u zemlji". Poznato je da je jedan od razloga odlaska školovanih ljudi iz zemlje i nemogućnost da rade svoj posao, tačnije da se zaposle u oblasti koju su studirali četiri ili pet godina.

No, s obzirom da je protokol tek potpisan i konkurs još u toku, možda će, kada sredinom maja najbolji studenti počnu sa praksom u gradskim preduzećima, to inspirisati i druge lokalne samouprave da se uključe naredne godine.

HIPOREHABILITACIJA

Manjež za terapijsko jahanje

Prošle nedelje je na beogradskom hipodromu počeo sa radom novi manjež za terapijsko jahanje, specijalno izgrađen za potrebe pacijenata sa težim mentalnim i fizičkim oštećenjima. Iako je manjež zvanično otvoren u decembru prošle godine, čekalo se lepo vreme da bi novi vid medicinske pomoći mogao da počne

Prva korisnica programa hiporehabilitacije na Hipodromu Beograd bila je četvorogodišnja Ana Vermezović koja boluje od Retovog sindroma, dok je druga u manježu jahala odrasla pacijentkinja koja boluje od cerebralne paralize.

Biljana Vermezović kaže da je njena kćerka Ana ušla u program hiporehabilitacije prošle godine u Pančevu, gde se uveliko sprovodi ovaj vid lečenja. "Bili smo u Pančevu u programu terapijskog jahanja kod Dobrile Jovanović, defektologa. Kad su nam javili da će hiporehabilitacija biti organizovana na beogradskom hipodromu, veoma smo se obradovali jer ovde i živimo. Najzad se neko setio da pokrene program u Beogradu, gde živi mnogo dece sa raznim sindromima i cerebralnom paralizom." Ova veoma retka bolest male Ane (od Retovog sindroma oboljevaju isključivo devojčice, jedna u 10.000) otkrivena je tek u njenoj drugoj godini, kada su se pojavili prvi simptomi – plač, vrištanje, stereotipni pokreti. Za godinu dana postignut je znatan napredak, potvrđuju majka i defektolog, odnosno sprečeno je pogoršanje bolesti pacijentkinje – zglobovi male Ane nisu zgrčeni i muskulatura neophodna za sedenje i hodanje je ojačala. Olakšavajuća okolnost za Anine roditelje jeste to što više ne moraju da putuju u drugi grad (ma koliko on bio blizu) da bi omogućili terapiju svom detetu; druga dobra vest je to što JP Hipodrom, u saradnji sa gradskim i republičkim vlastima, finansira troškove hiporehabilitacije budućih pacijenata. Prema rečima Anine mame, sat jahanja košta 20 evra, i "niko nas nije pitao da li hoćemo ili nećemo, imamo ili nemamo, jednostavno moramo da pomognemo detetu". "Rekli su nam da terapiju finansira Grad Beograd i to nam jako znači. Stručnjaci iz Pančeva do sada su mnogo pomogli našem detetu, mnogo je mirnija i pokretnija. Strahovali smo da će se uspaničiti u kontaktu sa konjima, ali to se nije desilo. Konji Soni i Sojka su je smirivali, imali su odličan kontakt."

A. ANĐIĆ

NA ČASU TERAPIJSKOG JAHANJA: MALA ANA SA TIMOM STRUČNJAKA

Autorke akreditovanog programa hiporehabilitacije su Dobrila Andrić, diplomirani defektolog, i Višnja Andrić, instruktorka terapijskog jahanja. "Program je 2008. godine akreditovao republički Zavod za socijalnu zaštitu, odnosno Ministarstvo. Program je počeo u Pančevu na jesen 2004. godine i sad je iza nas šestogodišnje iskustvo, što nije malo. Kroz program hiporehabilitacije i terapijskog jahanja u Pančevu je prošlo oko 600 korisnika iz svih naših gradova, uključujući Crnu Goru i Bosnu. Osim toga, naši ljudi iz inostranstva takođe ovde koriste ovaj program, zato što je tamo izuzetno skupo." Program hiporehabilitacije podrazumeva dobru dijagnostiku, što znači da u sastavu tima moraju da budu lekar, defektolog, instruktor terapijskog jahanja, fizioterapeut i trener konjičkog sporta. Prema rečima Dobrile Andrić, za samo izvođenje programa potrebni su volonteri, bez njih program ne može kvalitetno da se izvede.

Da bi se pokrenuo program hiporehabilitacije, nije dovoljno imati samo konja. "Procena kakav je konj je izuzetno važna, oni moraju da zadovolje 35 parametara da bi ušli u program. Učestvuju mirni konji, srednje veličine i veliki, ne koriste se poniji. Pacijenti se tek nakon dijagnostike uključuju u program, roditelji potpisuju izjavu da prihvataju rizik i popunjavaju upitnik. Pravimo plan rada za svaki čas", objašnjava Dobrila dok pomaže maloj Ani pri vežbanju.

Osim u Pančevu i Beogradu, prošle godine je obučen jedan petočlani tim stručnjaka u Zaječaru sa idejom da se hiporehabilitacija proširi u Istočnoj Srbiji, obučen je jedan

Hipoterapija

Hipoterapija je vid fizioterapije na osnovu neke neurofiziološke indikacije (uzrok/oboljenje) pomoću konja i jahanjem. Osnovu hipoterapeutskog rada čine srodni pokreti konja i čoveka. Prilikom kretanja dolazi do prenosa trodimenzionalnih impulsa njihanja sa konja na pacijenta koji ga jaše. U tom dijalogu pokreta pacijent reaguje na akciju spolja. Fiziološki obrazac kretanja može na taj način da se prenosi i čuva, a način kretanja koji se izgubio kroz oboljenje može ponovo da se uspostavi i da se poboljša. Stimulaciju jahač dobija kretanjem konja.

tim u Prištini, a sad kreće obuka stručnjaka u Beogradu. "Grad Beograd i Hipodrom shvatili su da je hiporehabilitacija potrebna Beogradu, a mi to znamo zato što mali pacijenti iz Beograda dolaze kod nas u Pančevo." Sredinom juna beogradski tim preuzima pacijente, a za to vreme kolege iz Pančeva biće na raspolaganju pacijentima na Hipodromu.

Program hiporehabilitacije počeo je u Engleskoj i sprovodi se u celom svetu. Kolege iz Zagreba su pre šest godina obučili pančevački tim, koji je kasnije nova saznanja iz te oblasti sticao u zemljama gde je praksa lečenja pacijenata na ovaj način mnogo razvijenija. Autorka programa naglašava da će hiporehabilitacija ući u programe zdravstvenog turizma u našim banjama: prošle godine je to urađeno u Gamzigradskoj i Soko banji.

Boris Ivković, direktor JP Hipodrom Beograd kaže da je pokretanje Srpskog saveza za terapijsko jahanje veoma važno, kako bi se sprečila zloupotreba pacijenata i standardizovala terapija. "Ima primera nestručnog nazovi terapijskog jahanja, i upravo to pokušavamo da sprečimo." Program hiporehabilitacije i otvaranje manježa za terapijsko jahanje podržali su dva ministarstva (za socijalnu zaštitu i omladinu i sport) i Grad Beograd. Direktor ove institucije kaže da je reč o društvenoj odgovornosti. "Napravili smo bazu – manjež, a sledeće nas čeka obuka prvog licenciranog tima i selekcija konja. Ivković kaže da obuku stručnog tima finansiraju JP Hipodrom Beograd i donatori, na čiju pomoć računa i ubuduće. Računa na to da će gradska udruženja koja se bave osobama sa posebnim potrebama i roditelji "izvršiti pritisak na donatore, gradske i republičke fondove" da hiporehabilitacija zaživi. Uprava Hipodroma želi da napravi još jedan zatvoren manjež za hiporehabilitaciju (po principu balona), gde bi terapija mogla da se izvodi nezavisno od vremena.

Hipodrom Beograd polako staje na svoje noge – sređen je park, postavljene su skulpture od terakote i sad je na redu sređivanje tribina. Nadaju se da će u nekoj doglednoj budućnosti Hipodrom Beograd opet biti sastajalište ako ne "mondenskog", a ono građanskog Beograda.

MAJKA I DETE

Čestitka za novorođenče

Najnoviji oblik zaštite majke i deteta je jednokratna pomoć od 25.000 dinara zaposlenim porodiljama

Po najnovijoj odluci Grada, radne žene dobijaju 25.000 dinara ukoliko ispunjavaju uslove o prosečnoj visini zarade (da ukupni mesečni prihodi po članu porodice ne prelaze 10.000 dinara u prethodnih šest meseci od podnošenja zahteva), dok je nezaposlenim trudnicama visina pomoći povećana na 50.000 dinara. Treći oblik zaštite je dotiranje razlike do pune plate zaposlenim trudnicama, o čemu smo već pisali.

Jer, kad se sračuna koliko je novca potrebno za osnovne bebine potrebe, očito je da majka sa prosečnim primanjima teško izlazi na kraj. Nevenku M. (29) ekipa "Vremena Beograda" zatekla je na pedijatriji u Domu zdravlja gde je došla na redovan pregled sa malenim Vukom. Vuk je star dva meseca, živi sa dvogodišnjom sestrom Tijanom, mamom i tatom. Nevenka je zaposlena i trenutno je na porodiljskom bolovanju. Nije znala da ima pravo na novčanu pomoć od Grada, i veruje da će moći da ostvari to pravo s obzirom na njenu platu. "Radim u bolnici kao medicinska sestra, a moj muž ne prima redovno platu. Živimo u stanu kod njegovih roditelja jer nemamo svoj stan", kaže mlada mama. Zapravo, ona i njen muž nisu ni planirali drugo dete zbog neizvesne materijalne situacije i nedostatka životnog prostora, ali... "Kada sam saznala da sam trudna, odlučila sam da rodim dete bez obzira na krizu. Valjda će i to proći", optimistična je Nevenka. Na pitanje šta će uraditi sa novcem iz gradske kase (ako ostvari pravo), odgovara: "Nakupovaću brdo pelena!"

Sličnog je mišljenja i Vesna, koja takođe čeka na kontrolu sa jednomesečnom devojčicom. "Pelene su najskuplje, za sve drugo možemo nekako da se snađemo. Krevetac sam dobila na poklon od sestre, koja ima dva sina u školi, a kolica na korišćenje od jedne prijateljice." Ne zna da li može da ostvari pravo na jednokratnu pomoć, ali kaže da u njenom slučaju to nije toliko neophodno jer "ima sreću da njen muž pristojno zarađuje". "Pohvalno je što gradske vlasti pomažu roditeljima da odgaje decu, jer je sve veći broj onih koji se ne usuđuju da imaju više od jednog deteta. Čula sam da Grad plaća drugi pokušaj vantelesne oplodnje, i to je takođe lepo."

Član Gradskog veća Željko Ožegović obrazložio je gradskim odbornicima mogućnosti koje daje Zakon o finansiranju i podršci porodicama sa decom. "U 2010. godini, do kraja marta primljena su 1104 zahteva porodilja, a isplaćeno je oko 44,7 miliona dinara, dok je za naknadu zaposlenim trudnicama do sada izdvojeno oko 42,1 milion dinara. Planirana sredstva za ovu drugu namenu u ovogodišnjem budžetu iznose 320 miliona dinara", kaže Ožegović. Prema rečima predsednika Skupštine grada Aleksandra Antića, reč je o nastavku socijalne politike Grada, koji u ovom pitanju prednjači u odnosu na ostale lokalne samouprave u zemlji.

"U toku 2009. godine za naknadu do stopostotnog ličnog dohotka za zaposlene trudnice Grad je izdvojio oko 360 miliona dinara. Za jedanaest meseci, jer je odluka stupila na snagu februara prošle godine, u proseku je mesečno isplaćivano oko 2500 davanja takve vrste. Kad je reč o izdvajanjima za nezaposlene porodilje, isplaćeno je oko 3.750 jednokratnih novčanih pomoći, za šta je iz budžeta grada izdvojeno oko 150 miliona dinara. Ovo je i svojevrsna preporuka i pritisak na državu i poslodavce da se nađu mera i način kako bi se trudnicama isplaćivala čitava plata, ali i kako bi se pomoglo nezaposlenim porodiljama, a od sada i zaposlenima koje su u teškoj materijalnoj situaciji", kazao je Antić.

SANACIJA I ADAPTACIJA BIOSKOPA "JUGOSLAVIJA"

Sanacija i adaptacija bioskopa "Jugoslavija" u Novom Beogradu izvode se predviđenom dinamikom, rekla je Maja Stojanović iz Agencije za investicije Grada Beograda. Radovi se obavljaju u okviru obnove institucija kulture i finansiraju iz gradskog budžeta, a objekat se preuređuje za privremene potrebe Malog pozorišta "Duško Radović". "Objekat bioskopa 'Jugoslavija', izuzimajući poslovni prostor u prizemlju, čiji je zakupac JP Službeni list SRJ, dodeljen je Malom pozorištu 'Duško Radović' na korišćenje bez naknade dok se pozorište ne rekonstruiše. Tehničku dokumentaciju za izvođenje radova obezbedio je Sekretarijat za kulturu, a izradio Saobraćajni institut CIP. Rok za izvođenje radova je 10 meseci", rekla je Maja Stojanović iz Agencije za investicije Grada Beograda.

U objektu se postavljaju novi montažni elementi i unutrašnja termoizolacija i obavljaju završni enterijerski radovi. Radi se i na zidovima i podovima, popravlja se postojeća stolarija i kompletno zamenjuje fasadna aluminarija. Objekat se opremа novim telekomunikacionim, elektroenergetskim i termotehničkim instalacijama, kao i instalacijama vodovoda i kanalizacije. U okviru ove konstrukcije nije predviđeno uređenje pristupnog platoa. Bioskop "Jugoslavija" izgrađen je početkom sedamdesetih godina kao objekat sa kamernom scenom, ukupne površine 2600 kvadratnih metara.

NOVA TEHNOLOGIJA ZA ŠAHTOVE

Na beogradskim ulicama uskoro će početi da se primenjuje specijalan način ugradnje kanalizacionih poklopaca i slivničkih rešetaka, na osnovu projekta Javnog komunalnog preduzeća Beogradski vodovod i kanalizacija. Prema rečima Svetozara Veselinovića, pomoćnika generalnog direktora ovog preduzeća, šahtovi će imati betonske ploče s jednim ulivenim ramom za rešetke i drugim za poklopac, što će obezbediti da opterećenje više ne bude na konstrukciju šahta, već na okolno tlo. "Ranije se dešavalo da posle obimne rekonstrukcije ulice, zbog velikog saobraćajnog opterećenja, vrlo brzo dođe do ulegnuća kanalizacionih poklopaca i slivničkih rešetaka šahta na kolovozu. Sada ćemo novo rešenje, s kojim se grad saglasio, primeniti prvi put u Bulevaru kralja Aleksandra, što će postati praksa i ubuduće za sve veće rekonstrukcije ulica", kazao je Veselinović. Direkcija za puteve, zajedno sa BVK-om i izvođačem radova JKP-om Beogradput, obišla je i ostale glavne saobraćajne pravce u Beogradu, kako bi se iznašlo rešenje i za već postojeće slivnike i šahtove na kolovozima. "Kanalizacioni poklopci i slivničke rešetke dosta propadaju jer nemaju čvrst oslonac u kolovozu. Plan nam je da se na šaht najpre postavi betonski prsten, pa tek iznad njega poklopac i da tu inovaciju primenimo najpre na glavnim ulicama, kojima se kreću vozila javnog gradskog prevoza, a zatim i u ostalim delovima grada. Predviđena je garancija od dve godine, pa ukoliko se u tom periodu desi da dođe do denivelacije, to će biti sanirano o trošku izvođača. Ipak, očekujemo da pravi efekat novog načina regulisanja objekata na kolovozu bude to da Beograd u budućnosti nema više denivelisanih šahtova", rekla je Ivana Vuletić, direktorka Direkcije za puteve.

"BEOVOZOM" NA SVAKIH 15 MINUTA OD 2011.

Beograđani će od početka naredne godine "Beovoz" moći da koriste na svakih 15 minuta i da od Zemuna ili Pančeva do centra grada stignu za petnaestak minuta, rekao je gradski menadžer Aleksandar Bijelić, koji je zajedno sa glavnim gradskim arhitektom Dejanom Vasovićem posetio gradilište na železničkoj stanici "Prokop". Na ovom gradilištu Energoprojekt radi na završetku koloseka 5 i 6, što će omogućiti efikasnije korišćenje beogradske železnice.

"Železnice Srbije i Energoprojekt uverili su nas da ova dva koloseka mogu da završe do kraja leta ove godine, posle čega će početi probne vožnje. Sredstvima iz gradskog budžeta u februaru je započet remont devet kompozicija, a taj posao biće završen do juna. Od 1. januara naredne godine ispunićemo obećanje i kompozicije 'Beovoza' saobraćaće u intervalu od 15 minuta. To će biti najbrži vid prevoza građana", rekao je Aleksandar Bijelić, dodajući da je u prvu fazu ovog projekta uloženo oko deset miliona evra. Dugoročni plan grada je da "Beovoz" na isti način funkcioniše i u ostalim naseljima poput Mladenovca, Lazarevca, Batajnice, kao i da se postojeća glavna železnička stanica izmesti iz centra grada, kazao je glavni gradski arhitekta Dejan Vasović. "Planiramo i da uvedemo sistem 'parkiraj i vozi', tako što ćemo na početnim voznim stanicama napraviti mini-parkinge, gde bi Beograđani iz rubnih naselja ostavljali svoje automobile, a potom 'Beovozom' stizali do centra", kaže Vasović.

ZA FONTANE I ČESME 55 MILIONA DINARA

Grad je obezbedio 55 miliona dinara za programe redovnog i investicionog održavanja javnih česama i fontana u 2010. godini, koje realizuje JKP Beogradski vodovod i kanalizacija. Tako će za redovno održavanje fontana biti izdvojeno 28 miliona, za redovno održavanje česama 12 miliona, a za sanaciju fontana ispred SRC-a "Tašmajdan" i "Devojke sa krčagom" u Pionirskom parku, koja se obavlja u okviru investicionog održavanja, biće izdvojeno 15 miliona dinara. "Održavanje javnih česama i fontana prešlo je u nadležnost JKP-a Beogradski vodovod i kanalizacija 1. januara 2006. godine. U tom trenutku u programu za održavanje bile su 52 česme i 22 fontane, a danas se u ovom sistemu nalaze 74 česme i 27 fontana", rekao je direktor uprave Jovo Pilipović. Uprava za vode i JKP Beogradski vodovod i kanalizacija svake godine usaglašavaju Program za redovno održavanje fontana i potpisuju godišnji ugovor za realizaciju ove obaveze. Ove godine se planiraju manje građevinske sanacije na sedam objekata, kao i sanacije elektroormana i prateće opreme na osam fontana. U planu je prijem još tri fontane u sistem za njihovo održavanje na kojima će, u zavisnosti od stanja u kome se nalaze, biti obavljene manje sanacije i popravke, kako bi i one mogle neometano da rade. Investiciono održavanje fontana i česama obuhvata obimnije sanacije, rekonstrukcije i popravke ovih objekata i sprovodi se na osnovu pripremljene tehničke dokumentacije i projekata.

DODATAK PRIREDILA: BILJANA VASIĆ

KOČIJA I BUNDEVA

Nema tog zločina u ratovima devedesetih koji nije savršeno uklopljen u mat(r)icu svoje nacije/države/strane

Da nema komšija & suseda, valjalo bi ih izmisliti, jer mogu da posluže – pravilno upotrebljeni – kao neka vrsta univerzalno delujućeg bensedina. Naime, naš čovek i domaćin vrlo je rad da zaboravi na sopstvene gluposti, na prljavštinu po uglovima, pa bogme i na kosture nehajno nabacane u ormaru, sve baveći se susedskim glupostima i prljavštinama, a naročito skeletima iz komšijinog podruma. A još ako iz tog pravca smrdi do neba – utoliko bolje: prikriće bazd koji dolazi iz naše kuće.

Evo kako to u praksi (može da) izgleda. Ovih su se dana gadno podžapali predsednik Hrvatske Ivo Josipović i premijerka Jadranka Kosor, sa pratećom joj HDZ-svitom. Dobro, to im je u opisu posla, jer predsednik je iz druge stranke, iz SDP-a kao glavnog konkurenta HDZ-u, a izbori se bliže. Samo što ova svađa ima dublje i važnije uzroke i korene (a možda i posledice, videćemo) od pukih predizbornih nadgornjavanja. Premijerki, Vladi, HDZ-u i "desnom" delu javnosti nikako nije bilo milo to što je Josipović usred Bosne i Hercegovine rekao da je i Hrvatska tokom kanibalskih ratova devedesetih sudelovala u agresiji na BiH i pokušaju rasparčavanja te zemlje po (kvazi) etničkoj liniji. Pa dobro, to što je rekao Josipović odavno znaju i dživdžani na grani – osim onih koji su se nazobali bunike, pa buncaju *patriotski* – ali vlast drži da se to nikako nije smelo reći, naročito ne sa tako visokog i reprezentativnog mesta. Kao biva, istina koja je prećutana ne važi se, ali ako se izgovori, onda ode sve u Honduras! Razbi se čarolija, kraljevska kočija postade bundeva! O tvrdoj veri u efikasno magijsko dejstvo reči pitajte, recimo, Jeremića Vuka: nije li ovaj možda već i punoletni vudu-diplomata milion puta rekao da će "Kosovo biti naše sve dok mi tvrdimo da je naše"?

Kako god, šta je bio povod Josipovićevom državničkom španciru po susednoj zemlji? Novi se predsednik Hrvatske išao izviniti i pokloniti žrtvama masakra u selu Ahmići, u kojem su hrvatske snage pobile na desetine nedužnih bošnjačkih civila, uzgred spalivši i poharavši sve na šta bi naišli. Sam ovaj čin izvinjenja je za malo koga bio sporan: zločin se dogodio, ko je za njega kriv treba i da odgovara, i to je to. Šta je onda sporno?

Pre nego što odgovorimo, hajde da se malo vratimo kući: nije li se država Srbija upravo zvanično izvinila makar i zbog toga što nije učinila ništa da spreči genocid u Srebrenici, ili da kazni njegove počinioce? Na račun ove preoprezno (tj. kukavički) formulisane deklaracije izrečeno je mnogo kritika, neke su tek plod diletantski zamaskirane zlovolje, mnoge su na svom mestu, ali osnovni fakat ostaje: niko (više) ne spori sam zločin, osporavatelji istrajno osporavaju tek njegov obim i pravnu (te u neku ruku i istorijsku) kvalifikaciju koju zaslužuje. U isto vreme, oni koji su usvojili Deklaraciju, i koji bi po nekoj logici stvari trebalo da budu *svetlija strana Srbije* kao da su se zakleli da iz nje neće izvući nikakve konsekvence, najmanje političke: krajnje sumnjiva i falična mejnstrim interpretacija uzroka, toka i posledica ratova iz devedesetih i dalje je na snazi.

Šta nam sve ovo govori, od Hrvatske do Srbije, via Bosna? U poređenju s devedesetima, došlo je do bitnog pomaka napred: postojanje "naših" zločina više ni za koga relevantnog nije sporno. Ranije se znalo: Oni su đavoli, vrazi i šejtani, a Mi anđeli, heruvimi i meleci, i nismo nikome učinili ništa nažao; a sve ako i jesmo, bili smo isprovocirani, i to nije ništa prema onome što su Oni učinili Nama. Ovakva retorika, koliko god žilava bila, polako odlazi na marginu. Je li to dobro? Jeste. Pa, šta onda žulja?

Ono na čemu insistira "desna" strana Hrvatske, ili "antideklaracionisti" u Srbiji, ili politički naslednici troglavog ratnog etnovarvarizma u BiH, više nije (dokazano nemoguća i neodrživa) negacija zločina, nego njegova *patologizacija i depolitizacija*. Šta to konkretno znači? To znači da će svako pojedinačno "mi" bez ustezanja slatkorečivo osuditi zločine-počinjene-u-naše-ime, ali da će ti zločini morati da ostanu nekako izolovani od svake suvisle i shvatljive društveno-političko-istorijske uslovljenosti, savršeno dekontekstualizovani i isprani od političkog značenja, brže-bolje izvađeni iz rama unutar kojeg prirodno pripadaju. Tako "zločini nad civilnim stanovništvom", ili zarobljenicima, ili bilo kime drugim, postaju neka vrsta patoloških poduhvata odmetnutih pojedinaca i grupica *kojima nije dobro*, i sa kojima "mi" i Naše Pravedne Istorijske Težnje nemamo ništa; naprotiv, one prljaju i kompromituju Naš Inače Pravedni Cilj.

Razume se, istina je sasvim, ali sasvim drugačija. Uza sve patološke nuspojave i *individualne kreacije*, nema tog zločina u ratovima devedesetih koji nije savršeno uklopljen u političku mat(r)icu "svoje" nacije/države/strane. Nemoguće je izolovati zločine nakon Oluje, ili one u Ahmićima, ili logor na Helidromu, od težnje hrvatskog vrha da Hrvatska iz rata izađe etnički što čišća, i to još i uvećana, da se "popuni hrvatski perec", kako je govorio doživotni šampion Feralove Greatest Shits kolekcije, inače general i Vrhovnik. Kao što ni Srebrenice, ni Sarajeva, ni Omarske nema i ne može biti bez političke težnje da se ni iz čega izmisli i stvori "srpska država u Bosni", po mogućnosti spojena sa Srbijom.

Pravi, dubinski problem sa Deklaracijom Skupštine Srbije mnogo je manje u besmislenom sakrivanju reči "genocid", a mnogo više u tome što se današnja demokratska elita (o onoj koja se nudi za alternativu ne treba ni trošiti reči) o tako nečemu ne bi usudila ni da zucne; umesto toga, eno je gde se s Dodikom ljubi u usta, pa još palaca jezikom. Isto i u Hrvatskoj: kako priznati da zločin nije greška i eksces, nego zakonitost i sama srž Sistema? U tom je smislu Ivo Josipović, mora se reći, povukao najhrabriji i najdalekosežniji državnički potez u celoj post-SFRJ, od 1991. do danas. I zadao (i) Tadiću domaći zadatak. Samo, ništa od toga: ovaj će se praviti da nije na času. A utom će i neka tekma, pa će opet sve s Dodikom: ale-aleeeee! ×

"Poslanici DSS u Skupštini dve godine nisu videli Vojilslava Koštunicu, ali nam to ne smeta, jer naša poslanička grupa odlično radi i bez toga."

DRAGAN ŠORMAZ, poslanik DSS-a u Skupštini Srbije ("Kurir")

Vanja Cvetkov,

novinarka TV Pinka, govori o sebi: "Konstantno sam uredna, i čista, ali nisam uvek doterana. Ne idem na pijacu u potpeticama od dvanaest centimetara i ne bacam smeće u čipkanoj haljini." ("Story")

Ivan Ivanović,

TV voditelj, na pitanje da li je istina da put do muškog srca ide preko stomaka, kaže: "Zamisli da ti hranu sprema brkata žena sa viškom kilograma. Koliko god dobro da kuva, to joj neće pomoći. (smeh) Ne verujem da će nekog muškarca da smekša što takva žena dobro kuva." ("Stil")

Ilda Šaulić,

kćerka Šabana Šaulića, "vratila se iz Dubaija, gde se odmarala" i odbijala udvaranje tamošnjih šeika, jer ne želi muškarca da deli sa drugim ženama: "Sestra, mama i ja smo plavuše, pa smo imale mnoge udvarače. Ali, kada sam videla šeika kako ide sa jednom suprugom pod ruku, a za njima idu još tri njegove supruge, shvatila sam da nikada ne bih mogla da budem u takvoj vezi. Navikla sam da uvek budem svom muškarcu prva i jedina."
Zašto treba ići u Dubai: "Najveći utisak na nas ostavio je hotel 'Burdž al arab', u koji ne možete ući ako niste gost. Međutim, poznajemo generalnog menadžera, koji je poreklom iz Srbije, i on nas je poveo u kompletan obilazak objekta. Pogled iz restorana na vrhu tog hotela je božanstven!" ("Press")

N.N.

izvor "Kurira", koji je već demantovan, otkriva da mladi teniser Novak Đoković kupuje stan u centru Beograda: "Stan koji kupuje Nole nalazi se na poslednjem spratu. Ima dva nivoa, a budući vlasnik želeo je da prvi nivo bude pretežno crn, a drugi u nijansi slonove kosti. Samo kupatilo ima 60 kvadratnih metara i u njemu se nalazi kompletan spa centar, uključujući saunu i đakuzi. Na vrhu "pametne kuće" nalazi se zajednički bazen, u kojem se Đokovići neće kupati. Ne zbog toga što su uobraženi, već zato što će sličan imati u svom stanu. I to na terasi, koja je velika koliko i kupatilo." ("Kurir")

Sandra Obradović,

atraktivna manekenka pažnju javnosti je skrenula učešćem u prvom serijalu rijaliti šou-programa "Farma" u kome je, na iznenađenje mnogih, ostala do samog finala, osvojivši treću nagradu: Koja je najveća predrasuda koju ljudi imaju o vama?
"Misle da sam neozbiljna jer volim da se šalim. I sami znate kakve sve neosnovane predrasude ljudi imaju o manekenkama."
Pisalo se da ste se zbog saradnje sa "Pompeom" podvrgli hirurškom uvećavanju zadnjice. Šta mislite o estetskoj hirurgiji i da li biste nešto korigovali na sebi? "Nisam uvećala zadnjicu niti to planiram, a korigovala bih mnogo toga. Kad god stanem ispred ogledala uočim milion sitnica koje mi se ne dopadaju. Pobornik sam estetske hirurgije, ali u granicama normale i dobrog ukusa. Ne vidim nijedan razlog zašto žena ne bi promenila ono čime nije zadovoljna, ako će se posle toga osećati bolje i sigurnije u sebe." ("Blic žena")

Dejan Tomašević,

košarkaš i otac, bio je sa suprugom u Jerusalimu, "jer već godinama priželjkuje da obiđe Svetu zemlju": "Sada je mnogo lakše otići u Jerusalim nego pre nekoliko vekova. Tada su ljudi putovali brodom ili peške, a ja sam avionom stigao za samo tri sata, tako da to zapravo i nije neki podvig. Mislim da ispred svog prezimena neću stavljati prefiks hadži." ("Story")

Vesna Radusinović,

"književnica, ekspert za muško-ženske odnose", na pitanje da li jutarnju kafu koju joj skuva partner pije u krevetu: "To je mnogo glupo i nepraktično. Ujutro radije pijem kafu s prijateljicom, maserkom, kućnom pomoćnicom ili pedikirkom jer priče koje sa njima pričam i tračeve koje razmenim daleko mi više prijaju nego da svako jutro gledam isto lice, iako je to čovek kojeg volim. Takve izjave mogu da se čuju samo od lokalnih pevačica i nekih budaletina koje se lože na Dan zaljubljenih i slične stvari." Ipak, neki muški postupci i za nju su tajna: "Njihovu sumanutu potrebu da se dokazuju statusnim simbolima. Na primer, kada ne skidaju nalepnicu sa kubanske cigare da bi svi videli da oni puše kohibu, ili kada ne skidaju etiketu sa dizajnerskog odela. To nadmetanje s drugim muškarcima ko ima veću vilu, dublji džep i mlađu ženu zaista nikada neću razumeti." ("Stil")

Ana Bekuta,
pevačica, voli da kuva i da jede, priča o svom makrobiotičkom iskustvu: "U početku nisam shvatala zbog čega se osećam tako čudno. Bila sam potpuno nezainteresovana za svet i okolinu. Mislila sam da na moje raspoloženje utiču neke sasvim druge stvari, ali čim sam prestala da konzumiram makrobiotičku hranu, nestali su i simptomi depresije." ("Gloria")

Ljubivoje Brunclik,
brat folk-pevačice Zorice Brunclik, "ogorčen je na čaršijske priče da je njegova sestra Zorica Romkinja", pa je prinuđen da ih demantuje, "u svom skromnom dvorištu u Smederevu": "Jedva sam uspeo da se pomirim s njom pre pet godina, bili smo u svađi zbog novina! Evo, sad imam neke novine kojima nisam hteo ništa da kažem iako su navaljivali, a oni su objavili sve i svašta, izvlačili su tamo neke situacije od pre nekoliko godina, iako ja nisam ništa pričao. Nije istina to što pišu da smo Romi! Pošto se i ja bavim muzikom, da sam Rom, svirao bih po tim njihovim svadbama! Eh, koliko bi tu para bilo. Ali, nismo Romi, majka nam je Šumadinka, a otac Slovak." ("Press")

Iskra Brajović,
glumica i kćerka slavnog oca Voje, kaže: "Tata mi daje dobre savete, ili me kritikuje za ulogu u nekoj predstavi, a trenutno je oduševljen načinom na koji sam odigrala ulogu Linde u mjuziklu Kosa. Definitivno ga ne bih menjala za nekog tatu činovnika." ("Press")

Vuk Kostić,
glumac, "u žiži javnosti", večiti negativac na filmu i privatno, kaže: "Emir Kusturica mi je pomogao da spoznam sebe dajući mi primer Klinta Istvuda, koji je zbog karijere zasnovane na ulogama grubijana i privatno dobio imidž takvog. Međutim, narod je takav. Sve uzima zdravo za gotovo. Pevač koji peva balade, uvek izaziva reakcije tipa: Jao, kako je on nežan i predivan, a da pri tom taj čovek privatno nema nikakve sličnosti sa svojim scenskim alter egom."
O očekivanjima: "Nisam tipičan Balkanac jer se i prema finim devojkama, kao i prema onima koje to nisu, ophodim na isti način i sa istom dozom poštovanja. One koje su gledale moje filmove očekuju da na njih vrištim i čupam ih za kosu. Kada to ne uradim, začude se jer misle da je problem u njima ili me pitaju zašto sam neraspoložen."
Bez predrasuda o sebi: "Ma potpuno sam tih i povučen. U gužvi me niko ne bi primetio. Možda imam unutrašnji demonski nagovor šta bi trebalo da radim, ali ne sprovodim u delo sve ono što mogu da izmaštam." ("Story")

Boban Bajković,
"golman u Crvenoj zvezdi, momak na ceni" s reputacijom zavodnika, "priznaje da bi svoje srce poklonio jedino Ceci Ražnatović": "Sa njom bih bez pardona prošetao. Žena nema ama baš nijednu manu. Ostatak estrade... sve krš do krša!"
Sa koliko Cecinih koleginica je već bio u vezi: "Verovala ili ne, ali ni sa jednom! Majke mi. Ma, štapom ih ne bih pipnuo. Samo Ceki dolazi u obzir. Kaži kako bi mi stajala. A vala i ja njoj. Krajnje je vreme da promeni tip muškarca. Mislim, ovi manekenčići koje je do sada šetala su smešni. Njoj, bre, treba baja kao ja."
O devojkama koje ga okružuju: "Šta ti je, danas su sve devojke kurve. Ako jednog dana osetim potrebu da se oženim, na neke stvari verovatno neću gledati kao danas, ali u ovom trenutku to je tako. Ne sećam se kada sam upoznao neku finu devojku, a sve i da se to desi, rekoh ti, takve me ne privlače. Ne znam kakva da je lepotica – nema šanse! Najiskrenije, voleo bih da mi neka takva rodi dete i da nestane. Što dalje od mene."
Da li je istina da ga finansira pevačica Zorica Marković:
"Pazi, Zorica mi ponekad pomogne, ali daleko od toga da me izdržava. Šta god da joj zatražim ili je zamolim, ona će učiniti za mene." ("Svet")

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

SAN I JAVA

Zar ne bi i naši bivši premijeri saborno poricali ma i najmanje učešće Srbije u opsadi Sarajeva, u srebreničkom nemilom događaju, u etničkom čišćenju ili u kakvoj god daleko bilo pljački

Baš nemamo sreće sa našim premijerom. Da ima narav preku kao njegova koleginica u Hrvatskoj i da ne rebri od predsednika Republike, kao što možda i ne rebri, mogao je i naš premijer pozvati sve svoje prethodnike u Vladu na hitan sastanak gde bi im otvoreno rekao: "Vidite li vi šta ovaj naš radi?! U samoj Banjaluci prsio se da ćemo rezolucijom osuditi maltene genocid u Srebrenici, hoće da omalovaži i poništi sve što je za vaše vlade postignuto!".

Hrvatski premijeri skupa sa ratnim ministrom Matom Granićem masovno su se odazvali hitnom pozivu premijerke, svi pozvani dojurili su kod Jadranke kao bez duše: upadajući jedan drugom a i samoj domaćici u reč davali su oduška ličnoj, premijerskoj i nacionalnog ozlojeđenosti zbog svega što je predsednik Republike izgovorio u inostranstvu: pa zar je ikome u Hrvatskoj, ma i u natežem pijanstvu, mamurluku, delirijumu ili bunilu kroz glavu prošla gnusna ideja o podeli Bosne?! Nikada i nikome, orilo se iz Kosorkinog kabineta ili iz stana u kojem je pre tisuću ljeta čekanog trijumfa HDZ-a stanovao oficir JNA zna se koje nacionalnosti.

Iz saopštenja do kojeg su razgoropađeni premijeri spontano došli najviše mi se sviđa deo gde jedan od njih veli, a ostali se radosno saglašavaju, da građani Hrvatske i hrvatski narod (što je sad maltene jedno te isto) čvrsto veruju da njihova država, vojska ili paravojne formacije nisu u Bosni imali nijednog naoružanog predstavnika. Istina je na ovom sastanku imala da se na prstima, postiđena, iskrade i udalji da bi gosti i domaćica o učešću u borbi za podelu Bosne nesmetano govorili kao o nečemu što zavisi samo od sadašnjeg i budućeg raspoloženja življa otelovljenog najvećma u predsednicima vlade. Kao komunisti koji bi i za nerodnu godinu, nakon suše ili prerane golomrazice, na sastanku komiteta zaključili da je to *neprihvatljivo*.

I mi u Srbiji, baš kao i hrvatski premijeri, imamo snažno osećanje da s podelom Bosne nemamo ništa, ah, kako bih rado preneo vest: "Na poziv premijera Cvetkovića povodom govorancije predsednika Tadića u Republici Srpskoj (Mostaru, Tvrdošu, svejedno) bivše kolege-premijeri odazvali su se u punom broju i punom sjaju, Radmilović, Zelenović, prelazni Minić, Radoman Božović sa saniranom premda još svežom posekotinom jer mu je brica u toku vožnje od Novog Sada sređivao zulufe da budu kao oni sa kojima je to jest bez kojih je i pred samog Slobu izlazio, Šainović koji je zbog važnosti sastanka dobio slobodne dane od Haškog tribunala i prekinuo rad na doktoratu...

Zar ne bi i naši bivši premijeri saborno poricali ma i najmanje učešće Srbije u opsadi Sarajeva, u srebreničkom nemilom događaju, u etničkom čišćenju ili u kakvoj god daleko bilo pljački: nisu nikad načuli ništa ni o razgovorima Miloševića sa Tuđmanom da taj pašaluk Srbija i Hrvatska pravično rasparčaju? Skup nalik onom kod premijerke Kosor bio bi možda moguć kad bi i naš premijer osećao snažnu srodnost sa svojim prethodnicima i kad bi poželeo da im kao njihov pravni naslednik pruži priliku da još jednom otvore te premijerske duše. Ovde su pak premijer i predsednik iz iste partije, ili je to samo moj utisak, čime su naši bivši premijeri dovedeni u neravnopravan položaj sa hrvatskim kolegama. Drugo, hrvatski predsednik je, bez uvrede, početnik, a naš se uveliko izveštio i o Vladi govori samouvereno, kao kakav upravitelj liceja – pomno će preispitati rad svakog ministra, pa ustanovi li da koji od njih štogod ošljari, desiće se ne zna niko šta...

Ali baš zato što je naš sustav više predsednički od hrvatskog, i što naši premijeri ne mogu javno da se pozovu na sabornost stanovništva koje poriče bilo kakvu upetljanost u deljenje Bosne, prođimo barem u maštaluku kroz Cvetkovića kabinet gde u prisustvu bivših premijera domaćinu svaki čas zvoni telefon te napokon i on gubi živce: "Nisam te zvao na premijerski ustanak, a nećeš biti pozvan ni na otvaranje Avalskog tornja!". Samo što je prekinuo vezu, opet telefon: "Nemoj više da nas prekidaš. Znam da si protiv Rezolucije o Srebrenici više nego svi ovi ovde zajedno, ali shvati već jednom gde ti je mesto, alo, alo, ne čujem te dobro, nisam spominjao ni istoriju ni ropotarnicu, iskreno, ne znam ni šta je ropotarnica, nisam nijednu pustio u pogon, videću da li naši prethodnici pristaju da i tvoje ime uđe u protestnu premijersku notu, ne, ne može i Matija, on nije bio predsednik Vlade, šta, doći ćeš na Avalu peške, kao običan građanin, pa dođi!" Vezuje nekoliko zevova u jedinstvenu rukovet i vajka se gostima: "Zove me deset puta dnevno, a ima taj uspavljujući glas, otkako se približilo puštanje Avalskog tornja u saobraćaj – pogon, opticaj, to će moji u kabinetu znati bolje – on me i uspavljuje i budi, evo ga opet (glasnije i nervoznije u slušalicu:), alo, nemam ja ništa s tim, zovi gradonačelnika, Toranj je grad-ski!" Pritiska još jednom crveno NO na slušalici: "Ovo me podseća na papin slučaj, svugde može da ide, a on bi baš u Srbiju, i baš ga Srpska pravoslavna crkva a ni mi kao država ne zovemo (Božović se nakašljava, dosadno mu je)... Nego da se vratimo mi onome od čega se živi i onome za šta ste se pod Miloševićem viteški borili, junaštvo je kad braniš sebe od drugoga, tako beše, da, a viteštvo je kad ne uđeš u rat koji ti se vodi ispred nosa, baš zato što si najjači! T će biti srž premijerskog saopštenja, a ta saopštenja treba zajedno da dajemo i o drugim gorućim temama. ×

SLUČAJ KVANTNOG SAMOUBISTVA

Nije teško zamisliti kako bi izgledao svet bez popularizatora nauke. Ako običan svet (koji nauku i finansira) uopšte nema dodira s njom, bar kroz naučnopopularna izdanja, to je gotovo kao da nauke i nema. Šta to znači za razvoj društva i tehnološki napredak, ne treba ni govoriti

Da li je Ajnštajn kao idejni tvorac "naučnog" vremeplova uopšte čitao Žila Verna, Herberta Dž. Velsa ili neku drugu naučnu fantastiku kad je bio dete? Po svemu sudeći, nije. Među mnogim mitovima o Albertu Ajnštajnu (1879–1955) jedan od najčešće pominjanih vezan je za to da je najpoznatiji fizičar svih vremena bio izuzetno loš đak u osnovnoj školi i da u suštini ništa nije čitao. Mada će u kasnijim godinama, osim za nauku, biti emotivno vezan i za literaturu, ovo nije sasvim netačno. "Nikada ga nisam video da čita neku beletristiku", zabeležio je prijatelj njegovih roditelja Maks Talmud, jedan od njegovih prvih mentora.

Međutim, to uopšte ne znači da je i kao dečak bio nezainteresovan za nauku. Naprotiv. Njegovo detinjstvo obeležili su zadaci iz geometrije i uživanje u njihovom rešavanju kod kuće, kao i redovni ručkovi upravo sa Maksom Talmudom, koji mu je tokom šest godina svakog četvrtka donosio raznu literaturu, ako ne beletristiku, onda uglavnom onu koju bismo danas nazvali popularnom naukom.

Naučnopopularna literatura, u današnjem smislu reči, postojala je i u to doba, krajem XIX veka, mada tada nije bila tako jasno odeljena od onoga što je čisto naučna literatura. Nauka za laike se, zapravo, izdaje tokom čitave viktorijanske ere – u to doba su, sa jedne strane, industrijalizovani gradovi preko noći postajali sumorne doline čađi i uglja, a sa druge, vladala je pomama za demonstracijama naučnih i tehnoloških čuda, koja su shvatana skoro kao magija i naročito su obeležila doba na prelazu vekova, inače nazvano *belle epoque*.

Naučni prikazi i radovi u to vreme već postaju previše kompleksni, pisani suviše složenim jezikom, pa se javlja potreba za knjigama o nauci za svakoga. Njihov uspon se nastavlja u XX veku i čak dobija novi zamajac sa pojavom začudnih kvantnih i relativističkih teorija koje nisu nimalo bliske ljudskoj intuiciji i koje se bukvalno moraju prevoditi na svakodnevni jezik. Da li i danas postoji publika za ovakve teme?

NAUČNI REGAL: "Provokativne i intelektualno podsticajne knjige uvek privlače pažnju", kaže Bojan Stojanović, urednik izdavačke kuće "Heliks", koja se, kao retka pojava na našoj izdavačkoj sceni, sasvim specijalizovala za knjige u oblasti popularne nauke. "Književna i saznajna vrednost SF i naučnopopularne literature, njeno promišljanje velikih pitanja vremena, prostora, postojanja inteligentnog života i drugih tema sa kojima se čovek suočava u periodu unutrašnjeg sazrevanja i uvek im se iznova vraća, čini ove žanrove neizbežnom komponentom

NAUKA, BUDUĆNOST, FANTASTIKA: Plakat za naučnofantastični film iz 1956.

razvojnog puta radoznalih i mislećih ljudi."

Mada se danas u srpskom izdavaštvu uopšte smatra uspešnim tiraž od 1000 primeraka, neke "Heliksove" knjige zaista su privukle pažnju javnosti – objavljene u tri ili više izdanja, obratile su se populaciji od skoro 10.000 čitalaca. Neke od naučnih tema, kako Stojanović navodi, danas su još uvek same po sebi dovoljno privlačne i za medije. To je, po njegovom mišljenju, pre svega teorija evolucije, odnos između nauke i religije, kulturni ili genetički determinizam, pitanje ljudske prirode i postojanja u kosmosu. Ovakve teme podstiču medije da prikazuju i ovu vrstu literature, a mogu da podstaknu i višenedeljne debate, kao što je slučaj sa knjigom *Avaj, jadni Darvin*, o kojoj se nedeljama polemisalo na stranicama kulturnog dodatka "Politike".

Postoji nekoliko naslova koji se, po tome koliko su popularni, obično smatraju "kultnim" u ovoj oblasti. Među njima su bez sumnje *Kosmos* Karla Segana, *Moja teorija* Alberta Ajnštajna, *Prva tri minuta* Stivena Vajnberga, *Božja čestica* Leona Ledermana, *Carev novi um* Rodžera Penrouza, zatim nikad celovito prevedeni *Gedel, Ešer, Bah* Daglasa R. Hofstadtera, kao i izuzetno tiražna *Kratka povest vremena* Stivena Hokinga, kojom se kod nas toliko mahalo unaokolo da je gotovo postala "nauka za plaže".

Ova dela se obično nalaze na svakom spisku literature koju će vam kao nezaobilazno štivo preporučiti studenti prirodnih nauka, ali se bar po jedno od ovih dela može naći u bilo čijoj biblioteci – bar tako da je zadenuto između dva toma "regalske" književnosti.

"Promovisanje nauke kroz njenu popularizaciju ima kod nas duge i slavne korene", kaže naš najprevođeniji književnik Zoran Živković, koji je, mada se već dve decenije bavi isključivo pisanjem, svojevremeno, osamdesetih godina, u svojoj izdavačkoj kući "Polaris" izdao jednu od najkvalitetnijih serija prevoda naučnopopularnih knjiga.

"Zanat sam ispekao sarađujući tokom sedamdesetih i početkom osamdesetih godina u 'Galaksiji'", kaže Živković dok objašnjava kako je "Polaris" svojevremeno ušao u pustolovinu sa popularnom naukom. "Pošto sam kao izdavač uhvatio zalet, objavljujući dela naučne i epske fantastike, izgledalo mi je prirodno da delokrug proširim i na popularnu nauku, tim pre što sam oduvek imao naklonost prema njoj."

On podseća da je za to rezervisana edicija "Sfinga" bila znatno skromnija od ostale dve po broju naslova, ali ih je "daleko nadmašivala >>

Intervju: **Bojan Stojanović, "Heliks"**

Artefakti za jednu vrstu ljudi

Izdavačka kuća "Heliks", kao jedina specijalizovana za naučnopopularnu literaturu, prošle je godine izdala krajnje neobičnu zbirku eseja Artefakt za svemirsko putovanje, koju je napisao naš poznati astrofizičar i popularizator nauke Milan Ćirković. Spajajući svakojake nespojivosti, šah-partije, autore horora i fantastike sa astronomijom i svemirskim putovanjima, Ćirković je svojom knjigom pomalo predatorski obeležio ceo jedan intelektualni teren koji obuhvata SF, šah, popularnu nauku, evoluciju, astronomiju, matematiku i uopšte zapitanost pred paradoksima Univerzuma. Mada je i sam Ćirković našao svakojake veze unutar tog svemira, ovaj je, ako i nema ništa drugo što mu daje unutrašnju koheziju, kao po pravilu, uvek interesantan jednoj istoj vrsti ljudi. To su upravo oni pojedinci koji predstavljaju ciljnu grupa kuća kao što je "Heliks". "'Heliks' postoji pet godina, ali ideja da srpskoj izdavačkoj sceni nedostaje kuća koja će biti specijalizovana za naučnopopularne knjige sazrevala je među 'Heliksovima' osnivačima više od petnaest godina", kaže Bojan Stojanović, dodajući da su najzapaženiji naslovi Najveća predstava na Zemlji i Zabluda o Bogu Ričarda Dokinsa, *Elegantni kosmos* Brajana Grina, *Rizici globalnih katastrofa* Milana Ćirkovića i Nika Bostroma, kao i *Čovek koji je suviše znao*, biografija Alana Tjuringa.

"VREME": Da li u izboru novih izdanja odlučujete po komercijalnim ili nekim drugim kriterijumima?

BOJAN STOJANOVIĆ: Dobre knjige uvek imaju i dovoljno čitalaca i kupaca, pa je uz pažljiv izbor tržišne rezultate moguće postići i sa veoma strogim kriterijumima. Najveći uspeh smo postigli sa delima Ričarda Dokinsa i knjigom *Elegantni kosmos* Brajana Grina. Interesovanje za ove knjige u Srbiji ravno je onome u svetu.

Može li se idejno izdanje ove vrste po tiražu i prodaji uporediti sa tiražima najpopularnije beletristike?

Popularna nauka i fantastika ni u svetu ni u Srbiji ne mogu se takmičiti sa beletristikom. To nije obeshrabrujuće, jer postoji mnogo uzbudljivih, vrednih, traženih i tiražnih knjiga koje čekaju da budu objavljene. Izdavači koji su se opredelili za SF i naučnopopularne knjige imaju i svoj deo tržišnog kolača i vernu čitalačku publiku. Njihova umešnost, dobro poznavanje svetskih i domaćih tokova u literarnim oblastima za koje su se opredelili i, iznad svega, kvalitetna izdanja, sa znalačkim prevodom, diskretnom tipografijom i solidnom štampom, temelji su dobrog i uspešnog tržišnog nastupa.

Koliki je značaj ovakve literature za oblikovanje intelektualnog podmlatka i širenja kulture nauke?

Izgradnja naučnog i racionalnog pogleda na svet i pre svega ljubav prema nauci podstiču se kroz knjige koje složene koncepte prikazuju na jednostavan i prijemčiv način. Srećom, ima nadarenih pisaca, koji su ujedno i briljantni poznavaoci oblasti o kojima pišu, i koji mogu da pronađu prečicu i prevedu formalni jezik nauke na običan jezik i da pri tom prevod bude tačan. Na drugoj strani, SF knjige pomeraju granice poimanja, bude maštu, prevazilaze prostorno-vremenske barijere kojima smo omeđeni i pružaju neočekivane uvide. Kroz čudesne i daleke svetove bolje upoznajemo ovaj u kome živimo i nas same. U tome je, između ostalog, značaj naučnopopularne i SF književnosti.

po kvalitetu autora i dela", pošto su se u njoj pojavila već pomenuta dela Ajnštajna, Hokinga, Vajnberga, Ledermena, Segana i drugih.

POSLE DVEHILJADITE: "Rekao bih da je današnjim izdavačima popularnonaučnih dela znatno teže", veruje Živković, objašnjavajući da je u osamdesetim godinama prodao više od dvadeset hiljada primeraka Hokingove *Kratke povesti vremena*. "Tržište je, doduše, bilo znatno veće, ali i zanimanje čitateljstva za visoku nauku. Posle dve decenije ružičastog ispiranja mozga, nažalost, danas se dve hiljade prodatih primeraka knjiga ove vrste smatra izdavačkim podvigom u Srbiji", kaže Živković.

U međuvremenu je, sa gašenjem Živkovićevog "Polarisa", prilično utihnula i SF scena, koja se uvek uporedo razvijala sa naučnopopularnom scenom, kao njen mlađi, raspusniji i bogatiji brat. Danas mnogi izdaju SF žanr, ali ne postoji nijedan izdavač koji je u potpunosti posvećen samo njemu. Ako se izuzme nekakav kontinuitet SF naslova koji se pojave u "Laguni", pre svega kao bestseleri, kao i inicijativa koja dolazi od pisaca okupljenih oko društva "Lazar Komarčić", sva ostala dela naučne fantastike javljaju se vrlo sporadično kod raznih izdavača, sa vrlo promenjivim uspehom.

"Zlatno doba SF izdavaštva, vreme kada su nastajala velika dela ovog književnog žanra, ostalo je za nama", slaže se i Bojan Stojanović iz "Heliksa", dodajući da je nekadašnja naučna fantastika zahvaljujući naprednoj tehnologiji postala sastavni deo naših života. "Trend opadanja za SF dela među širom publikom uočljiv je u svetu, što odražava i stanje u Srbiji. Ipak, SF scena živi zahvaljujući entuzijazmu nekolicine autora i književnih pregalaca", smatra Stojanović.

KULTURA NAUKE: Posebno je zanimljivo da su najpoznatije naučnopopularne knjige danas, koje imaju odličan prijem kod publike, sve slabije prihvaćene od naučne zajednice. Upravo su popularizatori nauke, uz sve koristi koje donose naučnom napretku, oduvek bili glavni motor širenja zabluda o nauci, budući da su u cilju pojednostavljenja i nalaženja slikovitih primera lansirali pogrešne slike o čitavim naučnim idejama koje su postale enciklopedijski poznate, poput pogrešne predstave o planetarnom modelu atoma ili o fotonima kao ping-pong lopticama. No, reklo bi se da je danas zapravo jaz između laičke publike i onoga što naučnici rade postao preširok da bi se lako premostio. I da to razdvajanje, sa širenjem naučnih disciplina, neprekidno traje, a da ga je popularna nauka samo privremeno premošćavala.

Međutim, nije teško zamisliti kako bi izgledao svet bez popularizatora nauke – ako običan svet (koji nauku i finansira) uopšte nema dodira s njom, bar kroz njenu promociju, to je gotovo jednako kao da nauke i nema, a šta to znači za razvoj društva i tehnološki napredak, ne treba ni govoriti. "Čitaoci knjiga popularne nauke jedini su rasadnik potonjih velikih naučnika", smatra Zoran Živković.

U svakom slučaju, sasvim je jasno da oni koji danas čitaju naučnopopularne knjige dele sa Ajnštajnom istu vrstu radoznalosti o svetu oko nas. "Želim da znam kako je Bog stvorio ovaj svet. Nisam zainteresovan za ovaj ili onaj fenomen, u spektar ovog ili onog elementa. Hoću da spoznam Njegove misli, sve ostalo su sitnice", rekao je, retko neskromno, Ajnštajn, definišući možda i najbolji marketinški nastup za nekog naučnopopularnog izdavača – kao prodavca Njegovih misli. ×

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Surovo srce

Ponekad, umesto u pravog protivnika, svoje udarce usmerava u prazan vazduh. Ponekad ne odoli, pa udari ispod pojasa. Ali, što se mene tiče, ne postoji tako gruba i tako netačna izjava koja čoveku koji je napisao roman *Kad su cvetale tikve* i koji je život proživeo na strani progonjenih – ne bi morala da bude oproštena

Za pisce važi da su sujetni. I važi da su – stidljivi.

Neki tvrde da su te osobine dva lica iste medalje.

Ne znam da li su oni koji izriču takve tvrdnje u celini u pravu. Jedino što mogu da kažem je da ja jesam. I stidljiv. I sujetan.

Pre koju godinu, na nekom od sajmova knjiga, u blizini svog štanda, ugledao sam čoveka koji je napisao roman *Kad su cvetale tikve*. Pisca, Dragoslava Mihailovića.

Mogućnost susreta oči u oči sa autorom knjige od koje se ne odvajam, učinila je da savladam i sujetu i stid.

Sa pulta sam podigao dva svoja nova romana. *Feliks* i *Top je bio vreo*. Od radnice za štandom sam tražio i dobio reklamnu kesu. U kesu sam smestio romane. I – prišao Dragoslavu. Istina je – i pre ovog susreta, događalo mi se da na Dragoslava Mihailovića tu i tamo naiđem na ulici. Ali, u tim trenucima nisam imao konkretan povod da mu se obratim. Moja sujeta i moj stid nisu imali realnu protivtežu.

Pitao sam se – kakav smisao bi imalo obraćanje jednog slučajnog prolaznika jednom velikom piscu?

Ovog puta, međutim, u ruci sam držao kesu sa dve svoje knjige. Bio sam naoružan nečim što može da ima smisla.

Prišao sam Dragoslavu Mihailoviću.

I rekao:

Gospodine Mihailoviću, ja sam Vladimir Kecmanović...

Dragoslav Mihailović mi nije dozvolio da završim.

Ljutito je nabrao obrve.

I rekao:

Pa šta!?

Dobro, ne mogu da tvrdim sa sigurnošću, možda nisu bile baš te reči. Ali, obrve jesu bile ljutito nabrane. I smisao jeste bio taj.

Da sam stidljiv više nego sujetan, možda bih se, pokunjen, okrenuo i otišao.

Da sam sujetan više nego stidljiv, takođe bih se okrenuo i otišao. Samo – ne pokunjeno, nego besno.

Pošto su se dva motiva da se okrenem i odem borila jedan sa drugim, i sprečavala *defanzivnu* akciju, nije mi preostajalo ništa drugo do da Dragoslavu Mihailoviću pružim kesu sa knjigama.

I kažem:

Želeo bih da vam poklonim svoje romane.

Tada sam imao priliku da vidim kako zlovolja u trenu nestaje sa Dragoslavovog lica. I kako njeno mesto zauzima srdačan i topao, pokajnički osmeh.

Primio je kesu.

I rekao:

Hvala ti, Vlado.

Tako smo se i rastali. Jednostavno. I bez suvišnih reči.

Upravo onako kako bi, da sam pokušao i bio nadahnut da ga izmaštam, susret sa čovekom koji je napisao *Tikve* i morao da se odigra.

Na početku i na prvi pogled surovo. A na kraju, i u suštini – plemenito i toplo.

Sa minimumom izgovorenog. I sa maksimalnim prisustvom duše.

Nisam književni kritičar, baš kao ni teoretičar književnosti, i nije moje da stručno analiziram delo Dragoslava Mihailovića.

Zato se neću baviti srećnom sintezom najboljih tekovina moderne angloameričke književnosti i srpske jezičke i književne tradicije koja je pozlatila svako slovo Mihailovićevog remek-dela.

Neću se baviti srećnom kombinacijom životne muke, *truda* i *čuda*, zahvaljujući kojoj je "kontrarevolucionarna" nužda da se nasilje jugoslovenskog "socijalizma sa ljudskim likom" prikaže iz perspektive autsajdera, prerasla u istinsku književnu revoluciju.

Neću govoriti ni o značaju koji je Mihailovićevo uvođenje slenga u visoku srpsku književnost imalo za njen dalji život.

Neću reći još mnogo toga što bih, da sam kritičar ili teoretičar, imao da kažem.

Reći ću samo to da verujem kako se ličnost autora uvek, na manje ili više vidljiv način, oslikava u njegovom delu.

I kako verujem da sam u *Tikvama* jasno sagledao lik njihovog tvorca. Alterega starog boksera Ljube Vrapčeta. Borbenog, a nežnog. Čoveka koji svojim postojanjem potvrđuje smisao sintagme: *surovo srce*.

Umešaću se u posao kritičarima i teoretičarima književnosti samo na trenutak, kako bih rekao nešto što oni, već decenijama, da kažu nemaju petlju. *Tikve* su roman u kom nije moguće pronaći jednu jedinu reč viška. I u tom smislu su bar za nijansu savršenije od *Proklete avlije* Ive Andrića, koja, po opšteprihvaćenom mišljenju, i dalje predstavlja savršenstvo svedenosti bez premca.

Dragoslav Mihailović će mi verovatno zameriti što veličam *Tikve* na račun ostalih njegovih knjiga. Jer *stari bokser*, kako sam priznaje, u veličanju *Tikava* vidi perfidnu nameru da se obezvredi ostatak njegove ličnosti i dela. U slučaju nekih drugih obožavalaca *Tikava*, možda je u pravu. U mom, sigurno – nije! Volim i druga dela Dragoslava Mihailovića, a posebno *Čizmaše*, sa bravuroznim opisima ratovanja. Ali, da *Tikve* volim najviše – volim. I izdvajam ih, ne samo među ostalim delima Dragoslava Mihailovića nego i među svim delima pisaca njegove izuzetno plodne i značajne generacije.

>>

Baš kao i njegov junak Ljuba Vrapče, Dragoslav Mihailović je u životu mnogo propatio.

U logoru u kom su se "antistaljinisti" protiv staljinizma borili staljinističkim metodama. Na Golom otoku. I posle njega.

A propatio je jer nije imao dlake na jeziku.

Pati i danas. Što od mučnih uspomena, što od pira povampirenih dželata koji, bez snage i moći da se fizički iživljavaju, i dan-danas nastavljaju da provode mentalnu torturu, bezočno se kezeći sa malih ekrana, kao junaci kakvog dijaboličnog rialiti šoua sablažnjujući nova pokolenja, i trujući staračke dane ljudima kojima su upropastili živote.

Ni danas za jezik Dragoslava Mihailovića ne prianjaju dlake. Stari bokser nastavlja svoj meč.

Ponekad, umesto u pravog protivnika, svoje udarce usmerava u prazan vazduh. Ponekad ne odoli, pa udari ispod pojasa.

Ali, što se mene tiče, ne postoji tako gruba i tako netačna izjava koja čoveku koji je napisao roman *Kad su cvetale tikve* i koji je život proživeo na strani progonjenih – ne bi morala da bude oprošteta.

Oprostite mi na parafrazi jedne nepristojne, ali duhovite misli koju sam čuo u svom rodnom, Dragoslavu Mihailoviću ne baš dragom kraju: Draže mi je govno progonjenog i sa progonjenima solidarnog Dragoslava Mihailovića, od torte njegovih progonitelja. Čak i kada bi progonitelji – kao što nisu – bili sposobni da tortu naprave.

Verujem da će Dragoslav Mihailović, i nezavisno od pohvale *Tikvama*, dok bude čitao ovo što sam napisao, tu i tamo ljutito nabrati obrve. Ali se nadam da će, na kraju, kada čitanje bude završeno, namrštene obrve zameniti širok i naivan, detinji osmeh.

Zastupnik sam mišljenja da značaj pisaca određuje prema najboljem što su dali. I jasno mi je kao dan da je Dragoslav Mihailović klasik srpske književnosti.

U njenoj istoriji postoje pisci čije delo s njegovim stoji rame uz rame. Ne postoje pisci koji ga nadmašuju.

Pored toga što je klasik srpske književnosti, kao još nekoliko velikana, Dragoslav Mihailović je još nešto, što većina srpskih velikana, nažalost, više nije.

Dragoslav Mihailović je živi klasik srpske književnosti.

Povodom proslave osamdeset godina od njegovog rođenja, od srca mu želim da živi klasik srpske književnosti još mnogo godina ostane. ×

VLADIMIR KECMANOVIĆ

ROMAN

SUMANUTI OKRAJCI STVARNOSTI

>Vule Žurić, NARODNJAKOVA SMRT
>Laguna,
>Beograd 2009.

Kao Sarajlija u Beogradu i Pančevu, Vule se Žurić negde u drugoj polovini devedesetih pojavio u ovdašnjem književnom *sistemu* – ako u ovom ludilu ima nekog sistema? – koji je baš nekako bio na vrhuncu upinjanja da preživi devedesete a da ih uopšte i ne primeti, i afirmisao se kao pripovedač, docnije i kao romanopisac, koji je iskustvo sarajevskog/bosanskog rata i izbegličkog poraća kombinovao sa univerzalno prepoznatljivim (što fanovskim, što ironijskim) popkulturnim referencama. To ga je beogradsko poratno iskustvo i smeštenost u srpski književni post-YU kontekst, uprkos lako uočljivoj senzibilitetskoj srodnosti, činilo, u neku ruku, postranjenim, pomalo izdvojenim (poetički, a bogme nekako i "ideološki", ako tu reč ne primenimo u odviše "jakom" smislu) u odnosu na ekipu njegovih manje-više vršnjaka, ili ne mnogo starijih, koja se tokom devedesetih afirmisala što u samom Sarajevu, što u Hrvatskoj i dalje na zapad (Jergović, Hemon, Veličković, Mehmedinović, Uzunović, Samardžić, Zaimović etc.), a da je pri tome bio bez pravog literarnog kompanjona ovde (možda do pojave Vladimira Kecmanovića?), jer je "srpska" varijanta mlađe BiH-expat proze, ukoliko je uopšte i bilo, više ličila na groteskno paraliterarno srbovanje-kao-žanr, nego na bilo šta drugo. Najmanje na bilo šta što bi zanimalo ikoga ko nije *iz te priče*.

Kako god, bivalo je u tog "ranog" Žurića i srećnijih i manje srećnih momenata, ali je van sumnje da je njegova književnost bila potrebno osveženje i osebujan glas na ovdašnjoj sceni(ci), takvoj kakva je, tada još zaglibljenoj u polufingirani i poluartikulisani sukob realista dalekih od svake realnosti i postmodernista pretežno bezbedno udaljenih i od modernosti. Cela je ta Žurićeva faza nekako prirodno okončana više nego solidnim romanom *Blagi dani zatim prođu* (2001), nakon kojeg pisac kao da je osetio potrebu da ponudi, pajtonovski rečeno, *something completely different*. Želja po sebi legitimna, štaviše dobra i zdrava; druga je stvar kako je to ispalo pretočeno na papir.

U redu, neka ne bude problem u piscu, nego u ovom čitaocu, ali rado priznajem da mi je ceo taj period *Rinfuz* (Konfuz?)-*Tigrero-Crne Ćurke-Mrtve brave* otvorio neke nove spoznaje o mogućnostima dubine posvemašnje čitalačke ravnodušnosti; zapravo, priznajem da sam od svih tih knjiga dočitao samo Crne Ćurke, i to ne što bi bile bolje od drugih, nego što sam se zainatio da ostanem tu i da vidim *dokle će to da ide*. I, dokle je išlo? Auuu, daleko u 3LPM (thanx, Bassara)! Jedva se vratih! Sasvim ozbiljno,

Žurićeva odluka da se poetički pomeri ka radikalnom ludičkom tretmanu (krhotina) ovdašnjeg realiteta, bez obzira da li je u centar pažnje stavljao fudbal, potragu za haškim beguncima, kojekakve YU-mitologije ili nešto deseto, nije hrđav "po sebi", ali naprosto se pogubio negde na putu do čitaoca, koji je, siromah, ostao na drugoj obali svesti, bez prave komunikacije: sve je tu, gledaju se Oči i Tekst, rado bi se smuvali, *prigušeno svetlo, prava atmosfera*, ali džaba sve, ništa se ne dešava, *hemije* nema pa nema...

Biće da je i ta Žurićeva faza gotova, radujte se narodi: ako je *prohodnost teksta* merilo do kojeg držite, prijavljujem vam da sam *Narodnjakovu smrt* pročitao u cugu, bez za-

pinjanja i kašljucanja. I gotovo da uopšte nisam osetio ono što me je nepodnošljivo gušilo glede prethodnih nekoliko knjiga, a to je nervozno sufliranje čitalačke s(a)vesti: pa dobro bre, čemu sve ovo?! Zašto bi iko napisao nešto ovakvo, i zašto bi to iko čitao, umesto da se lepo baci kroz prozor sa vrha Geneksa?! Najzanimljivije od svega je to da Žurić i u novom romanu zapravo sledi generalnu liniju prethodnih, kroz posve pomereni tretman sumanutih okrajaka "zapadnobalkanske" stvarnosti i njojzi pripadajućih i(li) pridodatih mitologema, ali to čini ne tako što će *ubiti roman pre nego što se uopšte rodi*, nego naprotiv, tako što će sklopiti prilično čvrstu fabulativnu konstrukciju, kroz koju će se čitalac kretati sa uživanjem i bez straha da će kroz neku prikrivenu trulu gredu propasti u strnjište, te će otuda lako praštati piscu i stanovita iskliznuća.

"Prepričavanje" romana ovde ne bi imalo mnogo smisla. Dovoljno je reći da se *Narodnjakova smrt*, kao kakav batiskaf, spustila u mračne dubine sveta "domaće estrade" i turbo-folk šljamerije, da bi odatle, iz Srca Tame, preko lika mega-sega pevača Sokola, te fačkalica i lupeža koji ga okružuju, treš-medijskog polusveta koji ga proizvodi i održava u svežem stanju, velegradske mafi-japi-bizmis scene, sex-and-drugs-but-no-rock'n'roll orgijanja prazilučkog džet-seta, pomalo "ćirićevskog" incesta između jedne i druge strane Zakona, bolesnog *zavičajnog bluza*, motivski doduše nerazgovetnog i samosvrhovitog, ali opet i oslobađajuće zabavnog poigravanja arheologijom ivo-lola-nije-sam spoja socijalističke i pop mitologije u zaumni amalgam, persifliranja patologije malih, ali bolesno važnih razlika među Balkanskom Braćom i koječega još što tu pripada, dobio pravu priliku da se razmaše. Rezultat: dobra i zanimljiva romaneskna *vožnja* od prve do poslednje stanice, razuzdani jezički eros sa mnogo kalamburisanja nikako lišenog smislene satiričke žaoke. Sve u svemu, Vule se Žurić vratio među žive, i ne bi bilo loše da tamo i ostane (mada, to je samo na piscu da odluči, nema se tu šta ko mešati). Elem, svet *Narodnjakove smrti* vonja do Meseca, taj svet je *treš*, ali knjiga njime nađubrena nipošto nije đubre. ×

TEOFIL PANČIĆ

PIŠE: DRAGAN ILIĆ

Moja najbolja desna ruka

Trenutno su dve velike pop zvezde u potrazi za kućnim pomoćnicama. MTV Adria emituje rialiti-šou tokom kojeg **Paris Hilton traži svoju najbolju prijateljicu**. Naravno, u izbor je ušlo i nekoliko muških prijateljica, a selekcija je nemilosrdna. Potrebno je pokazati ekstenzivno znanje o Paris, njenim navikama, momcima, toaletama, izdržati zavist konkurentkinja i strpljivo čekati finale. Paris Hilton se tokom izbora ponaša kao prava razmažena bogatašica, najbogatija devojčica u razredu koja uporno kinji svoje satelite. Komentariše njihov izgled, ponašanje, zatim iznenada promeni mišljenje, a sve to čini uz blazirani osmeh od nekoliko stotina miliona dolara. Svi analitičari medija se slažu u oceni da je Paris Hilton prva, ili tačnije najpoznatija predstavnica popularne **"selebriti" kulture**. Osobe poput nje ne znače ama baš ništa izvan medija, njihovo pevanje, kreiranje modnih kolekcija, ili sporadične filmske uloge su **potpuna papazjanija**, samo izgovor da se još jednom prošeta crvenim tepihom. Toplo vam preporučujem da proverite kolike su granice ljudskog dostojanstva, jer ponižavanja se kližu u sve goroj spirali naniže. Devojkama se nudi da odaberu frizure po želji, a zatim ih Paris ismeje, ruga se njihovom izgledu i **podstiče uzajamne rivalitete**. Poput Aleksis iz "Dinastije", Paris Hilton u svojoj anorektičnoj praznini prikazuje tamnu stranu sveta bez iskrenih emocija, jednog nesrećnog sveta bez trunke potrebe da se pokaže razumevanje za drugu osobu. Moja najbolja prijateljica – u stvari je oksimoron, jer najbolja prijateljica u stvari ne postoji, najbolja prijateljica Paris Hilton je – uvek i samo Paris Hilton.

Druga pop zvezda, koja putem televizije Fox **bira svoju desnu ruku**, nema problema sa anoreksijom. Naprotiv! Seka Aleksić je pustila kamere u svoju vilu, u kupatilo, u bračni krevet, na kasting za asistenta/-tkinju, ali sve to nije bilo dovoljno. Najveće otkrivanje pred kamerama Seka je napravila kada je gledaoce upoznala sa svojim navikama hranjenja. Seka voli da jede ili, tačnije, **Seka mnogo voli da jede**. Njen dečko je donekle u tome sprečava, to je, koliko sam uspeo da shvatim, najveći i jedini problem u njihovom odnosu. Ona se sakrije, pa smaže sedam princes krofni što ih kuma donese, trpa usput krem bananice, a posle se on duri i kobajagi ljuti, pa ga ona mazi, pa se na kraju **uz poljubac pomire**.

Iz mog ograničenog znanja diplomiranog psihologa, rekao bih da Seka napetost smiruje hranom. Sledeći terapeutski korak bio bi utvrđivanje uzroka stresa, što takođe nije preterano teško. Seka Aleksić je uspešna pevačica, popularna i pretpostavljam bogata, koja za razliku od Paris Hilton prema balkanskim merilima – **ume nešto da radi**. Bio sam fasciniran svitom koja prati jednu našu uspešnu pevačicu. Osim dečka, tu su kompozitor, PR osoba, stilista, obezbeđenje, kućna pomoćnica i menadžer. Kandidati za Sekinu desnu ruku takođe moraju da poznaju detalje iz karijere, ali čini mi se da među njima ima različitih profila. Najteži deo izbora kod Paris Hilton bio je **test inteligencije**. Evo, testirajte se sami. "Ako se palmino ulje dobija iz palme, a suncokretovo iz semenki suncokreta, od čega se pravi bebino ulje?" Jedna od kandidatkinja je kao iz puške odgovorila: od beba, naravno! Kod Seke nema ovakvih pitanja, imam utisak da je ona zaista u potrazi za srodnom dušom, za nekim ko će biti tu u njenoj sviti, a opet biti neko ko može da **pruži ljudsku toplinu**. Neko kome neće smetati što je Seka buca koja i dalje voli da se sakrije i tajno jede. Naivno je, naravno, poverovati da ćete takvu osobu upoznati putem tv-emisije. Ukoliko vam je Seka Aleksić dosadna, shvatiću to kao **znak autentične sreće**, jer za televiziju nema ništa dosadnije od normalnih ili srećnih ljudi. Kad bolje razmislim, možda joj ta desna ruka i nije neophodna, samo da ovaj njen dečko iskulira i pusti je da uživa u klopi. Jedna iskusna dama je davno rekla – žene u stvari žele samo da bez griže savesti mogu da **jedu i kupuju**. Paris i Seka to rade. ×

VULKANSKA KRIZA

PEPEO TUĐEG NEBA

Kod ekstremnih erupcija vulkana sleganje pepela može da traje izuzetno dugo, izbačene čestice mogu da se prošire po celoj atmosferi. One mogu da naprave svojevrsnu apokalipsu na Zemlji i izazovu takozvanu vulkansku zimu, to jest novo ledeno doba

Let broj devet

Zašto su vulkanske čestice toliko opasne? Vulkanski oblak kao što je ovaj sa Islanda sadrži komadiće stenja i stakla koji imaju prečnik ne veći od 30 mikrometara. No, ovi komadići nisu obična prašina – oni se kristalizuju i čak provode struju.

U turbini avionskog motora ove mirkočestice mogu da zapuše dovod goriva ili vazduha, da stvore staklasti sloj u komori za sagorevanje ili da izazovu oštećenja metala na propeleru i kompresoru. Sve to gotovo sigurno vodi ka avionskoj nesreći dok avion prolazi kroz zonu između četiri i šest kilometara visine (a prolazi bar dva puta).

Budući da su se oštećenja avionskih motora javila nekoliko puta u prošlosti, postalo je uobičajeno da se u oblastima kuda prolazi vulkanski oblak prizemljuju sve letelice. Najpoznatiji takav slučaj je vezan za takozvani let broj devet između Londona i Oklanda na Novom Zelandu. Kapetan Erik Mudi, britanski pilot koji je uspeo da spase avion nakon prolaska kroz oblak pepela, rekao je prethodnih dana novinarima da je "to bilo nešto što nikada nisu videli, nešto zastrašujuće".

Mudi je 24. juna 1982. godine, zajedno sa još četrnaest članova posade, pilotirao "boingom 747" sa 248 putnika, kad su na krilima zapazili takozvanu vatru Svetog Elma, posle čega su otkazala sva četiri motora – kasnije će se pokazati da je "boing" neprimetno uleteo u vulkanski oblak koji je nastao erupcijom vulkana Mount Galunggung na Javi.

Posada je uspela dugo da lebdi bez motora (zapravo je oborila rekord u tom trenutku), a let je ušao u istoriju i po Mudijevim rečima: "Dame i gospodo, govori vaš kapetan. Imamo mali problem. Sva četiri motora su pokvarena", koje, začudo, nisu izazvale paniku među putnicima.

Na sreću, nakon što se letelica padajući spustila ispod tri kilometra visine, dakle, ispod vulkanskog oblaka, vazduh je raščistio talog u motorima i oni su se neočekivano uključili. Kad je posada ponovo podigla avion, motori su ponovo stali. Shvativši o čemu je reč, kapetan je uspeo, mada uz mnogo muke, da spase avion i da uspešno sleti u Džakarti, zbog čega je kasnije dobio čitav niz britanskih priznanja.

FOTOGRAFIJE: REUTERS

Nebo nad Evropom konačno je otvoreno. Nakon što se nošen vetrom oblak za avione opasnog vulkanskog pepela lagano razredio, u utorak ujutru avionski saobraćaj je delimično uspostavljen nakon jednog od najvećih zastoja u istoriji civilnog avio-saobraćaja.

Masovno zatvaranje vazdušnog saobraćaja u većem delu Evrope počelo je u četvrtak, 15. aprila. U petak je bilo otkazano oko 17.000 letova, da bi do ponedeljka broj otkazanih letova porastao na čak 63.000.

Kako je rečeno na Aerodromu "Nikola Tesla", u normalnim okolnostima za tri dana iznad Srbije preleti oko četiri i po hiljade aviona. Tokom tri dana vulkanske krize našim nebom je prošlo svega oko sedam stotina aviona. I dok je gore vladala neuobičajena tišina, saobraćajni haos na tlu na trenutke je podsećao na uvodni deo neke od holivudskih saga o apokalipsi.

Na sreću, kako je u ponedeljak nakon nešto nedoumica saopštila Svetska zdravstvena organizacija, vulkanska prašina nije bila opasna po zdravlje ljudi, niti po životnu sredinu. Osnovni razlog je što mikročestice iz oblaka ostaju dovoljno visoko. Tako i prema merenjima Republičkog hidrometeorološkog zavoda u Srbiji tokom njegovog prolaska nije bilo nikakvog "vulkanskog" zagađenja pri tlu.

Međutim, otkazivanje letova je izazvalo sveopštu dramu na evropskim aerodromima, gde se danima spavalo na klupama i po podovima. Posledice su osetili ne samo putnici koji su morali da otkažu sve svoje druge obaveze, već su zbog izostanka vazdušnog transporta trpele razne grane privrede, od uvoznika cveća u Holandiji, do auto-industrije.

Veliki broj putnika se, u međuvremenu, opredelio za vozove i autobuse, pa su prevoznici dodavali rezervne kompozicije i uvodili nove linije. Uz sve to, dogodile su se razne druge neugodnosti, kao što je bilo otkazivanje prisustva mnogih svetskih lidera sahrani poginulog poljskog predsednika Leha Kačinjskog.

VULKAN-GLEČER: Za sve to je kriv samo 1666 metara visok vulkan na jugozapadnom delu Islanda, koji se nalazi pod glečerom teško izgovorljivog imena *Eyjafjallajökull*. Zaleđeni vulkan je još od 1821. godine bio relativno stabilan, a u njegovoj okolini, širokoj i hladnoj ravnici, živelo je samo poljoprivredno stanovništvo.

Nakon nešto značajnijih eksplozija prošle godine vulkan-glečer je tek ovog proleća doživeo seriju velikih erupcija. Prvi put je eksplodirao 20. marta, pa je 500 lokalnih meštana, uglavnom farmera, evakuisano.

Vulkan je iz centra glečera počeo da izbacuje lavu, što je, inače, uobičajeni naziv za otopljenu stenu kada je izbačena iz vulkana, dok se unutar zemljine kore ona naziva magma. Ova stena u tečnom stanju ima temperaturu od 700°C do 1200°C, može biti oko 100.000 puta viskoznija od obične vode i preći velike udaljenosti. Kad izbije na glečeru kao što je *Eyjafjallajökull*, dovodi do ogromnog otapanja leda, dok u atmosferu, kao i kod drugih vulkana, odlazi značajna količina pepela i raznoraznih sitnih čestica.

Zbog pepela u atmosferi na Islandu je već pri toj martovskoj eksploziji otkazan vazdušni saobraćaj, ali pošto se pepeo razišao, sve se normalizovalo. Događaj je najviše uzbudio ljubitelje vulkana koji su iz celog sveta pojurili na Island kako bi posmatrali erupciju, što je dalo podstrek za takozvani "vulkanski turizam".

Prava žurka je počela u sredu uveče, 14. aprila. Vulkan je nakon kraćeg zatišja iznova eksplodirao i odmah su se, zbog topljenja glečera pred lavom stvorila dva toka sa obe strane vulkana, a evakuisano je 800 meštana. Vulkan je ovog puta u vazduh ispljuvao ogromnu količinu pepela, koji se u naredna tri dana popeo do visine od čak 11 kilometara.

No, ključno je što se oblak vulkanskih čestica, nošen vetrom, raširio u širinu i prekrio dobar deo Evrope, uglavnom na visinama od četiri do šest kilometara. Navodno se na ogromnoj daljini osetio čak i miris vulkanskog sumpora – zabeleženo je da su ga osetili stanovnici Osla u Norveškoj.

SUPERVULKANI: Međutim, sa vulkanskim pepelom teorijski su moguće i druge, znatno ozbiljnije nevolje. Kod ekstremnih, izuzetno velikih erupcija sleganje pepela može da traje jako dugo i da se čestice koje je vulkan izbacio prošire po celoj atmosferi. Takve erupcije mogu da naprave svojevrsnu apokalipsu za klimu i živi svet na Zemlji.

Kaže se da njih izazivaju takozvani supervulkani, što je termin koji vulkanolozi izbegavaju u literaturi. Niko ih nije bukvalno video otkako ljudi beleže istoriju, ali sudeći po geološkim nalazima i erupcijama na drugim planetama, izvesno je da su se morali javljati u prošlosti Zemlje, o čemu se obično govori mimo stroge nauke.

Kod supervulkana nisu strašne sama >>

KADA DAN POSTANE NOĆ: Erupcija vulkana na Islandu

Toba, na ostrvu Sumatra, za koji se veruje da je imao VEI od 8 i da predstavlja najsnažniju vulkansku erupciju u poslednjih 25 miliona godina. Smatra se da se ovo desilo pre oko 75.000 godina i da je na celoj planeti izazvalo ledeno doba.

Kako piše Majkl Rompino u eseju *Supervolkanism and other geophysical proceses of catastrophic import* (objavljenom u knjizi *Global Catastrophic Risks* Nika Bostroma i Milana Ćirkovića), slični supervulkani se mogu očekivati na svakih 50.000 godina.

Vulkan sa Islanda nije ni približno u njihovoj klasi, ali je uspeo da napravi svakojake nevolje. Kako je početkom nedelje saopštila Asocijacija međunarodnog avio-saobraćaja (*International Air Transport Association*), avio-prevoznici su tokom vulkanske krize izgubili više od 740 miliona evra. Samo JAT je zbog otkazivanja letova izgubio više od 900.000 evra. U međuvremenu, predstavnici Španije, koja predsedava Evropskoj uniji, početkom nedelje su rekli da su ukupni gubici, zbog sporednih efekata, daleko veći.

No, to je samo jedan prilično antropocentričan ugao razmišljanja. Ako uopšte i izuzmemo apokaliptični scenario i pojavu supervulkana, na Zemlji je na raznim tačkama moglo biti taman toliko erupcija da sličan oblak bude stalno na nebu, odnosno da atmosfera prirodno sadrži veću koncentraciju čestica vulkanske prašine. Avioni u tom slučaju nikada ne bi leteli na način na koji smo se navikli. ×

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

eksplozija i erupcija, već, kao u slučaju eksplozije vulkana-glečera na Islandu, njihove posledice. Supervulkani zapravo izazivaju takozvanu vulkansku zimu, što znači da izbace toliko dima i sitnih čestica da se cela atmosfera planete prekrije, a Zemlja, kao pod kišobranom, delimično sakrije od Sunca.

Zbog toga se tlo slabije greje, pa dolazi do povećanog zahlađenja, u rasponu od pet do 15 stepeni srednje globalne temperature. Tako vulkani zapravo mogu izazvati pravo ledeno doba.

NUKLEARNA ZIMA: Ova je pojava u velikoj meri nalik takozvanoj nuklearnoj zimi, koja bi se teorijski mogla desiti zbog podizanja prašine pri eksploziji najjačih termonuklearnih bombi. Slično je i u slučajevima kad se prašina podigne zbog asteroida koji je pogodio kopneni deo planete, što se verovatno zaista desilo pre oko 65 miliona godina prilikom udara u poluostrvo Jukatan, u današnjem Meksiku, kad su zbog toga izumrli dinosaurusi.

Supervulkani se, inače, na skali eksplozivnosti vulkana (*Volcanic Explosivity Index*, VEI) nalaze na samom vrhu i imaju indeks 8, što znači da izazivaju megakolosalne eksplozije u kojima se iz Zemljine unutrašnjosti u atmosferu oslobađa više od 1000 kubnih kilometara materijala. Ako ih je uopšte moguće porediti, na VEI skali erupcija vulkana na Islandu imala je indeks koji je manji od 3, što znači da je izbacila oko deset hiljada puta manje zapremine.

Inače, u geološkoj istoriji je zabeležen najverovatniji slučaj supererupcije kod jezera

Zvezda je rođena

Nagli porast popularnosti liberalnih demokrata pomrsio je konce favorizovanim konzervativcima. Liberale nove političke zvezde Nika Klega smatraju prirodnim saveznicima vladajućih laburista. Prvi put posle 35 godina lako je moguće da ni laburisti ni torijevci neće moći sami da obrazuju vladu

Za "Vreme" iz Londona

PROTEKLE NEDELJE SU se prvi put u istoriji Velike Britanije pred kamerama zajedno našli lideri tri najveće političke opcije u Kraljevstvu: ispred laburista premijer Gordon Braun, konzervativac Dejvid Kamerun i liberalni demokrata Nik Kleg. Od kada je 6. aprila Braun ispred svoje rezidencije najavio 6. maj kao dan parlamentarnih izbora, politička situacija se zahuktala, a vrhunac za sada dostigla pomenutom TV debatom, prvom od tri koje su najavljene. Kandidati za budućeg premijera, sa kravatama u boji svojih "tabora" (crvena, plava, žuta), ovoga puta raspravljali su o unutrašnjim pitanjima, od zdravstvenog osiguranja, preko prosvete, imigracije i sudstva do plana političke reforme. Kako većina britanskih analitičara smatra, najteži zadatak imao je premijer Braun, koji je pored predstavljanja rešenja za nataložene probleme morao i da odgovori na mnogobrojne optužbe.

AMERIKANIZACIJA: Međutim, pažnja javnosti nije bila usmerena samo na međusobne napade, lična ubeđenja i argumente, već i na način na koji su se kandidati ponašali, gde i kako su držali ruke, kako su gledali sagovornike. U javnost je odavno procurila informacija da u poslednje vreme američki stručnjaci koji su radili na Omaminoj predizbornoj kampanji sve češće posećuju London. Tako je svaki od političara bio samo nešto drugačiji nego što ga znamo, a Okamina omiljena reč "nada" vrzmala se u predizbornim sloganima. Gordon Braun je smireno, premijerski i sa umesnim engleskim pošalicama odgovarao na oštre napade lidera opozicije Dejvida Kameruna, koji je sa druge strane bio ljut, pokušavajući tako da dokaže javnosti da je "spreman da bude premijer". Od lidera liberalnih demokrata, Nika Klega, nije se mnogo očekivalo. Sa žutom kravatom, koju bi mnogi političari odbili da stave u tako važnom trenutku, i sa rukama u džepovima, on se ležerno suprotstavljao obojici kandidata, a pre svega Dejvidu Kamerunu. Visokotiražni "San" 90 minuta nakon televizijskog prenosa prvi je objavio da 51 odsto Britanaca smatra Klega pobednikom debate.

LOŠA PROCENA: Martin Kerl, kolumnista "Gardijana", komentariše da je tokom debate u nekoliko navrata Braun ponovio lideru liberala kako se sa njim slaže po određenim pitanjima. Ketl smatra da je bila loša procena laburističkog tima da se liberali nalaze na sigurnom trećem mestu po popularnosti. On naglašava, kao i većina drugih političkih komentatora, da je samo prisustvo trećeplasiranog Klega u društvu sa Braunom i Kamerunom uticalo na porast njegove popularnosti. Poznati profesor prava sa Univerziteta Oksford Vernor Bogdanor, čiji je učenik bio Dejvid Kamerun, u komentaru za londonski "Telegraf" kaže da je jedini razlog uspeha liberala upravo to što su ih kao jednake svrstali sa ozbiljnim političarima.

REUTERS

ISKORISTIO ŠANSU: Šef liberala Nik Kleg

Po poslednjim ispitivanjima javnog mnjenja, kako piše "Gardijan", liberali su prestigli laburiste, dok su konzervativci prvi po popularnosti, dok "San" navodi da su liberali na čelu, sa jedan odsto više od konzervativaca. Kako je razlika između prvog i trećeplasiranih laburista do pet odsto, jasno je da će svaka od tri stranke dobiti oko 30 odsto podrške birača. Takva situacija objašnjava i povremeno slaganje sa liderom liberala, čak i konzervativnog Kameruna, jer je očigledno da će predstojeća vlada biti mnogo nestabilnija od trenutne (posebno imajući u vidu britanski sistem glasanja koji favorizuje dvostranački sistem, gde vladajuća stranka ne mora da ima apsolutnu većinu da bi vladala). Na ovonedeljne Kamerunove opaske, da je glas za liberale jednak glasu za Gordona Brauna, Kleg odgovara kako ne može da kaže šta će se desiti i da je uveren da će on biti sledeći premijer Ujedinjenog Kraljevstva.

NIK KLEG: Nik Kleg nije preterano poznat van granica Britanije. Njegova stranka najjača je proevropska struja na tlu Kraljevstva i kao takva veoma je važna Evropskom parlamentu, čiji je Kleg bio član od 1999. do 2004. Kao socijalni liberal, zalaže se za promene ustava koji bi omogućio pošteniji višestranački sistem, kao i za promenu zakona o porezu i smanjenje javne potrošnje. Protivnik je spoljne politike trenutne vlade i zalaže se za potpuno uspostavljanje ljudskih prava. U poslednje vreme, a posebno nakon istorijske debate, politički komentatori ga porede sa američkim predsednikom Obamom. Jedno od poređenja dovelo je i do pojavljivanja navodnih dokaza o tome da Kleg nije pravi Britanac, zbog svojih holandsko-ruskih korena.

Nakon stvaranja "britanskog Obame" i podučavanja američkih izbornih stručnjaka, pokrenuto je i pitanje "amerikanizacije" političke scene u Kraljevstvu. Pored veoma liberalnog parlamenta, prihvatanje televizijske debate kao oblika sučeljavanja uticaće na promene u odnosu političar–birač, gde će britanski političari morati da nauče da se sukobe sa najvećim protivnicima u najtežim trenucima, i to tako da se biračima to i dopada.

Baš kao što je pre pedeset godina debata Kenedija i Niksona promenila kriterijume za bavljenje politikom u svetu, tako će i ova debata, smatraju analitičari, dovesti do ozbiljnih promena na britanskoj političkoj sceni.×

MARKO MILOVANOVIĆ

Osedlavanje nacionalnog konja

Nemačka se oprostila od ideala "evropske nacije" i okrenula "Evropi nacija", slobodnom tržištu bez drugih zajedničkih vrednosti

REUTERS

DVOJAC BEZ KORMILARA: Nikola Sarkozi i Angela Merkel

"To sa mnom neće moći." Već dve godine ovo je odgovor kancelarke Nemačke Angele Merkel na mnoga pitanja koja se rešavaju u Briselu. Bilo da je reč o kreditima za Grčku i zaštiti potrošača, ili obeležavanju nezdravih namirnica, obaveznom ograničenju potrošnje goriva koje bi važilo za proizvođače automobila, ili merama protiv koncentracije medija – lista odbijanja Berlina je, u međuvremenu, postala podugačka. Merkelova pri tom rado nastupa u duetu sa predsednikom Francuske Nikolom Sarkozijem. Ovaj nemačko-francuski par iz snova u poslednje vreme više je kočnica nego motor Evropske unije, i kao takav deluje veoma sinhronizovano. Turska kao članica EU? Nikada – *jamais*. Uloge ovog dvojca su podeljene: s jedne strane Sarkozijev san o privrednoj vladi EU, s druge zanošenje ka "hrišćanskoj Evropi" Merkelove. Pri čemu Francuska kao neto-primalac i Nemačka kao neto-platilac imaju sasvim drugačija očekivanja od Evropske unije.

Nekada navodni uzorni učenici Evrope Žana Monea, Roberta Šumana, Žaka Delora i Helmuta Kola, nemački političari se od propasti Ustava EU sve više ukopavaju iza prava na veto i njihove navodne uloge evropskog platiše, te bi zbog toga, po njima, trebalo da imaju neko neformalno posebno pravo na razumevanje svih ostalih.

HOROR VIZIJA: Evropskoj uniji nije uvek lako u Nemačkoj. Vodeći mediji u stvaranju javnog mnjenja u horu upozoravaju na navodno besnu težnju ka nametanju propisa u Briselu – ali to rade samo kada to šteti nemačkoj izvoznoj industriji. Još je Gerhard Šreder kao samozvani "kancelar automobilske industrije" štitio interese Mercedesa, BMV-a, Folksvagena i Audija pre svega od prevelikih nameta zbog zaštite čovekove okoline, koji su stizali iz Brisela. Angela Merkel je nastavila tim putem, pa ga je i proširila: dokaziva jednakost među polovima i nacionalnih manjina, dosledna zaštita potrošača, kazneni porezi na SUV-ove koji gutaju gorivo u Briselu su propali, to jest razvodnjeni.

U pojedinim slučajevima svakako postoje razumni argumenti za posebne nemačke stranputice: garancije lokalnih vlasti za rizike nacionalnih štedionica omogućile su privredi srednjeg sloja da dobije kredite, koji bi u privatnim bankama bili skuplji ili čak ne bi bili odobreni. I te kako bi se isplatilo na tom polju malo više izazvati Barozovu Evropu slobodnog tržišta, ali ne pod nacionalnim predznakom.

Samoshvatanje Nemaca, naročito nemačkih političara, izgleda da im u dogledno vreme otežava svaku panevropsku perspektivu. Užasavajuća pomisao na birokratskog monstruma i grobnice od milijarde evra teških dugova – što je germanska horor vizija EU – preti, kako to Nemci doživljavaju, da zemlju povuče u "vrtlog južne Evrope koja tone". To je groteskna vizija, kada pogledate reviju konjskih snaga na autoputevima Nemačke.

STARI KLIŠEI: Na površinu izbijaju stari klišei: lukavi Italijan, korumpirani Grk, ponosni Španac, uspavani Portugalac, aljkav istočni Evropljanin (svejedno da li je Letonac, Mađar ili Čeh). A sve plaća Nemačka – Nemac kao žrtva i platiša, tako Nemci sami sebe rado vide. Sa parolama protiv EU dobijaju se izbori. Partije, kao što su vladajući liberali FDP-a, koji baš i nisu na sebe skretali pažnju kao merodavni za pitanja EU, poslali su svog kandidata na evropske izbore sa programom koji treba da ponovo saseče nadležnosti i finansije Brisela. Pri tome je Nemačka najviše od svih zemalja članica dobila jedinstvenim evropskim tržištem i proširenjem Unije. Simensova postrojenja za telefonske mreže, postrojenja za proizvodnju Gildemajstera i Foita, namirnice Metroa ili Aldija, a kamoli statusni simboli sa mnogo konjskih snaga za više slojeve – Jugoistočna Evropa bi bez nemačkih proizvoda drugačije izgledala.

Takvo shvatanje će da potvrdi i svaki predstavnik privredne i industrijske komore u Nemačkoj, te će da naglasi kako je privržen Evropskoj uniji. Pomeranje ka naciji, a dalje od Evrope, dolazi, međutim, do izražaja u onoj naknadnoj rečenici: "To je u našem interesu." Naravno da se od nekog predstavnika privrede ne očekuje vatrena privrženost idealima Evrope. Ali, pogled na Evropu kao mesto za plasman robe i kapitala oslobođeno svih zajedničkih vrednosti postao je u međuvremenu dominantan u nemačkom političkom miljeu. Zemlja Evropsku uniju vidi, pre svega, kao platformu za zastupanje sopstvenih interesa. Od "evropske nacije" su se oprostili. "Evropu nacija", koju su pre jedne decenije suprotstavljali blagoj federalističkoj viziji tadašnjeg ministra spoljnih poslova Nemačke Joške Fišera, pre svega

vide kao tržište (koje omogućava konkurentsku prednost sopstvenoj industriji) i alijansi moći (koja je nemačku lansirala u svetsku politiku). Vrednosti? Da, kada ništa ne koštaju. Demokratija? Da, ako "ispravno" odlučuje. Solidarnost? Da, ako je korisna.

Treba primetiti da tim putem nije pošla samo Nemačka. Za Veliku Britaniju takva shvatanja su stara stvar, Francuska je u senci svoje vatrene privrženosti Evropskoj uniji uvek uspešno štitila nacionalnu industriju.

OKRETANJE K SEBI: Ne treba misliti da su teme kao politički azil, socijalna pravda, kultura, manjinska prava i zaštita čovekove sredine u Nemačkoj bolje pohranjene, nego u mnogim drugim zemljama EU. Takođe, ponovno okretanje naciji u Nemačkoj ni u kom slučaju ne znači vaskrsavanje nacističkih tonova. Baš nikako, Nemačka je valjda jedna od najčvršćih demokratija u Evropi. Takođe, saradnja Nemačke na razvoju Jugoistočne Evrope, Kavkaza i Severne Afrike je izuzetna. Ali, čak i tu se nazire promena paradigme: Razvojna saradnja se u novije vreme preispituje na neposrednu korist nacionalnim interesima, etablirani nemački političari dopuštaju da se socijalni diskurs mržnje uvuče u svakodnevni život, građanstvo svoju decu ponovo šalje u privatne škole. I ka spolja i ka iznutra stvara se atmosfera okretanja samom sebi, novo shvatanje moći u Nemačkoj nameće se pored ranijeg traganja za društvenim konsenzusom (i konsenzusom između evropskih društava), čemu su se često podsmevali u Briselu. To ide toliko daleko da je Nemačka prihvatila dramatično opterećivanje odnosa sa Poljskom kako bi ojačala interese udruženja nemačkih preduzeća iz Drugog svetskog rata. To nemačko okretanje nacionalnom sumnjičavo posmatraju i u Holandiji, Češkoj i Jugoistočnoj Evropi, gde su patnje iz Drugog svetskog rata tek izbledele.

Tačno je: Nacionalni poker moći oduvek se igrao u Briselu, EU nikada nije bila galerija lepih duhova. Osnovna ideja EU u duhu Monea i Šumana i jeste bila da se sasvim pragmatično, kroz privrednu saradnju, obezbedi mir. Međutim, poseban prizvuk ima signal kada navodni motor integracije i privredna sila broj jedan u Evropi ponovo osedlava konja zvanog "nacija" (a pri tom zna da su privredni uspesi na njenoj strani).

ALTERNATIVA: Za Jugoistočnu Evropu to može samo da znači da će proces pristupanja Evropskoj uniji biti komplikovan. On neće zavisiti samo od toga koliko će brzo zemlje koje apliciraju na članstvo ispuniti standarde EU već i kako će se razvijati spoljnopolitički balans moći i unutarpolitičko stanje, pre svega u Nemačkoj. Zvuči groteskno: Izborna borba u Nemačkoj može da ima većeg uticaja na prihvatanje novih članica EU od, na primer, uredne privatizacije u Hrvatskoj ili postojane kontrole inflacije u Srbiji. Ne mora se biti prorok da bi se proreklo da Jugoistočna Evropa svoje nade ne treba previše da vezuje za Berlin.

Alternativa? Primer su Severna Evropa i Baltičke zemlje: Privredna zona Dunav-jugoistok, izgradnja infrastrukture, pre svega u saradnji sa susednim zemljama, podsticanje prekogranične saradnje i pre svega zajednički nastup u Briselu. Blagi gestovi novog predsednika Hrvatske Ive Josipovića u tom smeru ulivaju nadu.

Nacionalna država je svakako teška, stara poznanica. Insistiranje na Evropi nacija i "ponovno otkrivanje" etničkog pitanja identiteta Jugoistočnu Evropu sa njenim šarenim tepihom satkanim od novih država neće odvesti dalje, za to je već umrlo previše ljudi. Ali, regija Dunav-jugoistok impresionirala bi čak i Nemačku. ×

BERND KLEINHEYER

NEMAČKA KLASIKA I

Ovde nije bilo gasnih komora. Ubijanje je bilo ručni rad. Ponekad se šibalo do smrti. U podrumu krematorijuma se vešalo. Ubijalo se i injekcijama fenola. Esperimentisalo se sa tifusom i tuberkolozom. Danas mi, koje nisu uspeli da ubiju, nemačkim belim i španskim crvenim vinom u Vajmaru nazdravljamo našim domaćinima

PREŽIVELI: Snimak neposredno po oslobođenju Buhenvalda

Dve velike, svečane sale u veoma ekskluzivnom, skupom hotelu. U svakoj po deset okruglih stolova sa po deset stolica. Na stolovima fini čaršavi, upaljene sveće, hleb i bokali sa ledenom vodom. Ta obavezna hladna voda je ustupak Amerikancima među nama, jer oni bez toga, kažu, ne mogu.

Mi imamo četvrtaste bedževe, naši mladi pratioci okrugle. A ko smo mi? Mi smo grupa od 87 bivših zatvorenika koncentracionog logora u Buhenvaldu i 13 veterana američke vojske koja se iskrcala u Normandiji, i vodeći teške borbe pored ostalog, oslobađala i naše logore.

Hotel se zove "Elefant" ("Slon") i nalazi se u centru Vajmara. Na istom mestu je 1695. otvorena istoimena krčma, a krajem XIX veka izrasla je u hotel. Tu su navraćali Bah, Gete, Šiler, Hajne, List, Vagner, Tomas Man... Ko nije, a da je nosio važno ime u kulturnoj istoriji Nemačke? Posle njih takođe dvadesetak puta i Adolf Hitler, koji je, kad je prvi put odseo u slavnom hotelu, daleko pre nego što će postati neprikosnoveni vođa Nemačke, u knjigu gostiju skromno upisao da je po zanimanju književnik.

Da li je nezgodno što smo smešteni u hotel koji se vezuje za ime Hitlera i njegovog režima, jer su u njemu održavani i brojni sastanci rukovodstva njegove partije? Pre dosta godina je direktor memorijalnog centra Buhenvald upitao slavnog španskog književnika, bivšeg logoraša, Horhea Sempruna da li mu je nezgodno da prenoći u tom hotelu. Odgovorio je: "Zašto bi mi bilo nezgodno? Hitler je davno mrtav, a ja sam živ."

Tu su, uostalom, posle rata prenoćili i mnogi ugledni gosti, tako i Vladimir Putin. Ja sam prvi put prespavao u njemu u pratnji Marka Nikezića, kada je kao ministar spoljnih poslova pokojne Jugoslavije službeno posetio pokojnu Nemačku Demokratsku Republiku.

OBAMIN DEDA-UJAK: Ne postoji obaveza kako će ko sesti. Mešamo se. Za mene je posebno zadovoljstvo što spadam među najmlađe – naravno, ako izuzmemo naše simpatične, mlade pratioce. Ja imam osamdeset i jednu godinu, najstariji među nama 104. Noge ga izdale, voze ga u kolicima, ali govori bistro i radoznalo, to je Austrijanac, Jehovin svedok, koji je bio zatvoren zbog svoje vere. I njih su proganjali, jer nisu hteli da prime oružje i da služe u vojsci. Neko bi nas mogao nazvati i kongresom gerijatrije ili skupom mumija, ali sa svih stolova se čuje živ žagor, prilično smeha. Izgleda da su svi oni, koji su kao mladi i veoma mladi ljudi preživeli logor, dosta stabilne konstrukcije.

Najčešći dijalog ovde počinje pitanjem:

"Pa, kako si?"

"Hvala, odlično. A kako si ti?"

"Hvala, takođe odlično..."

Sve troškove naših putovanja i boravka snosi nemačka država. Tu smo da bismo proslavili šezdeset petu godišnjicu oslobođenja logora. Naravno, i da pomenemo mrtve drugove, koji su ubijeni ili umrli zbog teškog rada, bolesti, medicinskih eksperimenata.

SMRT U NEMAČKOJ

KRAJ: Američki vojnici pred koncentracionim logorom Buhenvald

Ali zaista ne preovladava sećanje na užas koji smo preživeli, nego radost što smo ostali živi.

Uglavnom ne znamo ko je ko, nije važno, mi smo bivši logoraši i s nama nekoliko naših oslobodilaca. Neki Rusi i Amerikanci nose ordenje na sakou, nekoliko Poljaka i Ukrajinaca plavo-bele marame na štrafte, kakve su bile naše zatvoreničke uniforme, i na njima svoj logorski broj. Većina nas je u pristojnom civilu. Znam da među nama ima i bivših ministara i ambasadora svojih zemalja, književnika, profesora i lekara.

Na prvom zajedničkom ručku preko puta mene sede mršavi gospodin i njegova mlađa supruga. Svako od nas mogao je nekog da dovede: ženu, sina, unuku... Na našim bedževima samo naša imena, ne poreklo, nacija, zašto smo bili u logoru. Vidim da se gospodin zove Mr. Payne.

Porcije su male. Čine se manje jer je hrana vrlo ukusna. Posle sam čuo da je jelovnik određen u dogovoru sa lekarima za ljude starije od osamdeset godina i da se glavni kuvar hotela, Italijan nagrađen Mišlenovom zvezdom, bunio, rekao da će za njega biti bruka ako neko ostane gladan.

Razgovaramo preko stola. Mladi pomoćnici prevode ako treba, jer se govori engleski, ruski, ukrajinski, poljski, francuski, španski, danski, mađarski i, naravno, nemački, koji je često relej za prevođenje... Čini mi se da samo ja i moja žena međusobno razgovaramo na srpskom jeziku. Znam da je u Buhenvaldu bilo i Jugoslovena, Srba... Zar su svi ostali umrli?

Momak koji nam prevodi kaže:

"On je deda-ujak Baraka Obame!"

Naravno da to nikog ne ostavlja ravnodušnim, mada je on ovde prosto kao bivši vojnik, nikako kao blizak rođak američkog predsednika, taman posla! Ovde smo sad svi jednaki. Jesmo li? Naravno da nismo. Dobijamo iste porcije hrane i po želji po dve čaše vina uz obrok, ali sobe u hotelu nisu jednake, ima velikih apartmana sa prozorima na glavni trg ili na baštu, ima i sasvim malih sa pogledom na svetlarnik. Kako ono reče Orvel u svom romanu *Životinjska farma*? "Sve su životinje jednake, ali neke su jednakije od drugih..."

Mister Pejn je, naravno, u apartmanu sa pogledom na trg.

RUČNI RAD: Sa moje druge strane Nemac. Stigao je u logor 1943. godine. Dodaje:

"Ali moj otac je uhapšen čim su nacisti došli na vlast i ubijen je već 1934. Pre nego što je Buhenvald izgrađen..."

"Zašto?"

"Iz tri razloga. Bio je socijalista, bio je novinar, a osim toga bio je i Jevrejin."

Pre pet godina, na proslavi šezdesetogodišnjice logora Buhenvald samo je dvadesetorica izabranih bila u ovom, neki u drugim, skromnijim hotelima, a većina u omladinskim domovima na samom brdu Etersberg gde se nalazio logor, koji je sada memorijalni centar. Ja sam tada zapazio da su u tim veoma skromnim svratištima uglavnom bili >>

Rusi i Ukrajinci. Rekao sam da je to meni, koji sam i tada bio smešten u "Elefantu", neprijatno. Zato su sada svi pozvani gosti u ovom ekskluzivnom hotelu. U njega sada niko drugi nema pristup. Ne samo sobe nego i svi restorani, holovi, saloni, barovi su rezervisani samo za nas. Čuvaju nas diskretna civilna i upadljiva uniformisana policija. Bez bedževa niko ne sme da uđe. Ali moguće je da svi budemo pod istim krovom i zbog toga što nas je mnogo manje nego pre pet godina. Mnogi su u međuvremenu umrli. Prirodnom smrću. Bivši logoraši to naglašavaju: prirodnom smrću, pokoj duši naših drugova. Na sedamdesetogodišnjicu oslobođenja svakako će doći još mnogo manje, siguran sam da neće moći da napune ceo ovaj hotel.

Buhenvald? U prevodu "bukova šuma". Jedan od prvih velikih nemačkih koncentracionih logora, podignut 1937. godine, u početku je trebalo da ime dobije prema obližnjem gradu, Vajmaru, ali neko je upozorio vođu esesovaca Hajnriha Himlera da se taj grad obično vezuje za nemačku klasiku, za Getea i Šilera, da to ne bi bilo zgodno... Zbog toga nije bilo "koncentracionog logora Vajmar". Međutim, ne samo telefonski broj logora nego i službeni broj komandanta logora nalazio se u telefonskom imeniku tog grada.

PTIČICA: Fotografkinja *Life magazin-a* Margaret Burk-Vajt sprema se da fotografiše ispred Buhenvalda

Buhenvald nije bio "logor smrti", nego "radni logor". Oni koji su određeni da umru u principu su poslati u neki od "logora smrti", na primer u Aušvic. Ovde nije bilo gasnih komora. Postojalo je postrojenje koje je izgledalo kao letva za merenje visine. Ljudi bi verovali da se radi o običnom pregledu, kada bi im pucali u potiljak kroz prozorče iz druge sobe. Ponekad bi esesovci u šali skidali zatvorenicima kapu, bacali ih nekuda u žbunje, naredili da je pokupe i pucali za njima. Tvrdili bi da su ih ubili u bekstvu. Na zbornom mestu se ponekad šibalo do smrti. U podrumu krematorijuma se vešalo. U ćelijama posebnog zatvora su puštali da neki zatvorenici umru od gladi, ubijalo se i injekcijama fenola. Eksperimentisalo se sa tifusom i tuberkulozom, neki zatvorenici bi namerno bili zaraženi, pa se posmatralo kako umiru, odnosno ima li lekova koji pomažu. Ali sve je to bila "manufaktura smrti", "ručni rad", industrija smrti" se nalazila u Aušvicu.

Kroz logor je prošlo oko 250.000 ljudi. U samom Buhenvaldu ubijeno je ili umrlo oko 56.000 zatvorenika iz 26 zemalja. Najbrojniji među umrlima bili su građani SSSR, njih 15.000, Jevreja 11.000, Nemaca 9000, Poljaka 7000... Ovde prestaje moja moć sabiranja. Smrt vidim samo kao smrt pojedinca. Da li da kažem da je 56.000 zanemarljivo prema milionima ubijenim u gasnim komorama Aušvica?

PRINCEZA U LOGORU: Buhenvald je 1940. dobio i svoj sopstveni "mali" krematorijum. U njemu je u pepeo pretvoreno oko 3000 leševa. Ovde je spaljena jedna jedina žena, italijanska princeza Mafalda di Savoja. Italijanska? Ona je bila unuka crnogorskog kralja Nikole, kćerka Nikoline kćerke Jelene udate za italijanskog kralja Viktora Emanuela. To je, doduše, posebna priča.

Izvan logorskih žica, ali kao deo logora Buhenvald, nalazila se "baraka za prominentne zatvorenike". Oni su dobijali istu hranu kao esesovski oficiri. Tu je bila i Mafalda. Njen greh je bio što je 1943. posetila svoju sestru u Sofiji povodom smrti njenog muža, bugarskog cara Borisa. Boris je umro posle posete Nemačkoj na čudan način, verovalo se da su ga Nemci otrovali, jer je hteo da njegova zemlja kapitulira, a Mafalda je to pričala posle svog povratka u Rim. Namamili su je u nemačku ambasadu i saopštili da je hapse "po ličnom firerovom naređenju".

Amerikanci su 24. avgusta 1944. bombardovali fabriku naoružanja "Gustlov", koja je podignuta pored Buhenvalda, jer su u njoj radili logoraši, ali jedna zapaljiva bomba je pogodila baraku za "prominentne osobe" i tu je stradala princeza Mafalda. Savremena Italija je htela da joj podigne spomenik na prostoru memorijalnog centra, odbijeno je, jer je stav da se posebno ne slavi nijedan bivši zatvorenik, ali u zgradi očuvanog krematorijuma postavljana je spomen-ploča koja podseća na nju.

NISU NAS SVE UBILI: Mi, koje nisu uspeli da ubiju, jer ništa na svetu nije savršeno, pa čak ni hitlerovska fabrika smrti, sedimo od 8. do 14. aprila ove 2010. godine za okruglim stolovima u hotelu "Elefant" i uzajamno nazdravljamo nemačkim belim ili španskim crvenim vinom na račun naših domaćina. Sve račune potpisuje memorijalni centar Buhenvald. Znači, Nemci. Nemačka. Mi prihvatamo.

Francuz Bertran Herc je predsednik Međunarodnog komiteta bivših logoraša Buhenvalda. Moje godište. Bili smo istovremeno u radnom komandosu Niderorše, ali tamo se nismo upoznali. Ja sam bio štićenik logorskog lekara, doktora Odika, od njega sam stalno dobijao poštedu, sedeo u ambulanti i igrao šah, a Hercov otac je tada izdahnuo od bolesti u susednoj bolesničkoj sobi. O tome smo razgovarali baš u Niderorše pre pet, šest godina, kada su tamo podigli spomenik našem logoru.

"Kako si?"

"Odlično, a kako si ti?"

To se ovde ponavlja kao refren, ali on ne izgleda dobro, preživeo je moždani udar. To ne pominjemo.

Francuz Monsieur Kesel ima 92 godine. Bio je ambasador Francuske pri Ujedinjenim nacijama. Posle večere pola sata na nemačkom recituje Helderlina i Hofmanstala. Mi nismo kivni na Nemce, Nemačku, nemački jezik, nemačku poeziju. Mnogi Nemci su bili zatvorenici zajedno sa nama. Mi smo bili i ostali ljuti neprijatelji nacizma i fašizma, gde god da se pojavi.

Na sam dan oslobođenja logora, 11. aprila,

Obamin deda oslobađa koncentracioni logor

"VREME": Da li ste naslutili da će Barak Obama biti neki naročit čovek ili čak prvi obojeni predsednik Sjedinjenih Američkih Država?

ČARLS TOMAS PEJN: Nisam, jer Baraka nisam ni poznavao kada je bio dete. On je odrastao prvo u Indoneziji, dok je njegova majka tamo bila udata, a posle je išao u školu na Havajima. Upoznao sam ga tek kad je 1985. godine došao u Čikago i otada sam njegov fan, ali da će biti predsednik... Ko je to tada mogao i da pomisli?

Predsednik Obama je u jednoj anketi nedavno rekao da se oseća Afroamerikancem. Da li smatrate da je time nekako izdao beli deo svoje porodice?

Nikako. On je imao veoma bliske odnose sa svojom majkom i njenim roditeljima, a određenu distancu prema ocu. Uostalom, on je to veoma precizno izrazio u svojoj knjizi Snovi moga oca, koju je objavio kao veoma mlad čovek sa svega trideset godina. Njegov akcenat je uvek na tome da smo svi mi Amerikanci bez obzira na boju, rasu, nacionalnost.

Barak Obama vas je pomenuo još u toku svoje predsedničke kampanje rekavši da ste vi oslobodili Aušvic...

Ja sam mu veoma davno pričao da je moja jedinica oslobodila jedan logor, pa je to posle pobrkao, jer je Aušvic najčešće pominjano ime nekog koncentracionog logora...

Ali vi ste zapravo učestvovali u oslobađanju radnog komandosa Ordruf, koji je bio pod ingerencijom Buhenvalda i nalazi se na pedesetak kilometara odavde. On je kao predsednik posetio Buhenvald, zašto vas tada nije poveo sa sobom?

Barak je tada kao predsednik SAD posetio prvo Egipat, pa Nemačku. Međutim, vodio me je sa sobom u Francusku kad je prisustvovao godišnjici iskrcavanja u Normandiji, ja sam bio pripadnik 89. pešadijske divizije, poznate i kao *Middle West Division* ili *Rolling W Division*. Geslo naše divizije bilo je *"Get It Done"*. Bili smo 57 dana neposredno u borbi. Poginula su 222 pripadnika naše divizije *("Killed in Action")* i 692 su ranjena, a uzeli smo preko 43.000 zarobljenika...

A vi?

Imao sam dvadeset godina.

Na šta ste naišli u Ordrufu?

Nisam bio svestan datuma, sad znam da je to bilo 4. aprila, znači, nedelju dana pre oslobađanja samog Buhenvalda. Bilo je strašno. Na smrt izgladneli ljudi sa crvenim praznim činijama u rukama. I leševi izrešetani paljbom iz mitraljeza, Nemci nisu hteli da iko ostane živ. Ja sam već tada razmišljao kako je moguće da čovek padne tako nisko, pa da to učini drugim ljudima. Sutradan posle oslobođenja logora obišao nas je general Ajzenhauer i naredio da se dovedu nemački građani da vide sav taj užas. Te slike su me pratile celog života.

A posle toga?

Moja divizija je u martu krenula od Rajne i napredovali smo sve do Elbe. Na toj reci su se američke jedinice srele sa Rusima, ali ja nijednog nisam video.

(Ordruf je gradić na severnom rubu Tirinške šume. Slavan je po tome što je veliki kompozitor Johan Sebastijan Bah u njemu proveo detinjstvo. U neposrednoj blizini grada je tek krajem 1944. godine organizovan logor čiji su zatvorenici imali zadatak da kopaju i izgrade prostrani podzemni sistem bunkera. Marta 1945. u logoru je bilo 11.700 zatvorenika. Računa se da je u njemu poginulo oko 6000 ljudi. Drugog aprila – dva dana pre nego što će stići Amerikanci – većina ih je oterana na "marš smrti", peške do Buhenvalda, mnogi su padali iscrpljeni, a esesovci bi ih tada odmah streljali.)

pred hotelom "Elefant" su se postrojili luksuzni autobusi. Zatvorenici su pred kraj rata uspeli da organizuju oružje, sami su uspeli da uhapse neke esesovce i da ostale stražare oteraju u bekstvo. Kada je prvi džip sa prethodnicom – dvojicom Amerikanaca jevrejsko-nemačkog porekla, civilom Egonom V. Flekom i potpukovnikom Eduardom A. Tenenbaumom – stigao pred kapiju logora, on je već bio slobodan, iz njega je krenula kolona naoružana nemačkim automatima i bazukama da se pridruži borbama. Amerikanci su to zapanjeni i oduševljeni zabeležili u svom izveštaju. U koloni je bio i dvadesetdvogodišnji Horhe Semprun, koji će sada na zbornom mestu bivšeg logora održati najvažniji govor.

Pre 66 i više godina stizali smo u zatvorenim vagonima za stoku, do te mere nabijeni da smo jedva mogli da stojimo ili čučimo; sada udobno naslonjeni u meke fotelje naših vozila posmatramo šumu koja tek polako počinje da zeleni, proleće na ovaj sever stiže nešto kasnije nego kod nas.

Izlazimo. Veoma je hladno, nekoliko stepeni iznad nule, a duva severni vetar. Na ovoj padini brda Etersberg, na kojoj je sagrađen koncentracioni logor, uvek duva neprijatan vetar. To nije samo moj utisak, to su mnogi govorili i zapisali. Za nas je podignut šatorski krov sa grejalicama, postavljene stolice i ćebad. Levo od nas stoje ambasadori država čiji su građani bili u logoru da bi na kraju ceremonije položili vence. Smrzavaju se. Ambasador Srbije Ivo Visković stigao je bez šešira, bez rukavica, u lakom mantilu, ali herojski izdržava. Šta će, i to spada u dužnosti jednog ambasadora. Na šezdesetogodišnjicu oslobođenja Buhenvalda pre pet godina samo je Beograd propustio da pošalje venac. Ja sam o tome pisao u "Vremenu". Posle su mi javili da se to više nikad neće dogoditi. Odgovorih da neće, jer šezdesetogodišnjice više nikad neće biti, ali, eto, šezdesetpetogodišnjica se održava i bar su venac i predstavnik moje države prisutni.

Misli odlutaju... Ovde, u Nemačkoj, zaista je sve učinjeno da bi se žrtvama i oslobodiocima ukazala čast. Ne samo danas i ovim povodom, nego trajno i svuda gde je Zlo odnosilo žrtve. A kod nas? U mojoj zemlji? Na stotinak metara od mog stana nalaze se bivše topovske šupe. Bivši logor. Odatle su po svoj prilici mog oca odveli na streljanje. Koštunica je 2006. godine otvorio "Spomen-park Topovske šupe", postavljena je spomen-ploča. Danas – nekoliko godina kasnije, a prolazim svaki čas – to je zapušteno đubrište. Za najveći koncentracioni logor u Srbiji, "Staro Sajmište", koji se našao u centru Beograda, bar poneko sa B-92 na čelu pokušava da se brine. Zasada se tu nalazi neugledan spomenik, a teren je zapušten. Odatle je 8000 ljudi kamionima dušegupkama odvedeno u smrt. Među njima i moja majka.

Na kraju konstatujem: nisu uspeli sve da nas ubiju. Naslov mog prvog romana, koji sam napisao sa 23 godine, koji mi se u celini danas više ne sviđa baš naročito, zvao se *Čoveka nisu ubili*. ×

IVAN IVANJI

STIĆI DO ZVEZDA: Barak Obama

Put na Mars i privatni biznis

Obamin plan: Većina kritičara smatra da preskakanje Meseca i direktan skok do asteroida i Marsa liči na pokušaj dementnog atletičara da se vrati na maratonsku stazu iako je poslednji put trčao na sto metara pre više od 40 godina

SVAKI AMERIČKI PREDSEDNIK bar jednom tokom svog mandata održi konferenciju za novinare posvećenu novoj viziji i strategiji koju NASA za njegovog vakta treba da sledi. Obama u tom pogledu nije izuzetak. Kada je završio dva malo važnija posla (saniranje posrnulog finansijskog sistema i reformu zdravstvene zaštite), Obama je 15. aprila otputovao u svemirski centar "Kenedi" na Floridi i, sasvim očekivano, najavio "odlučan zaokret", baš kao i njegov prethodnik. Obamin plan (koji tek treba da odobri Kongres), napravljen je na osnovu nešto umekšanih zaključaka koje je donela "avgustovska komisija", stručno telo koje je letos oformio američki predsednik sa ciljem da analizira dokle se stiglo sa realizacijom plana koji je Džordž Buš promovisao u januaru 2004. godine.

Da se ukratko podsetimo šta je sve to Buš obećao američkoj naciji: penzionisanje šatla kao prevaziđenog i skupog kosmičkog prevoznog sredstva (2010), razvoj i prvi let novog istraživačkog broda sa ljudskom posadom (2014), slanje serije robotizovanih sondi na Mesec (2015), povratak ljudi na Mesec i osnivanje stalne lunarne baze (2020) i, na kraju, spuštanje ljudi na Mars (2030). Da bi se ovako ambiciozni ciljevi ostvarili, NASA je započela sa razvojem novog, moćnog raketnog nosača (Ares) i nove letelice za duboki kosmos koja bi mogla da nosi tri-četiri astronauta (Orion). Čitav projekat dobio je ime *Constellation* (Sazvežđe) i u njega je NASA već uložila oko deset milijardi dolara od planiranih 50.

Obama je pošao od činjenice koju niko ne spori: *Constellation* će, sasvim sigurno, probiti i budžet i rokove. Kad je već tako, bolje ga je zaustaviti već sada, ne samo zbog direktnih troškova razvoja: "Da nam neko danas na srebrnom tanjiru servira potpuno završen, funkcionalan sistem, morali bismo da mu kažemo 'ne, hvala', jer bi godišnji operativni troškovi bili previsoki." Zato Obama zahteva da NASA odustane od daljeg razvoja Aresa i umesto toga počne sa razvojem novog teškog raketnog nosača, na novim principima, oslanjajući se na inovacije i nove tehnologije. Predsednik smatra da do 2015. godine NASA treba da definiše nov koncept rakete koja će biti sposobna da ljude ponese daleko iza Zemljine orbite. Orion je pošteđen, ali je sveden na mnogo skromniju meru. Ovaj brod, inicijalno koncipiran kao "nabildovani" komandno-servisni modul iz programa "Apolo" u kojem bi astronauti prevaljivali milione kilometara širom Sunčevog sistema, Obama sad vidi samo kao "čamac za spasavanje" astronauta sa Međunarodne svemirske stanice. Tu stanicu Amerika će nastaviti da servisira i finansira sve do 2020. godine iako nakon ovogodišnjeg penzionisanja šatla (o kojem Obama nije govorio mnogo), američki astronauti duže vremena neće imati čime da stignu do nje (izuzev ako Rusima ne plate 50 miliona dolara po sedištu u "Sojuzu").

Svestan ovog problema, Obama je rešen da spas potraži u američkim kompanijama koje bi se pod tržišnim uslovima bavile lansiranjem ljudi i tereta u Zemljinu orbitu. Rasterećena ovog "trivijalnog posla", NASA bi tako dobila više para i vremena da se bavi razvojem raketa i tehnologija za duboki svemir. Prema Obami, jedna takva raketa, Ares umesto Aresa, bila bi spremna oko 2025. godine i prvi put bi bila upotrebljena za slanje ljudi na neki od obližnjih asteroida. Ono što je Obama definitivno precrtao je Mesec kao tranzitna stanica: "Već smo bili tamo, nema svrhe ponavljati ono što je već učinjeno." Umesto toga, Obama očekuje da jedan brod sa ljudskom posadom obleti Mars oko 2035. godine, a sletanje ljudske posade na Mars usledilo bi nedugo potom. "Računam da ću još uvek biti tu da to vidim", rekao je američki predsednik.

CENA PRIVATIZACIJE: Plan, naravno, ima i svoju finansijsku stranu: Obama, uz već odobrena sredstva kojima NASA raspolaže, planira da u državnu svemirsku agenciju iz budžeta upumpa još oko šest milijardi dolara tokom narednih pet godina. Ne mnogo, ali dovoljno da podvuče koliko su predsedniku važna kosmička istraživanja čak i u vreme finansijske krize kada Amerika seče ćoškove i troškove gde god može: "Ovo je suština: niko nije više od mene odan programu leta ljudi u kosmos. Ali to mora da se radi na pametan način, ne onako kako smo to činili do sada."

Ipak, bilo je dosta onih koji nisu poverovali

u punu iskrenost predsednikovog izlaganja.

Pre svega, sumnjiv je argument da *Constellation* treba likvidirati samo zbog rokova i troškova. Sam postupak terminacije projekta odneće dodatne dve-tri milijarde dolara, samo da se počisti zaostali krš. Osim toga, otkad NASA postoji, praktično nijedan veliki projekat nije bio završen onako kako je planirano, "on budget and on time". To je, u velikoj meri, upravo posledica načina na koji NASA radi sa spoljnim dobavljačima: da bi dobile posao, kooperantske firme često unapred lažu ili kada su troškovi ili kada su rokovi u pitanju. U praksi, najčešće lažu debelo i masno, i to po obe ključne tačke.

Osim toga, istovremenim penzionisanjem šatla i likvidacijom *Constellation* projekta, jedna armija ljudi neminovno će ostati bez posla. Time će naročito biti pogođene države kao što su Teksas, Florida i Alabama, u kojima je skoncentrisan glavni deo operacija NASA. S obzirom na to da Obama ima nameru da posao lansiranja ljudi i tereta u Zemljinu orbitu liberalizuje i poveri svim zainteresovanim kompanijama, jedan deo vrhunskih stručnjaka u koje je NASA godinama ulagala moraće posao da potraži na sasvim drugoj strani. Koncentrisano znanje i iskustvo NASA rasuće se po čitavoj Americi, da se više nikad ne nađe na jednom mestu. "Kongres neće moći skrštenih ruku da gleda kako se lakomisleno napuštaju neki ključni principi, kako se ignorišu dosadašnji rezultati, uporan rad koji je uvek rezultovao uspesima i tako uništava čitav program ljudskog leta u kosmos", rekao je Ričard Šelbi, republikanski senator iz Alabame. Obama nasuprot tome tvrdi da, u zbiru, nova strategija neće smanjiti broj zaposlenih u kosmičkoj industriji predviđajući, štaviše, povećanje broja radnih mesta za oko 12.000, uz državni finansijski stimulus od oko 40 miliona dolara.

>>U NASI KONCENTRISANO ZNANJE I ISKUSTVO RASUĆE SE PO ČITAVOJ AMERICI, DA SE VIŠE NIKAD NE NAĐE NA JEDNOM MESTU

Sve i da bude tako, ostaje pitanje koliko brzo će američke kompanije moći usvoje sva potrebna znanja i tehnologije da bi se uključile u ovaj posao. Vremena se menjaju, privatni biznis sazreva, a let u kosmos nije tako velika "nauka" kao nekad. Tokom narednog meseca verovatno ćemo videti lansiranje "Falkona 8", privatne rakete čiju je izradu finansirao osnivač *PayPala*, Elon Mask. Maskova raketa može da nosi tovar do Međunarodne kosmičke stanice, ali je tako koncipirana da može da nosi i astronaute, po ceni koja je 60 odsto niža od Ruske. Sličnu ponudu i kapsulu "Dream Chaser", za šest astronauta, ponudila je i jedna kompanija iz Nevade.

Svejedno, astronauti se nikad nisu radovali prevelikom oslanjanju NASA na nezavisne korporacije koje se rukovode isključivo profitom. Kada su Alana Šeparda, prvog Amerikanca u kosmosu, pitali šta ga je najviše uplašilo tokom njegovog istorijskog leta, on je odgovorio: "Činjenica da letim u raketi koju su napravili najjeftiniji ponuđači."

TEŠKO RAZOČARENJE: Odustajanje od Meseca kao međustanice na putu ka zvezdama izazvalo je najveće podele u stručnoj javnosti. Za jedne, takav potez je logičan. Ko danas željno iščekuje reprizu nečega što je repriziranо već nekoliko puta? "Ima još mnogo drugih mesta koja treba istražiti", kaže Obama. Međutim, većina kritičara smatra da preskakanje Meseca i direktan skok do asteroida i Marsa liči na pokušaj dementnog atletičara da se vrati na maratonsku stazu iako je poslednji put trčao na sto metara pre više od 40 godina. Neki se još sećaju reči koje je 1972. izgovorio Judžin Sernan, komandir "Apola" 17 i poslednji čovek na Mesecu: "Napuštamo ovo mesto onako kako smo i došli, u miru i s nadama čitavog čovečanstva. Bog nam je svedok da ćemo se jednoga dana ovde ponovo vratiti." Sasvim razočaran, Sernan danas kaže: "Zaista sam verovao da će se ove moje reči obistiniti mnogo ranije. Sad vidim da od toga nema ništa."

I, na kraju, tu su Obamini kritičari koje svoje uporište nalaze u tradiciji, patriotizmu i dosadašnjoj američkoj liderskoj poziciji u kosmosu. Nekoliko legendarnih američkih astronauta, pre svih Nil Armstrong (prvi čovek na Mesecu) i Džim Lavel (dvaput obleteo Mesec u "Apolu" 8 i 13), nisu birali teške reči da izraze svoje razočaranje: "Sa ovakvim planom Amerika ozbiljno rizikuje da postane drugorazredna kosmička sila, uz katastrofalne posledice po moral i snagu čitave nacije. Kosmički letovi inspirisali su generacije Amerikanaca, od toga smo, na direktan ili indirektan način imali ogromne koristi za društvo i privredu, a sada nas, umesto povratka na Mesec, koji smo tek započeli, očekuju neizvesne decenije i maglovit put." Doduše, ima i astronauta koji su podržali predsednika, poput Baza Oldrina (Armstrongovog saputnika sa "Apola" 11). Zli jezici bi rekli da je on do sada podržao svakog američkog predsednika, pa i Obamu, i da je preleteo najviše kilometara kao počasni gost u predsedničkom avionu *Air Force One*.

Istorija je već zaboravila šta je Buš obećao 2004. godine, verovatno će vrlo brzo zaboraviti i šta je Obama rekao 2010, ako ne odmah, a ono kad naredni predsednik reši da s Obaminim planom uradi isto ono što je Obama uradio s Bušovim. Od sličnih obraćanja američkih predsednika zubu vremena odoleva još jedino govor Džona Kenedija iz 1961. "Ja verujem", rekao je Kenedi, "da pre kraja ove decenije ova nacija može da spusti čoveka na Mesec i odatle ga sigurno vrati." Tako i beše. A da li je Obama bio vizionar istog kalibra, videćemo na Marsu, ako tada bude bilo nas a, bogami, i Obame. ×

DR SAŠA MARKOVIĆ

Kuda poći

Na današnjem stupnju razvoja kosmičke tehnike, Sunčev sistem ne nudi mnogo atraktivnih destinacija koje bi ljudi mogli da dosegnu u narednom periodu. U komšiluku su nam Merkur i Venera, ali ove planete su previše vrele i negostoljubive za astronaute, uz to nemaju ni atraktivne satelite. Jupiter, Saturn i ostali gasoviti džinovi su predaleko bar za narednih 50-100 godina, dostupni jedino za međuplanetarne sonde. Mesec i Mars jedini imaju sredinu koju astronauti mogu da podnesu na duže ili kraće vreme, iako je tehnologija potrebna za to odavno likvidirana i tek treba da bude iznova stvorena. Od ostalih tela u Sunčevom sistemu tu su još jedino asteroidi, neki od onih koji nam se "vrzmaju" po okolini, eventualno Fobos i Dejmos, Marsovi sateliti koji su pre zarobljeni asteroidi nego "regularni" sateliti.

U istraživanje asteroida ulaže se dosta u poslednje vreme: mnogi od njih potencijalno mogu da se nađu na kolizionoj putanji sa Zemljom, a sudar sa asteroidom većim od nekoliko stotina metara imao bi katastrofalne posledice. Bolje razumevanje asteroida neophodno je ne samo zbog rekonstrukcije istorije Sunčevog sistema (pa i nas samih) već i za razvoj efikasnih metoda "odvraćanja" ovih svemirskih lutalica od naše ranjive planete. U tom smislu, Obamina trampa (uzeću vam Mesec, daću vam asteroid), možda izgleda pomalo razočaravajuće, ali sa gledišta nauke i praktičnih saznanja verovatno ima smisla.

FELJTON

Dunav

O Dunavu se može govoriti na različite načine – u geografskom, političkom, ekonomskom, saobraćajnom, privrednom, istorijskom, ekološkom, ali i u kulturnom smislu. "Vreme" će serijom tekstova u nekoliko nastavaka pokušati da načini svojevrsno kulturno mapiranje Dunava na njegovom toku kroz Srbiju i ukazati na kulturno-istorijske slojeve koji su se u poslednjih osam i po hiljada godina taložili na njegovim obalama. Nadamo se da će ovi tekstovi pomoći boljem razumevanju kako bogate kulturne tradicije čiji smo baštinici tako i našeg današnjeg mesta na kulturnoj mapi Evrope. U trećem delu feljtona govorimo o rimskom nasleđu na Dunavu i fruškogorskim manastirima.

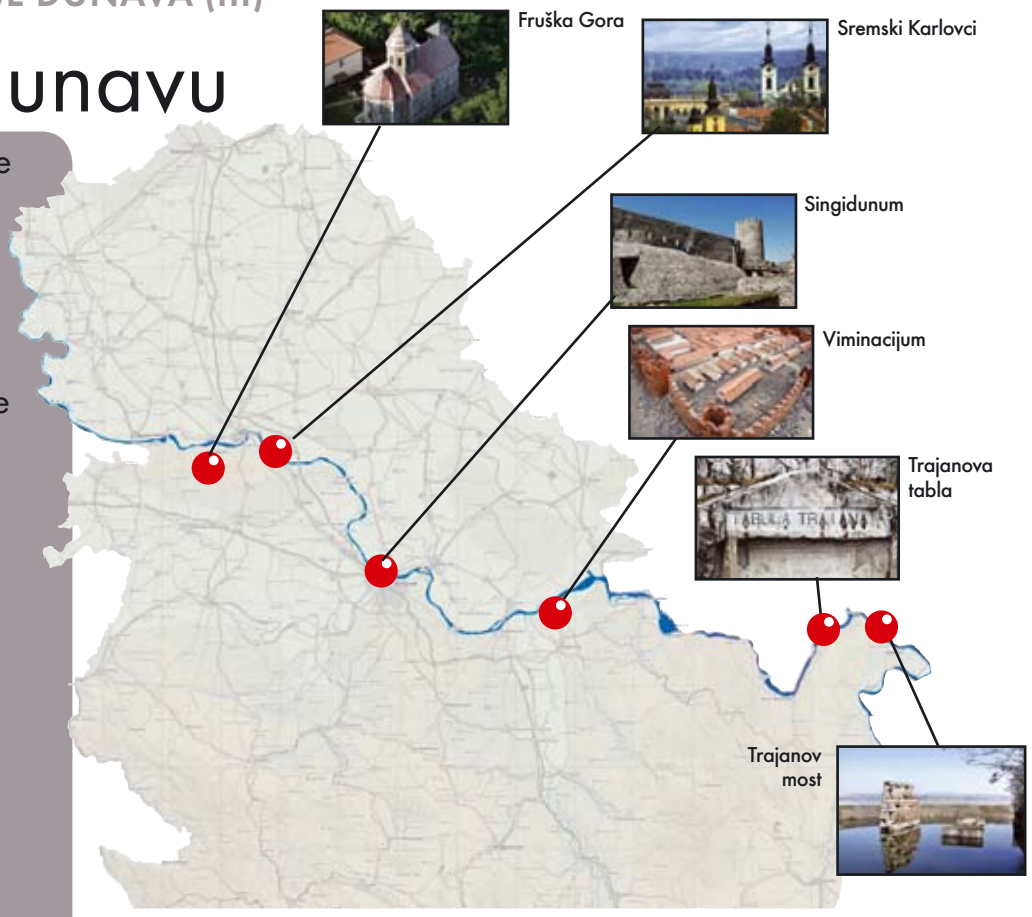
JOVAN ERAKOVIĆ

podlistak nedeljnika
VREME

Đerdapska klisura

Limes na Dunavu

Dolaskom Rimljana na obale Dunava pre dva milenijuma, počinje i pisana istorija ovog područja. Tokom prvog veka Dunav postaje severoistočna granica rimske imperije. Da bi ovu granicu čuvali od upada varvarskih plemena s druge strane reke, Rimljani na Dunavu grade sistem utvrđenja, vojnih logora, bedema, osmatračnica i puteva koji čine takozvani Dunavski limes. Najznačajnija sedišta rimskih legija na Limesu, oko kojih su se razvili veći gradovi, bili su Singidunum, današnji Beograd (sedište VII Flavijevske legije nazvane i "Felix" – "Srećna"), i Viminacijum, nedaleko od Kostolca (sedište VII legija Klaudija). Ostaci i nasleđe Starog Rima na dunavskim obalama čine važan kulturni sloj srpskog Podunavlja. Viminacijum, prestonica nekadašnje rimske provincije Gornje Mezije koja je zauzimala veći deo današnje Srbije, predstavlja jedan od najvažnijih arheoloških lokaliteta u Podunavlju i kulturno-istorijsku i turističku znamenitost ovog područja.

Rimska Vojna krajina

Ostatke utvrđene granice rimske imperije iz vremena njenog najvećeg prostiranja danas kao kulturno i istorijsko nasleđe štiti UNESCO, a od te činjenice žive nebrojene turističke agencije, uključujući i one koje putnicima nude biciklističke rute od Španije, Škotske ili Finske do ušća Dunava. Sve duž limesa, mada bi mogle i šire i dalje – na istok do Eufrata, na jug do Arabije i Egipta, pa opet na zapad, sve do Gibraltara.

U istoriji civilizacije zidovi su prastara tradicija, koja ne počinje s Kineskim kao što se ne završava s rušenjem Berlinskog ili podizanjem protivimigrantskih zidova u Izraelu i Sjedinjenim Državama. Utoliko je zanimljivije što se gradnja sistema odbrambenih utvrđenja Rimskog carstva vezuje za period vladavine petorice "dobrih careva", u drugom veku nove ere, kada se sa zapada na istok i severa na jug bezbedno i bez problema moglo putovati prostorom mnogo većim od onog koji danas pokrivaju zemlje Šengena.

Reč "limes", kojom se onda i danas označava granica Rimskog carstva, potiče od izraza "limes transversus" a znači brazda, poljska međa, staza, put i, najzad, granični bedem.

Ideja o sistemu utvrđenja kojim se od upada varvara brani Carstvo vezuje se za Oktavijana Avgusta i njegovu strategiju (vojni stručnjaci danas je zovu strategijska defanziva) čuvanja imperije postavljanjem granica na pogodne odbrambene linije, najpre velike vodene prepreke. S tim ciljem zauzeta je teritorija na desnoj obali Dunava od izvora do ušća u Crno more na jednoj, i leva obala Rajne, na drugoj strani. "Upadni ugao" prema Galiji, između izvora Rajne i Dunava, međutim, nikada nije zatvoren planiranim postavljanjem granice duž Labe. Utvrđivanje granice imperije išlo je postupno (videti okvir "Gradnja i raspored"). Istovremeno je izgrađena ogromna mreža puteva duž granice i ka unutrašnjosti, često na nasipima i kolovozom od tvrde podloge širine pet do šest metara.

Viminacijum

Ostaci Viminacijuma, glavnog grada rimske provincije Gornje Mezije, nalaze se na teritoriji sela Stari Kostolac i Drmno, 13 km od Kostolca i oko 90 km jugoistočno od Beograda. Viminacijum je bio jedan od najznačajnijih rimskih gradova i vojnih logora u periodu od I do IV veka. Unutar i oko grada otkriveni su amfiteatar, monumentalne zgrade i tragovi razvijene infrastrukture. Činjenica da se na lokalitetu ne nalazi savremeno naselje nad rimskim ostacima pruža jedinstvenu priliku za upoznavanje svih aspekata života u antici.

Za sada nije sa sigurnošću utvrđeno kada je nastao vojni logor u Viminacijumu, verovatno već prilikom dolaska Rimljana na Dunav u prvoj deceniji I veka. Njegov izuzetan strateški značaj ogledao se kako u sistemu odbrane severnih granica Rimskog carstva tako i u spletu komunikacija i trgovinskog prometa. Ne manje privlačno za Rimljane bilo je i zaleđe doline Mlave, bogato rudom i žitaricama. U rimsko doba grad se na severnoj strani oslanjao neposredno na rukavac Dunava, dok je, sa zapadne strane, bedeme dodirivala reka Mlava. Tek u kasnijem periodu, Viminacijum se proširio i na levu obalu Mlave.

Zahvaljujući položaju, kopnenim i vodenim putevima, Viminacijum je predstavljao jedan od onih prostora na kojima je susret kultura Istoka i Zapada bio neminovan. Iako su ovi putevi imali primarnu vojnu i stratešku funkciju, njima se tokom čitave antike odvijao veoma živ saobraćaj i svakako su veoma doprineli da Viminacijum postane prosperitetno i važno trgovačko i privredno sedište.

U Viminacijumu je bila stacionirana rimska VII legija Klaudija, a u blizini vojnog logora niklo je i civilno naselje koje je gradski status dobilo 117. godine, u vreme Hadrijanove vladavine. U logoru je bilo stacionirano 6000 vojnika a u gradu je živelo, pretpostavlja se, 30–40 hiljada stanovnika. U prvoj polovini III veka grad je bio u punom procvatu, o čemu svedoči činjenica da je tada stekao status kolonije rimskih građana, kao i pravo kovanja lokalnog novca. Ovde je 211. godine Septimije Sever proglasio za cara svoga sina Karakalu, a pretpostavlja se da je upravo u Viminacijumu, u Mauzoleju i grobnici koji su iskopani, sahranjen rimski imperator Hostilijan, umro 251. godine. U vremenu opadanja Rimskog carstva Viminacijum sve više dobija na značaju, tako da je u njemu boravilo čak jedanaest rimskih careva.

Viminacijum je razoren sredinom V veka u najezdi Huna, a nakratko obnovljen tokom Justinijanove vladavine u VI veku, samo kao vojno utvrđenje. Nekadašnji status izgubio je za sva vremena.

Dunavski limes protezao se duž Dunava od Regensburga do Crnog mora. Njegov panonski deo protezao se do Singidunuma i isprva ga čine drvene kule, kasnije od kamena ili opeke. Poznatija utvrđenja i logori su bili Kastra Regina, Kastra Batava, Vindobona, Karnuntum, Akvinkum, Altinum, Ad Militare (Batina), Kuzum (Cusum, Petrovaradin), Akuminkum (Acumincum, Stari Slankamen). Baranjski deo limesa protezao se od Murse (Osijek) do Batine i imao je utvrđeni glavni vojni put. Kašteli su bili kod Batine, Ad Novas (Zmajevac), Mursa Minor (Darda), Aureus Mons (Kamenac) i Albano (Luško). Sremski deo limesa protezao se od Taurunuma (Zemun) do Teutoburgijuma (Teutoburgium, Dalj). Za odbranu prelaza preko Dunava na velikoj okuci oko istočne padine Mons Almus (Fruška gora) izgrađeno je utvrđenje kod Petrovaradina. Zapadno je bilo utvrđenje Bononija (Banoštor) koje je štitilo put u Sirmijum (Sremska Mitrovica). Dalje ka zapadu bio je kaštel Cuccium (Ilok). Istočno od Starog Slankamena nalazila su se utvrđenja Ritijum (Rittium, Surduk), Burganae (Novi Banovci) i Zemun (na mestu današnje Kule Sibinjanin Janka).

Mezijski deo limesa počinjao je kod Beograda i išao do Crnog mora. Stalni logor IV Legije Flavija bio je Kalemegdan, a na levoj obali Dunava nalazio se kaštel Panovcea (Pančevo). Utvrđeni kašteli na desnoj obali Dunava bili su Vincea (Vinča), Tricornium (Ritopek) i, na ušću Morave gde se nalazilo pristanište flotile na Dunavu, kaštel kod Kuliča i osmatračnica kod sela Dubravice. Na levoj obali Dunava bilo je utvrđenje Contra Margum (Ostrovo kod Kovina) i osmatračnica kod sela Gaj.

Glavno utvrđeno mesto mezijskog limesa i stalni logor VII Klaudijeve legije bio je Viminacijum. Kod Rama se nalazilo utvrđenje Laederata, kod prelaza za Banat (gde se na levoj obali Dunava nalaze ostaci mosta). Kaštel Pincum (kod Velikog Gradišta) danas je pod vodom; Veliko Gradište je bilo središte rudarskog kraja, s pravom kovanja sopstvenog bakarnog novca. Na levoj obali Dunava naspram sela Požežene nalazilo se utvrđenje Contra Pincum. Cuppae (Golubac) je bio utvrđenje na početku dunavskog tesnaca, a kod Donjeg Milanovca kaštel Taliata. Iznad izlaza iz klisure nalazio se kaštel Tierna (kod Tekije) a na suprotnoj strani Contra Tierna kod Oršave. Nizvodno je bio kaštel Egeta (kod Brze Palanke).

Sistem odbrane limesa funkcionisao je više od jednog veka, kada je pritisak varvara bio slab a rimska vojska jaka. Uobičajena taktika bila je odbrana i zadržavanje napadača do dolaska jedinica najbliže legije; u slučaju kad bi se napadači probili do mete napada ili pljačke, legija ih je progonila do mesta iz kojih su počinjali napade – a njihovo razaranje bila je rutinska osveta.

Takav sistem nije mogao odoleti napadima čitavih naroda. U vreme Marka Aurelija (161–180) germansko pleme Markomana prodrlo je do Akvileje. Imperator ih je uz pomoć azijskih legija odbacio preko Dunava, ali je napustio Dakiju da bi obezbedio bolje uslove za odbranu. Problem je

Arheološki park Viminacijum

Viminacijum je bio prostor gde su izvršena i prva arheološka iskopavanja u Srbiji. Bilo je to 1882. godine i njih je započeo Mihailo Valtrović, arhitekta po profesiji i prvi profesor arheologije na tadašnjoj Visokoj školi, i to uz pomoć 12 zatvorenika jer država nije imala dovoljno sredstava da mu obezbedi bolju radnu snagu. Njegova istraživanja je nastavio Miloje Vasić, obnovljena su sedamdesetih godina prošlog veka, a intenzivirana poslednjih desetak godina, i to na prostoru rimskog grada, legijskog logora i rimskih nekropola. Dosadašnja istraživanja pokazala su da je logor u Vimincijumu imao pravougaonu osnovu, dimenzija 442 x 385 metara, a da se nedaleko od njegovih zapadnih bedema nalazilo civilno naselje, na površini od približno 72 hektara. Legijski logor u Viminacijumu nalazi se danas u sloju oranice, tako da je bogatstvo Viminacijuma lako dostupno istraživačima, ali, nažalost, i pljačkašima.

U Narodnim muzejima u Beogradu i Požarevcu čuva se oko 40.000 predmeta pronađenih u Viminacijumu, od toga preko 700 izrađenih od zlata i srebra. Među njima se nalaze mnogi predmeti koji predstavljaju evropske i svetske raritete od neprocenjive vrednosti.

Otkriveno je i više od 13.500 grobova. Nadgrobne ploče i sarkofazi često su ukrašeni reljefnim predstavama scena iz mitologije ili svakodnevnog života. Nađene su i brojne zidane grobne konstrukcije. Posebno se izdvajaju fresko grobnice iz IV veka. Freska sa predstavom mlade žene po umetničkoj vrednosti predstavlja vrhunski domet kasnoantičkog slikarstva. U toku su iskopavanja amfiteatra, koji je sa svojih 12.000 mesta bio jedan od najvećih na Balkanu.

Viminacijum se danas nalazi na prostoru površinskog kopa "Drmno". Projekcijom širenja kopa do 2040. godine neće biti ugrožena zona rimskog grada i vojnog logora. Međutim, Viminacijum se prostire na preko 450 hektara površine, i gradski areali su neposredno ugroženi napredovanjem kopa. Na tom prostoru nalaze se izuzetni objekti kao što su akvedukt u dužini od blizu 10 km, kasnoantičke bazilike, poljoprivredna imanja rimskih vojnika-veterana, vile rustike, rimski putevi koji su povezivali Viminacijum sa susednim gradovima.

Priča o nekadašnjem sjaju i propasti rimskog grada i vojnog logora Viminacijuma skrenula je pažnju ne samo nacionalne već i svetske javnosti, koja sa nestrpljenjem očekuje da Viminacijum na svetskoj kulturno-istorijskoj sceni zauzme mesto koje mu s pravom pripada. Odnedavno u okruženju pokrivene rimske nekropole Mauzoleja otvoren je arheološki park Viminacijum, čime je ovaj atraktivan lokalitet postao dostupan brojnim turistima i posetiocima.

TANJA JOVANOVIĆ

bio nedostatak rezerve u unutrašnjosti Carstva, zbog čega je, s početkom opadanja Carstva, došlo do postupnog pretvaranja pograničnih legija u graničnu miliciju, posebno od trenutka kada se zaštita granice poverava naseljenim varvarima.

Limes doživljava slom sredinom III veka. Nužnu vojnu reformu obavili su Dioklecijan (284–305) i Konstantin Veliki (306–337); vojska je podeljena na graničnu (limitanei ili riparienses) i operativnu (comitatenses), stacioniranu u dubini teritorije. Justinijan je napustio sistem povezanih linija limesa u korist izgradnje oslonih tačaka, kula i gradova u više linija. Prvu je podigao od ušća Dunava do Beograda, drugu duž planina Balkana kroz severni Epir do Jadrana, a treću kroz južni Epir, Makedoniju i Trakiju. Konstantinopolj je bio deo ovog sistema. Upadi varvarskih naroda ipak nisu sprečeni, ali je za izvesno vreme zaustavljeno njihovo naseljavanje.

A onda smo došli mi.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

Trajanova tabla

Učvrstivši Limes na Dunavu, Rimljani su se zainteresovali i za Dakiju, prekodunavsku oblast koja je zauzimala otprilike teritoriju današnje Rumunije, i to iz dva razloga. Prvi razlog bili su bogati dački rudnici zlata i drugih plemenitih metala kojima je Dakija bila bogata, a drugi – opasnost za imperiju koja je pretila od dobro organizovanog i relativno jedinstvenog dačkog kraljevstva, naročito posle stupanja na presto dačkog kralja Decebala 86. godine. Zbog toga su protiv Decebala pohode povela tri rimska imperatora – Domicijan, Nerva i Trajan. Rimski car Trajan (vladao od 98 do 117. godine) predvodio je dva pohoda protiv Dačana, i tek u drugom uspeo da ih konačno savlada. Trajanove pripreme za pohod na Dačane bile su dugotrajne i opsežne.

Lice kralja Decebala

Tačno preko puta Trajanove table, na rumunskoj strani, nad Dunavom se izdiže ogromna kamena skulptura dačkog kralja Decebala visoka 40 metara. Skulptura poslednjeg dačkog vladara, koji je opkoljen od Trajanovih trupa u svojoj prestonici Sarmizegetusi 106. godine i izvršio samoubistvo, ne pripada drevnim vremenima. Završena je nedavno, 2004. godine, a njenu izradu je inicirao i finansirao rumunski tajkun i istoričar-amater Josif Konstantin Dragan. U tu svrhu angažovao je dvanaest klesara-alpinista, koji su deset godina na nepristupačnoj steni, uz pomoć pneumatskih čekića i tona dinamita, klesali Decebalovo lice.

Decebalova skulptura je najveća klesana skulptura u Evropi. Decebalovo oko dugo je 4,3 metra, a nos je dugačak sedam i širok četiri metra. Izgradnja ove skulpture koštala je milion dolara. U njenom podnožju je uklesan natpis na latinskom jeziku "Decebal rex – Dragan fecit" – "Kralj Decebal – napravio Dragan".

Most na Dunavu na Trajanovom stubu u Rimu

U tu svrhu ovaj rimski imperator je preduzeo čitav niz graditeljskih poduhvata na prostoru Đerdapa – dovršio je put kroz Đerdapsku klisuru, započet još za Tiberijeve vladavine, načinio kanal kojim je plovidba kroz Đerdap učinjena bezbednom, u blizini današnjeg Karataša podigao utvrđenje Dijanu koji je ovaj kanal obezbeđivao (ostaci ove tvrđave i danas postoje i nalaze se neposredno pored hidroelektrane "Đerdap I"), a nedaleko od današnjeg Kladova, odnosno Turnu Severina u Rumuniji, sagradio jedno od najznačajnih dela rimskog građevinarstva – most na Dunavu. Po završetku puta kroz klisuru, Trajan je naredio da se u stenu iznad puta ukleše natpis: "Imperator cezar, sin božanskog Nerve, Nerva Trajan Avgust, pobednik nad Germanima, veliki pontif, četvrti put postavljen za tribuna, otac domovine, konzul po treći put, planine je isklesao i postavio grede od kojih je napravljen ovaj put". Ova kamena, takozvana Trajanova tabla, dugačka 3,2 i visoka 1,8 metara, i danas stoji u Đerdapskoj klisuri, 2,5 km uzvodno od Tekije, ali ne na originalnom mestu. Naime, izgradnjom hidroelektrane "Đerdap" podignut je nivo Dunava i potopljen je antički rimski put, a Trajanova tabla isečena i ponovo postavljena dvadesetak metara više. Danas je vidljiva samo s reke.

Trajanov most

Trajanov most bio je prvi most načinjen na Dunavu i pravo graditeljsko čudo antičkog sveta. Kao i ostali Trajanovi graditeljski poduhvati na ovom delu Limesa, i on je služio za pripremu za konačno osvajanje Dakije. Projektovanje i gradnju mosta Trajan je poverio Apolodoru iz Damaska, najvećem arhitekti toga doba. Most je podignut za svega dve godine, od 103. do 105. Bio je načinjen od klesanih kamenih blokova , drvenih talpi i šipova i ozidan opekom, sa lučnim svodovima koji su se dizali dvadesetak metara iznad nivoa vode. Lukove mosta nosilo je dvadeset stubova visokih oko 35 i širokih oko 20 metara, podignutih na rastojanju od pedesetak metara. Kada je završen, most je bio dugačak 1079,5 i širok 14,5 metara. Njegov profil, kao i scena otvaranja građevine, uklesani su na čuvenom Trajanovom stubu u Rimu.

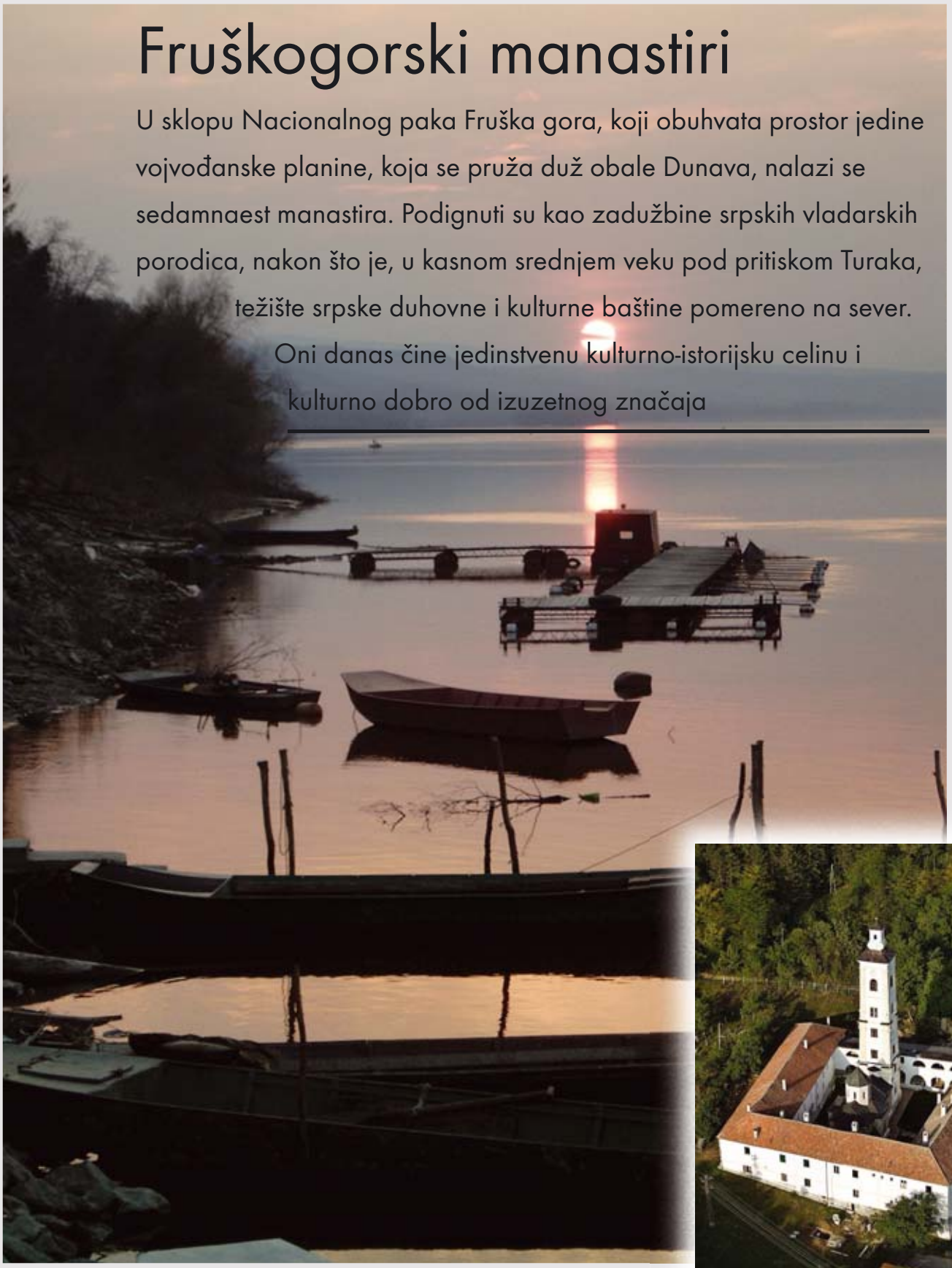
Godinu dana po završetku mosta, Trajan je preko njega preveo svoje legije, i 106. godine pogazio kralja Decebala čime je Dakija konačno postala rimska provincija. O bogatstvu Dakije svedoči podatak da je Trajan kao plen iz nje poneo 331 tonu srebra i 165 tona zlata. Njegova pobeda u Rimu je slavljena 123 dana. U gladijatorskim borbama upriličenim ovim povodom učestvovalo je 10.000 gladijatora i ubijeno 12.000 životinja dovedenih za tu priliku iz Afrike i Azije.

Trajanov most je čitavih hiljadu godina važio za najduži most ikada sagrađen. Postoji nekoliko verzija o tome koliko je Trajanov most bio u funkciji. Po jednoj, porušen je po naređenju Trajanovog naslednika, cara Hadrijana (117–138); po drugoj, sam se urušio nakon nekoliko decenija, a po trećoj je tek car Aurelijan (270–275), po gubitku provincije Dakije pod pritiskom Gota, naredio da se sruši i time spreči prodiranje varvarskih plemena na teritoriju imperije. Od mosta su ostali samo monumentalni noseći stubovi koji su dugo odolevali vremenu. Dvadeset stubova Trajanovog mosta mogli su se videti još u XIX veku, za vreme niskog vodostaja Dunava. Godine 1906. Međunarodna komisija za Dunav je naredila rušenje dva stuba koji su ometali plovidbu. Ostaci 16 stubova su locirani 1932, dok su arheolozi 1982, nakon izgradnje brane na Dunavu, locirali njih 12, dok je ostatak verovatno u međuvremenu odnela voda. Ostaci prvih stubova Trajanovog mosta i danas se mogu videti na obe obale reke, na srpskoj strani u blizini sela Kostol nekoliko kilometara nizvodno od Kladova, nedaleko od ostataka rimskog kastruma Pontes podignutog kada i most. Poslednja istraživanja ostataka Trajanovog mosta izvršena su 2003. godine. Postoji projekat da se na mestu nekadašnjeg remek-dela rimskog građevinarstva postavi laserska hologramska projekcija Trajanovog mosta koji bi noću svetleo.

TANJA JOVANOVIĆ

Fruškogorski manastiri

U sklopu Nacionalnog paka Fruška gora, koji obuhvata prostor jedine vojvođanske planine, koja se pruža duž obale Dunava, nalazi se sedamnaest manastira. Podignuti su kao zadužbine srpskih vladarskih porodica, nakon što je, u kasnom srednjem veku pod pritiskom Turaka, težište srpske duhovne i kulturne baštine pomereno na sever. Oni danas čine jedinstvenu kulturno-istorijsku celinu i kulturno dobro od izuzetnog značaja

JOVAN ERAKOVIĆ

Manastir Grgeteg

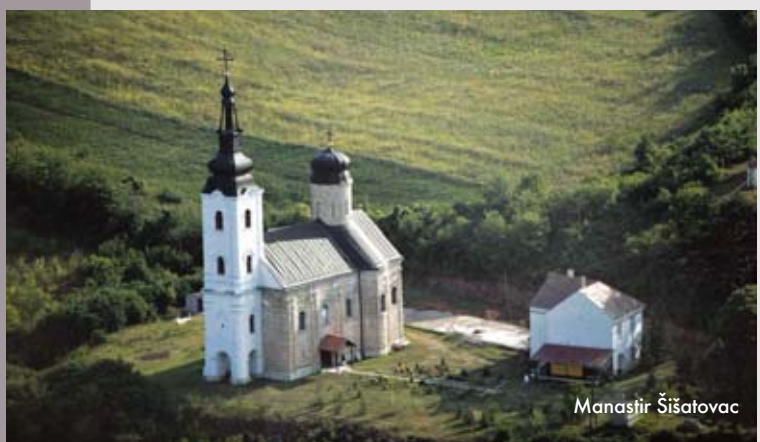
Fruška gora je ostrvska, stara gromadna planina u Sremu. Godine 1960. proglašena je za nacionalni park i time postala prvi nacionalni park u Srbiji. Najviši vrh je Crveni Čot (539 m), a ostali značajni vrhovi su Stražilovo (321 m), Iriški venac (451 m) i Veliki Gradac (471 m).

Jedna od posebnosti Fruške gore jesu njeni manastiri, jedinstvena kulturno-istorijska celina, kulturno dobro od izuzetnog značaja predloženo za upis na listu Svetske baštine UNESKO-a. Ima ih 17: Beočin, Bešenovo, Velika Remeta, Vrdnik odnosno Ravanica, Grgeteg, Divša,

Manastir Ravanica u Vrdniku

Manastir Mala Remeta

Manastir Novo Hopovo

Manastir Šišatovac

FOTOGRAFIJE: DRAGOLJUB ZAMUROVIĆ

Jazak, Krušedol, Kuveždin, Mala Remeta, Novo Hopovo, Petkovica, Privina Glava, Rakovac, Staro Hopovo, Fenek i Šišatovac. Nastali su pošto je pod pritiskom Turaka u XV veku težište srpske duhovne i kulturne baštine pomereno na sever. Ugarska je tada srpskoj vlasteli i narodu poklanjala posede u Sremu kako bi obezbedila odbrambeni pojas od Turaka. Đurađ Branković je došao na jedan od ovih poseda koji je nasledio nakon smrti Stefana Lazarevića, svog ujaka i, izgleda, odmah počeo da priprema gradnju manastira s namerom da u ktitorstvu sledi svoje prethodnike, Nemanjiće. Tražio je i dobio odobrenje od pape Nikole V za podizanje "In regno Hungariae" devet manastira namenjenih pravoslavnim kaluđerima. O tome piše u pismu rimokatoličkog misionara, franjevca Jovana Kapistrana, napisanom 1455. godine u Đuru.

Istoričari smatraju da Kapistranovo pismo ne znači da i prethodnici Đurđa Brankovića nisu zidali svetinje po Fruškoj gori. Smatra se da je kralj Dragutin (1284–1316) svoj politički interes prema Sremu utvrđivao zidanjem manastira, a da su ga u tome sledili Milutin, Stefan Dušan i knez Lazar. Sa ovom tvrdnjom u potpunosti bi se složile narodne legende po kojima je kralj Dragutin osnovao Bešenovo i Veliku i Malu Remetu, a knez Lazar Vrdnik odnosno Ravanicu. Po predanju, prvi manastir, Privinu Glavu, podigao je još u XII veku vlastelin po imenu Priba ili Priva. Đurđevi naslednici su nastavili njegovim stopama, pa je tako Vuk Branković, iako je kao vazal Matije Korvina neprestano ratovao, stigao da 1471. godine sazida Grgeteg i nameni ga svome ocu Grguru Brankoviću, a poslednji sremski despoti – Đorđe, u monaštvu nazvan Maksim, njegov brat Jovan i majka im Angelina, iako skromnijih mogućnosti od svojih prethodnika – odmah po dolasku u Srem pristupili su uređenju crkve Sv. Luke u Kupinovu gde su bile mošti njihovog posvećenog oca i muža Stefana Slepog. Zatim su obnovili Privinu Glavu, izgradili Hopovo povodom Đorđevog monašenja, zatim Jazak i Fenek, a Đorđe je, izgradivši Krušedol, nameravao da od njega napravi novu lavru.

Brankovići su sledili graditeljstvo Nemanjića i u arhitektonskom smislu: delovi zidani u tursko vreme imali su prepoznatljive osobine moravske škole, a oni iz XVIII veka su baroknog stila. Tada su dozidani visoki zvonici i monumentalni konaci koji najčešće uokviruju crkvu pa manastiri izgledaju kao mala utvrđenja. Na zidovima i ikonama fruškogorskih manastira ostavili su traga svog dara nebrojeni umetnici: Zaharije Orfelin, Jov Vasilijevič, Stefan Tenecki, Stanoje Popović, Teodor Kračun, Arsa Todorović, Dimitrije Avramović, Pavle Simić, Uroš Predić, Stevan Aleksić... Kao i graditeljstvo, i slikarska umetnička dela su vodič kroz stilske mene od Vizantije do baroka: likove na zlatnoj pozadini u vizantijskom stilu smenila su meka modelacija, dobro proporcionisana lica, pokret, uvođenje više prostornih planova i smeštanje likova u pejzaž ili enterijer. Promenjeni su i oltari. Ukus raširen polovinom XVIII veka nalagao je visoke, kitnjaste oltarske pregrade s velikim brojem ikona odvojenih po temama pa su u svim manastirskim crkvama umesto niskih, tradicionalnih ikonostasa, postavljene bogato rezbarene drvene oltarske pregrade.

Krušedol

Despot Đurađ Branković i njegova majka Angelina podigli su Krušedol na jugoistočnom delu Fruške gore, u dolini, a severno do današnjeg Prnjavora i sela Krušedola. Krušedol je građen od 1509. do 1516. godine. Ruski knez Vasilije pomogao je Brankovićima da počnu gradnju poslavši im tri tovara samurskih koža i 4000 kožica od bjelki, belih veverica, a da istraju u gradnji, pomogao im je novčanom pomoći vlaški vojvoda Jovan Njagoja Basaraba. Kad su izgradili manastir, Angelina je odlučila da podigne crkvicu i oko nje kelije za monahinje. Bio je to prvi ženski manastir, a sada je parohijska crkva sela Krušedol. Turci su, odstupajući nakon poraza kod Petrovaradina 1716. godine, opljačkali i zapalili manastir. Tom prilikom izgorele su i mošti svetih Brankovića – sačuvan je samo mali deo.

Danas manastirski kompleks čine crkva posvećena prazniku Blagoveštenja Bogorodice i četvorospratni konaci u ograđenom parku. Dragocenost manastirske crkve je ikonostas; najstarija od 36 ikona je iz XV veka, a posebnom je čini velika freska strašnog suda iznad ulaznih vrata na spoljnjem zidu iz XVII veka.

Dejan Medaković, pišući o valorizaciji fruškogorskih manastira u monografiji *Sveta gora fruškogorska*, uzimajući kao kriterijum likovnu vrednost, na prvo mesto stavio je Krušedol. Ako se kao kriterijum odredi faktor ktitorstva, kaže Medaković, lako je odrediti prioritetnu važnost manastira Krušedola čiji osnivači pripadaju staroj despotskoj lozi Brankovića. "Tokom vekova, Krušedol postaje i glavni rasadnik njihovog kulta, a već ta činjenica predodredila je i celokupni duhovni razvoj u ovom manastiru. O stepenu tog razvoja svedoči i manastirska biblioteka, jedinstvena po svom sklopu, biblioteka koja sadrži i najpotpuniju zbirku klasičnih dela pravoslavne srednjovekovne teologije. Zaštićen od svojih ktitora, manastir Krušedol postao je i svojevrsni mauzolej srpskih velikana, od crkvenih velikodostojnika kao što su patrijarsi Arsenije III Čarnojević i Arsenije IV Jovanović, mitropolit Isaija Đaković, mitropolit Srbije Petar Jovanović, do svetovnih lica: grofa Đorđa Brankovića, knjeginje Ljubice, vojvode Stevana Šupljikca i kralja Milana. Sve te okolnosti daju mu među fruškogorskim manastirima prvo, počasno mesto."

Krušedol je i muški i ženski manastir. Bratstvo neguje njive, voćnjake i livade manastirskog imanja od tri hektara, prodaje sir i rakiju. Nedeljno imaju desetak venčanja i krštenja, a dnevno desetak autobusa turista. Prošle godine izgrađeni su parking i pristojan prilaz manastiru, gostoprimnica sa 40 ležajeva i sanitarni blok.

Trebalo bi da ove godine, 501. otkako je podignut, manastir Krušedol dobije riznicu – njena gradnja je počela prošlog avgusta povodom proslave velikog jubileja ovog manastira. Kada ona bude urađena, u Krušedol će biti vraćeno rizničko blago koje je prethodnih sedamdeset godina čuvano po drugim manastirima i muzejima, pa i bakrorezna ploča sa likovima članova porodice Branković, arhijerejska mitra Beogradske mitropolije od plave svile i bisera – ručni rad Kantakuzene Branković iz 1433. godine, ikona presvete Bogorodice Odigitrije iz polovine XVI veka rađena na lipovom drvetu, odežda i stvari kralja Milutina Nemanjića, relikvije vladike Arsenija Trećeg i Arsenija Četvrtog. Nova riznica sastojaće se od dva dela: u jednom će biti predmeti vezani za manastir, a u drugom lične stvari kralja Milana, knjeginje Ljubice i drugih znamenitih ličnosti koje počivaju u krušedolskoj crkvi.

Fruškogorski manastiri su bili mesta kulture i pismenosti. Tu su bili Dositej Obradović, Lukijan Mušicki, Platon Atanacković, Nikanor Grujić, Ilarion Ruvarac, Laza Kostić, Đura Jakšić i drugi pisci. U Šišatovcu, kod arhimandrita Lukijana Mušickog, Vuku Karadžiću su uz gusle pevali Filip Višnjić i Tešan Podrugović možda najlepše epske narodne pesme, a naučnici Pavle Josif Šafarik i Franja Miklošič su tu uradili važna istraživanja. Ilarion Ruvarac, jedan od naših najvažnijih istoričara, u Grgetegu je napisao svoja najpoznatija dela.

Za vreme Prvog srpskog ustanka, Fenek je bio veza između Vojvodine i Šumadije, a nakon poraza u njemu su boravili Karađorđe i još nekolicina vođa ustanka. U Prvom i Drugom svetskom ratu uništeni su Fenek, Bešenovo je potpuno uništeno i još uvek je ruševina, kao i Kuveždin. Odneti su ikonostasi crkava osam manastira. Riznice i biblioteke su opljačkane. Manastirska imovina je preneta u Zagreb, kao vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske. Deo je odmah spasen zahvaljujući istoričarima umetnosti iz Zagreba, dr Vladimiru Tkalčiću i dr Ivanu Bahu, koji su organizovali prenošenje dragocenosti srpske crkve u zagrebački Muzej za umjetnost i obrt, tamo ih čuvali i posle rata vratili Patrijaršiji u Beogradu. U poratnoj Jugoslaviji nemali broj zadruga, zemljoradničkih domova i sličnih mesta sazidan je građevinskim materijalom uzetim iz manastirskih zidova.

Obnova fruškogorskih manastira počela je 1953. godine od crkve i konaka Novog Hopova. Od tada, neprestano se radi i istražuje, ali zbog neredovnog finansiranja u fruškogorskom kompleksu nijedan manastir nije sasvim obnovljen.

SONJA ĆIRIĆ

Projekat je realizovan uz pomoć Ministarstva za kulturu i informisanje Republike Srbije

Mozak i mišići

Dva stila vožnje, dva karaktera, ali jednako dobar bolid kod obojice vozača doneli su Meklarenu prva dva mesta na izuzetno uzbudljivoj trci

REUTERS

POBEDNIK HAOTIČNE TRKE: Dženson Baton

Poredak timova:

1. Meklaren	109
2. Ferari	90
3. Red Bul Reno	73
4. Mercedes	60
5. Reno	46

Poredak vozača:

1. Dž. Baton (Meklaren)	60
2. N. Rozberg (Mercedes)	50
3. F. Alonso (Ferari)	49
4. L. Hamilton (Meklaren)	49
5. S. Fetel (Red Bul)	45
6. F. Masa (Ferari)	41
7. R. Kubica (Reno)	40

"Ovo je prvi put posle trke u Ejntriju 1955. da je Mercedes-Benc zauzeo prva tri mesta na jednoj gran pri trci, a takođe i prvi od trke u Celtvegu 1999, kada su Edi Irvajn i Dejvid Kultard bili prvi i drugi, da dva Britanca budu na najvišim stepenicama podijuma", rekao je posle trke Martin Vitmarš, šef tima Meklaren. Hvala ti, Vitmarše, olakšao si mi posao onoliko, a nadam se da će se i čitaocima dopasti ovi podaci.

Nego... kakva trka, ljudi! Bilo je svega, od dobrog trkanja do loših odluka vozača i timova. Kiša koju su svi predvideli malo se pišmanila pred start što je bilo sasvim dovoljno da podigne stepen nervoze koja je i te kako uticala na donošenje odluka, što će se pokazati kao krucijalno u trci za Veliku nagradu Kine na stazi u Šangaju. Najgore je prošao dvojac Red Bula – Fetel i Veber, koji su superiorno vozili kvalifikacije i startovali sa prva dva mesta. Strah od jake kiše bio je presudan pa su ubrzo posle starta koji je obeležio karambol vozača sa začelja, srećom bez težih posledica, njih dvojica među prvima otišli u boks na promenu guma.

"Haotična trka i šesto mesto koje sam osvojio može se pokazati kao veoma važno", komentarisao je Fetel posle trke. "Nije dobro to što su naši glavni konkurenti stigli na cilj pre nas."

"Nije dobro", ma 'ajde!? He, he, stvarno su u pravu oni koji kažu da je Sebastijan duhovit, zar ne? Petljanje po boksu, pad u poretku, oblaci vode koji su prosto gušili motor, sve to je za favorite bilo previše, ali ipak su napabirčili neke bodiće, jer Veber je na cilju bio osmi.

Najbolje su prošli oni koji su imali dovoljno hrabrosti da ostanu na gumama za suvo vreme – Niko Rozberg (Mercedes), Dženson Baton (Meklaren), dvojac Renoa – Robert Kubica i Vitalij Petrov i Zutil (Fors Indija). Dobro se držao i Fernando Alonso (Ferari), ali je za zeru ranije startovao, prosto "uleteo u pucanj" što bi rekli atletičari i potom bio kažnjen prolaskom kroz boksove. I inače su u Ferariju toliko brljali tokom trke, oba vozača su četiripet puta svraćali u boks, pa je samo Alonsova brilijantna, agresivna vožnja, uživanje za gledaoce, teško za opis, donela Kataloncu četvrto mesto. Fernando je pokušao da obiđe i Rozberga pred kraj trke, ali se Niko ipak odbranio. Masa je vozio bledu trku, potvrdilo se da je tokom školovanja propustio čas "vožnja po mokroj stazi" i jedino zadovoljstvo tokom trke bilo mu je, valjda, kada je prestigao Šumahera (Mercedes) u borbi za deveto mesto. Šumi je bio deseti i uzeo samo bodić.

Odličnog Alonsa ipak je bacio u senku fantastični Luis Hamilton (Meklaren). Način na koji je preticao, uglavnom u istoj krivini, bio je ne samo atraktivan već i tako elegantan, superioran... ma, šta da vam pričam, sjajno! Bez ikakve dileme kažem da je Luis ne samo zvezda početka sezone, već da polako ali sigurno korača ka statusu jednog od najboljih trkača koje je F1 ikad imala.

"Izabrao sam teži, a Dženson lakši put, on je doneo prave odluke i pobedio", rekao je Hamilton novinarima po povratku u Englesku. "Dobra stvar kod nas dvojice je to što želimo da pobedimo jedan drugoga, on je veoma mudar i drago mi je zbog njega, ali sam siguran da će se stvari okrenuti u moju korist, naravno." Da, jedino mi je žao što je izostalo trkanje Hamiltona i Rozberga jer ga je Luis pretekao posle greške koju je Niko napravio proklizavši u jednoj krivini.

"Loše sam startovao, izgubio nekoliko mesta, ali sam potom odlučio da ostanem na gumama za suvo i dokopao se trećeg mesta", rekao je Kubica (Reno), jedan od onih koji mogu najviše da žale zbog propuštene šanse. "Kada je po drugi put izašao automobil za usporavanje, izgubio sam ogromnu prednost koju sam do tada imao. Mogao sam da budem na podijumu, ali sam srećan i zbog petog mesta koje sam osvojio." Odlično je vozio i Vitalij Petrov (Reno), imao istu taktiku kao Robert, neko vreme bio na četvrtom mestu, ali trenutak dekoncentracije pred kraj trke, kad se okrenuo na stazi, omogućio je Fetelu da ga pretekne pa je Rus prve bodove u karijeri F1 osvojio prošavši sedmi kroz cilj.

Naredna trka je 9. maja na stazi Katalunja za Veliku nagradu Španije. ×

DUŠAN RADULOVIĆ
Radio Beograd

DIJASPORA U SKUPŠTINI

Klimavi argumenti — VREME 1006

Činilo se da će dijalog sa gospodinom Oka biti seriozna, argumentovana razmena suprotstavljenih stavova, teza i antiteza, a ne obračun *ad hominem* u kojem se rekonfiguracijom činjenica i ignorisanjem suštine po svaku cenu i svim sredstvima traži "pobeda".

Bez zle volje i u najboljoj nameri hajde da pogledamo činjenice.

1. Slažem se (uslovno) "da poslanik iz dijaspore ne predstavlja ama baš nikoga ko u toj državi (Srbiji) živi" i to nije negacija postojanja korpusa od 2,5 miliona građana izvan Srbije..., ali gospodin Oka namerno izostavlja ono što je svojeručno stavio u zagradu i time menja suštinu spora, "a sam živi negde daleko"! Da li živeti "negde daleko" predstavlja nešto rđavo i sramno i ujedno dovoljan razlog redukcije ustavnih prava i svođenje dijaspore na građane drugog reda u sopstvenoj zemlji!? Da li to znači da ne mogu predstavljati sebe i interesnu grupu kojoj pripadaju štiteći specifične interese i potrebe? Da li to znači da kao ostali građani zemlje čiji su državljani nemaju pristup Skupštini, već jedino preko posrednika, Ministarstva za dijasporu koje takoreći nema nikakve ingerencije i više je tranzitna stanica nego institucija od pomoći. O tome zborim, gospodine Oka, a o nekoj multiplikovanoj "reprezentaciji" – privilegijama građana Srbije preko rođaka i prijatelja u Skupštini ili o razlikama u mišljenju, neozbiljno je raspravljati, znate vi dobro da je to samo po sebi besmisleno. Ali veoma je uvredljivo reći: "... nisam siguran da je dijaspora toliko značajna da zaslužuje sopstvenu izbornu jedinicu" i protivno je mišljenju miliona građana Srbije, "domaćih" kako ih vi nazivate, u šta ste se uverili u mom prethodnom tekstu, nadam se. Na svu sreću, Srbija je preživela strašne godine izolacije i "ničim izazvanih sankcija" pre svega zahvaljujući svojoj dijaspori.

2. Neuverljivom, konfuznom "argumentacijom" gospodin Oka osporava pravo učešća dijaspore u sopstvenoj Skupštini i time ujedno indirektno negira jedno integralno, nedeljivo biračko pravo. Složio bih se da je to pravo ograničeno izvesnim uslovima "od kojih je jedan, obično (najčešće) mesto prebivališta". Zvanično mesto prebivanja državljana Srbije, ne i posednika tzv. humanitarnih pasoša, jeste na teritoriji Srbije tako da su zadovoljena Ustavom predviđena oba uslova: stalno mesto boravka i državljanstvo. Složio bih se takođe da nije potrebno "širenje tih prava tj. uklanjati postojeća ograničenja" i da "svako širenje nekog prava nije automatski dobro ili ispravno", što u našem slučaju nije ni potrebno pošto je postojećom zakonskom regulativom sve uređeno.

3. Da je nekim slučajem gospodin Oka pažljivije čitao šta sam napisao, njegovo mega-pismo bilo bi znatno kraće. Naime, prinuđen sam da citiram samog sebe: "Činimo sve da ih u ovom kriznom i sudbinskom vremenu dovedemo...", dakle ja govorim o tome da Srbija čini napor da stručnjake svih profila dovede, a ne kako me upućuje gospodin Oka na svoje pismo u kojem govori o njihovoj "upotrebljivosti" i njihovim potencijalima u zemljama boravka, o čemu sam pisao u svom izvornom tekstu, sa čim se očigledno slaže i gospodin Oka.

4. Ako nije šala, april još nije prošao, korelacija u koju gospodin Oka stavlja porez i učešće u vlasti čini mi se manje uverljiva od Šeherezadinih kazivanja. "Sasvim sam ubeđen da u modernom i pravednom svetu mora važiti i obrnuto: nema učešća u vlasti bez plaćanja poreza gde je porez zamena za prebivalište." To bi bilo tako samo da nije drugačije. Državnu kasu još uvek puni PDV kako u Srbiji tako svuda u svetu sve dok se ne pronađu valjane i efikasne alternative ili neko rešenje na koje bi nam ukazao eventualno gospodin Oka. Ko troši novac, kako i na šta ga troši apsolutno je nevažno. Na osnovu izveštaja Narodne banke Srbije znamo da je prošlogodišnji devizni priliv od dijaspore iznosio oko 3,3 milijarde evra i po procenama u direktnu potrošnju je otišlo tri četvrtine te sume i na to je uredno plaćen porez, što u potrebnoj meri zadovoljava gore pomenuti uslov, ako to može da bude uslov učešća u političkom životu zemlje. Gospodin Oka, držeći se nekih prašnjavih zakonskih akata iz XVII veka, uporno dokazuje da je plaćeni porez uslov političkog delovanja i prava u XXI veku liberalne demokratije. Ako bi sledili tu logiku, u Srbiji bi mnogi koji nisu direktni poreski obveznici bili politički obespravljeni, počev od studenata, penzionera, nezaposlenih.

5. Teško mogu da pretpostavim, kako tvrdi gospodin Oka, da neko tj. ja imam potrebu da "bacam" šaku blata na čoveka u blatu, što po meni nema efekta, metaforički rečeno. Što se tiče predmeta našeg spora i neslaganja, tema nije američki Zakon i njegova razrada, već predlog učešća predstavnika dijaspore u Skupštini Srbije, a pomenuti Zakon je samo kolateralna šteta koju ni elokvencija niti tendenciozne konstrukcije gospodina Oka nisu u stanju da poprave.

Miodrag Kreculj, Minhen

"Vreme" ovim tekstom zaključuje polemiku iz prethodnih brojeva

>> PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
Svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	Svet
VREME DVD komplet 1997–2009	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do kraja 2009. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

KNJIGE I DVD-ovi

	Srbija	Svet
Filip Švarm: knjiga i DVD Jedinica	790 din	34 USD
samo knjiga Jedinica	670 din	23 USD
Dragan Todorović: Živela naša Srbija	500 din	19 USD
Boris Varga: Putinova Baršunasta gerila	480 din	19.75 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Mišarska 12, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

>> DODATNE INFORMACIJE U VEZI S PRODAJOM I PRETPLATOM >TELEFONOM, RADNIM DANOM OD 10 DO 16h: 011/3234-774 > E-MAILOM NA PRETPLATA@VREME.COM

Hajdučka česma

U dubini topčiderske šume, iz dubine zemlje izvire hladna i čista voda, pravi božanski dar iz mitskih druidskih vremena. Ne mogu joj ništa ni obližnja prometna saobraćajnica na kojoj se manijaci trkaju i pretiču i pri tom izbacuju tone izduvnih gasova, ni bezobzirni vikendaši koji popale na svojim roštiljima pola šume, okolo razbacuju pivske limenke i neuništivu plastiku i na zelenoj površini parkiraju svoje limene konzerve iz kojih se cede smrdljiva maziva, goriva i otrovni antifrizi.

M.MILENKOVIĆ

Iz tri velike lule neprekidno kulja iz večnosti, debeli mlaz kristalno prozirne, hladne i neviđeno ukusne vode, potpuno ravnodušan na okolinu koju je neko pokušao da zaštiti, pa odustao na pola puta. Kad je izvor video moj prijatelj iz Libije, nije mogao da se načudi tolikom rasipništvu, prvo je bezuspešno tražio ventil kojim se česme zatvaraju, tragove cevovoda, na kraju je sve uporedio sa fatamorganom.

U lavirintima vremena (kako je to uobičajeno u Srbiji) izgubljen je datum izgradnje česme i zašto se tako zove, zna se samo da je bila u okviru zatvorenog lovišta Obrenovića. Nedaleko od česme nalazi se mesto na kome je (na izletu) ubijen časni knjaz Mihailo Obrenović, što je obeleženo skromnim (i zapuštenim) spomenikom, koji posećuju jedino alpinisti što se lomataju po okolnim stenama.

Sredinom prošlog veka je prostor oko Hajdučke česme bio omiljeno izletište do koga se stizalo pešice od (tadašnje) poslednje stanice tramvaja trojke. Trebalo je dobro poraniti, da bi se zauzelo parče livade i prostrlo ćebe (kao u onoj trci za zemlju na Divljem zapadu). U blizini je bio (i ostao) restoran Košuta, sa svojom predivnom baštom i ribnjakom, koji se puni vodom iz Hajdučke česme. Džinovski starci platani su uvek davali debelu hladovinu, mnogo pre izuma klima-uređaja, a na samom prilazu česmi svoje plodove je rasuo ogromni dud. Uzbrdo se lako stizalo do Pionirskog grada, kroz koji je saobraćala pionirska železnica sa malim vagonima i decom kao železničarima, sa pravim stanicama (od toga je ostala samo kafana "Aca Devetka"), a nekako se slično tome danas i ova "prava" železnica smanjila. Na kupanje u obližnji bazen Doma Garde, kao prvi otvoreni bazen u gradu, bilo je jako teško ući, verovatno zbog njegovih skromnih dimenzija i velike gužve.

Sedamdesetih (u zlatno doba) ovo je nakratko bilo kultno mesto zbog velikog (i pritom besplatnog) koncerta Dugmića i ogromne pozitivne energije mladosti. Tada nisu postojali "navijači", "uroši" i slični obrazi, nacionalni strojevi i dveri, koji bi to uspeli da pokvare.

Danas je Hajdučka česma izgubila mnogo od svoje atraktivnosti, verovatno zbog neprekidne zmije vozila koja se valjaju prema Vidikovcu i Banovom brdu. Pre nekoliko godina neko je uložio napor da tom mestu vrati nekadašnju lepotu, duž puta su zakucane drvene oblice i postavljen bilbord: "Hoću da budem šuma do poslednjeg daha!" Oblice su sada na nekim mestima istrulile ili oborene da bi se otvorio prolaz kolima, koja su zamenila nekadašnju ćebad, a iz njihovih se limenih utroba prolamaju zvuci rodnih krajeva ili deklamuju reperi. Bilbord je istrulio i nestao, ostao je samo betonski postament. Pored česme se okupljaju stari zaljubljenici, poput starice sa teorijom da su za sve krivi proizvođači flaširane vode koji na česmu udaraju tablu da voda nije za piće ili beskućnika koji je svoj skromni dom svio na izletničkom stolu sa krovom, pored same česme (nestao je sa prvim zimskim danima).

Nekako s proleća, kolona vozila se prekida na jedan dan zbog ekološkog festivala na kojem se promoviše naša posvećenost majci prirodi, ali sutradan je sve po starom. Samo je pitanje trenutka kad će se Hajdučka česma naći na trasi neke južne ili istočne obilaznice (ma šta to značilo), a kad se tu nađu naši vredni putari (kojima je dozvoljeno da "kraduckaju"), odzvoniće i drevnim platanima koji će podeliti sudbinu svoje braće iz Bulevara, jer su: bolesni, izazivaju alergije, u krošnjama im se gnezde grozne ptice koje samo kake po našim kolima, grane im padaju iz čista mira, nestručno su obrezani, itd. (Zaokružiti tačan odgovor). ×

MIODRAG PRODANOVIĆ

Samo
u Vipu!

Poželi remek-delo

Vip ti predstavlja pravo remek-delo. Veliki, briljantni, multi touch ekran, najbrži 1GHz procesor i najnoviji Android™ operativni sistem, učiniće da strasno zavoliš svoj HTC Desire™!

HTC Desire™
powered by Android™
1GHz procesor
3.7" AMOLED
ekran osetljiv na dodir
Android 2.1, HTC Sense™

060 1234 www.vipmobile.rs

Tvoje reči vrede više

vip

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec